

10

VIGILIA

RESUMÉ
EN LANGUE
FRANÇAISE
DANS
LES DERNIÈRES
PAGES

Ára: 6,- Ft

Válaszok
Maritain vádjaira

A templomépítészet
legújabb irányai

Bizottsági
vélemények
a születésszabályozás
kérdésében

1967 OKTÓBER

TARTALOM

	Oldal
<i>Thomas Merton: A szeretetről és az igazságosságról</i>	649
<i>Barsy Irma: A válasz, Csillagokkal játszom (versek)</i>	653
<i>Pénzes Balduin: Arany, az ember és a költő</i>	654
<i>Karay Lajos: A dió szonettje, Búcsú egy tájtól (versek)</i>	660
A katolikus hit korszerű bemutatása (3. rész)	661
<i>Szedő Dénes: Triptichon, Vándorok törvénye, Az ismeretlen (versek)</i> , ...	670
<i>Somogyi Antal: A templomépítéset legújabb irányai</i>	671
<i>Némedi András: Nyárutó (vers)</i>	675
<i>Dino Buzzati: Alázat (elbeszélés, Telegdi Pólgár István fordítása)</i>	676
<i>Kárpáti Csilla: Lidérccláng (vers)</i>	679
<i>Ignác Rózsa: A niklai batár. Változatok egy legendára (2. rész)</i>	680
<i>Mihelics Vid: Eszmék és tények (Válaszok Maritain vádjaira)</i>	689
<i>Sinkó Ferenc: A kis út (Gyermekeink pályaválasztásáról)</i>	694

NAPLÓ

A római Kúria reformja (M. V.) 695; Bizottsági szakvélemények a születésszabályozás kérdésében (<i>Medvigy Mihály</i>) 700; Az olvasó naplója — Weöres Sándor: Hold és sárkány, Nemes Nagy Ágnes: Napforduló (<i>Rónay György</i>) 703; Képzőművészet — Alfred Jarry és Rippl-Rónai, Ferenczy Károly emlékkiállítás. Cziráki Lajos, Bene Géza, Heitler László, Pituk József Viktorián kiállítása (D. I.) 706; Zenei jegyzetek — Incze Aurél és Tamás Alajos halálára (<i>Rónay László</i>) 708; Filmek világából — Akit nem szeretnek, Oroszlánvadászat nyíllal, Szűzet a hercegnek (<i>Ungváry Rudolf</i>) 710; Miért nincs hiteles képmásunk Krisztusról? (<i>Joánelli Béda</i>) 711; Simon István költészete (<i>Szeghalmi Elemér</i>) 714;	695
Francia nyelvű kivonatok	718

Felelős szerkesztő:

*Mihelics Vid*Felelős kiadó: *Saad Béla*

A szerkesztő a hét első három napján fogad a szerkesztőségben (V., Kossuth Lajos u. 1.), lehetőleg az időpont előzetes megbeszélése alapján. Kéziratokat Budapest 5. Postafiók 195. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V., Kossuth Lajos utca 1. A *Vigília* csekkszámja száma: OTP 37.343—VII. Hazai előfizetések külföldre: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest V., József nádor tér 1. Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, vagy bizományosai útján. Nyugati országokban az évi előfizetési ár 4,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54) a Kultúra 024/2. számú számlájára, feltüntetve, hogy az előfizetés a *Vigília* című lapra vonatkozik. Index-szám: 26.921.

Megjelenik minden hónap elején

Ára: 6,— Ft

Thomas Merton

A SZERETETRŐL ÉS IGAZSÁGOSSÁGRÓL

Élet és életszentség címmel jelent meg Thomas Mertonnak, a világhírű lelkiéleti írónak új műve, amelyben a keresztény ember, és pedig elsősorban a világi ember életszentségének lehetőségét és megvalósításának módját tárgyalja. Alapvető gondolata, hogy a „lelki egyesülést Istennel” az élet mindennapi kötelességeiben és munkáiban kell kifejleszteni. Az alábbiakat ebből a nagysikerű könyvből vettük.

Az igazság az, hogy a szentségről alkotott fogalmunk kétértelmű és homályos, és ez talán azért van, mert a kegyelemről és a természetfölöttiről alkotott fogalmunk maga is zavaros. Az a mondas, hogy a kegyelem „a természetre épít”, semmiképpen sem valami klisé, amit a lelkiélet félmegoldásainak mentségére eszeltek ki. Ez a szószerinti igazság, és amíg föl nem fogjuk, hogy mielőtt valaki szentté lehetne, mindenekelőtt embernek kell lennie, az ember tényleges állapotának teljes mivoltában és törekénységében, addig sohasem leszünk képesek megérteni a „szent” szó jelentését. Nemcsak a szentek voltak mind tökéletesen emberek, úgy, hogy szentségük gazdagította és elmélyítette emberségüket, hanem a minden szentek legszentebbje, a megtestesült Ige, maga Jézus Krisztus volt a legmélyebben és legtökéletesebben emberi lény, aki valaha is a föld színén élt. Jusson eszünkbe, hogy az emberi természet őbenne egészen tökéletes volt, és ugyanakkor teljesen hasonló a mi törekény és szenvedő természetünkhöz mindenben, kivéve a bűnt. Mármost mi a „természetfölötti”, ha nem üdvözülésünk rendje a megtestesült Igében és óáltala?

Ha „tökéleteseknek” kell lennünk, amint Krisztus tökéletes, akkor törekednünk kell olyan tökéletesen emberinek lenni, mint ő, hogy egyeshessünk bennünket isteni lényével és megoszthassa velünk istenfiúságát. Ezért az életszentség nem azt jelenti, hogy kevésbé legyünk emberek, mint a többi ember, hanem hogy fokozottabb mértékben legyünk azok. Amivel együtt jár a nagyobb képesség az érdeklődésre, szenvedésre, megértésre, rokonérzésre, s egyúttal a humorra, örömrre, az élet jó és szép dolgainak értékelésére. Ebből az következik, hogy karikatúra-sorsra van kárhozotva az úgynevezett „tökéletességnek” az az útja, amely emberi értékeket rombol le vagy semmisít meg, csak azért, mert emberek, és azzal a céllal, hogy valaki elkülönítse magát a többi embertől, csodálat tárgyaként. A szentség ilyen karikírozása valójában bűn a megtestesülésbe vetett hit ellen. Megvetést mutat az emberiség iránt, amelyért Krisztus nem habozott meghalni a kereszten.

*

A keresztény tökéletesség útja egy személyes felszólítással kezdődik, amelyet Krisztus, az Úr intéz a keresztény emberhez a Szentlélek által. Ez a felszólítás hívás, „hívás”. Minden keresztény megkapja valamilyen módon.

Feleletünk Krisztusnak e hívására nem abból áll, hogy sok imát mondunk, sok kilencedet végzünk, vigiliagyertyákat égetünk a szentek szobrai előtt, vagy halat eszünk pénteken. De még abból sem, hogy jelen vagyunk a szentmisén, vagy bizonyos önmegtagadási gyakorlatokat végzünk.

Mindezek a dolgok nagyon jók lehetnek, ha a keresztyén élet teljes összefüggésében tekintjük őket. Ebből az összefüggésből kiragadva elveszíthetik vallásos jelentőségüket, üres gesztusokká válhatnak.

Feleletünk Krisztus hívására azt jelenti, hogy föl vesszük keresztyénket; ez viszont azt, hogy vállaljuk felelősségünket, hogy mindenben az Atya akaratát kell keresnünk és megtennünk. Ez volt valóban Krisztus földi életének, halálának és feltámadásának egész lényege. Életünknek ezért mindenestül az Atya akaratára kell központosulnia.

*

Az isteni akarat föl ismerésének keresztyén módja nem valami elvont logikai művelet. De nem is pusztán szubjektív dolog. A keresztyén ember egy élő test tagja, és Isten akaratát aszerint ismeri föl, hogy milyen a kapcsolata a test többi tagjával: minthogy mindnyájan egyek vagyunk, mint „egymás tagjai”, Isten élő, üdvözítő akarata titokzatos módon egymáson keresztül jut tudomásunkra. Mindannyiunknak szükségünk van egymásra, mindannyian kiegészítjük egymást. Isten akarata ebben a kölcsönös egymásra utaltságban található meg.

A keresztyén „metódus” tehát nem rituális szabályok és aszketikus gyakorlatok bonyolult sorozata. Hanem mindenekfölött a spontán szeretet erkölcstana, amelyet a keresztyén ember és testvére között fennálló tényleges rokonság diktál. És a keresztyén embernek bizonyos értelemben minden ember: testvér. Egyesek jelenleg láthatóan tagjai Krisztus Testének. De lehetőség szerint minden ember tagja ennek a testnek; és ki mondhatja meg biztosan, hogy a nem-katolikus vagy nem-keresztyén nem igazult-e meg valami rejtett módon Istennek benne lakó Lelke által, és ezért — ha nem is láthatóan és nyilvánvalóan — nem igazi testvére „Krisztusban”?

Isten akarata ezért a keresztyén ember számára mindenekfölött a szeretet parancsában nyilvánul meg.

*

Az a mérték, amely szerint áldozatainkat értékelhetjük és megítélhetjük, a szeretet. Tehát nem éppen az számít, mibe kerül nekünk az áldozat, hanem hogy mivel járul hozzá mások és az egyház javához. Az áldozat mértéke nem a ránk rótt gyötrelmek mennyisége, hanem hogy milyen ereje van válaszfalak ledöntésére, sebek gyógyítására, a rend és egység helyreállítására Krisztus Testében.

*

Megtagadni magunkat a szó legteljesebb értelme szerint azt jelenti, hogy lemondunk nemcsak arról, amink van, hanem arról is, amik vagyunk, — hogy nem saját vágyaink és ítéletünk szerint élünk, hanem Istennek rólunk való akarata szerint. A keresztyén önmegtagadás így lényünk legbensőbb mélységeibe hatol be.

A keresztyén életszétszétben egy bizonyos emberi gyöngeség és tökéletlenség mindenestül összefér Isten tökéletes szeretetével mindaddig, amíg valaki alázatot merít saját nyomorúságának megtapasztalásából, és így megtanul mindig teljesebben és tökéletesebben bízni Isten kegyelmében. Klasszikus példa erre Szent Pál.

Ez nem azt jelenti, hogy a keresztyén ember nem érhet el nagyon valószínű és viszonylagosan tökéletes békességet már a jelen életben is. Bi-

zonyára mindannyiunknak lehet és kell harcolnunk, hogy elérjük a szív nyugalmát és megszabaduljunk a rendetlen szenvedélytől.

A békét azonban nem lehet elérni nyers erőszakkal és vágyaink erőszakos, zsarnoki elnyomásával. A béke nem az erőszak műve, hanem a szeretet gyümölcse.

•

Az érett keresztény számára normális és szükségszerű dolog, hogy egyszer-másszor szembe kell néznie a keresztények elkerülhetetlen tökéletlenségeivel, — a másokéival éppúgy, mint a magáéival. Keresztény ember részéről tisztességtelen és egyben hitetlen magatartás azt képzelni: egyetlen mód az egyházba vetett hitének megőrzésére, ha meggyőzi magát, hogy az egyház életében és tevékenységében minden, mindig, minden tekintetben, minden időben ideális. Itt a történelem, hogy az ellenkezőjét bizonyítsa. Sajnos igaz, hogy még keresztény emberek is, egy vagy más okból, sőt talán magának Istennek és az ő igazságának nevében, ragaszkodhatnak az előítéletek, a tehetetlenség és a szellemi bénultság finom formáihoz. Komoly erkölcsi rendetlenség és igazságtalanság is lehet ott, ahol a szentségnek kellene érvényesülnie. Biztos, hogy az egyház maga sohasem tanít tévedést és sohasem mozdit elő igazságtalanságot. De hívei különböző módokon használhatják fel tanítását és fegyelmét, hogy olyan helyzetbe sáncolják el magukat, amely előnyösnek látszik rájuk nézve, de valójában sok hamis, tisztességtelen és igazságtalan elemet tartalmaz. Vagy egyszerűen belegyakorolhatják magukat abba, hogy ne vegyék tudomásul az egyház tanításának igazi jelentőségét, és így elmulasztják azt a kötelességüket, hogy fenntartsák az igazságot és igazságosságot, akár lelki síkon, akár magában a társadalomban.

A kereszténynek meg kell tanulnia, hogyan nézzen szembe ezekkel a problémákkal az igazság és Isten egyházának dicsősége iránti őszinte és alázatos gonddal. Meg kell tanulnia, hogyan segíthet ezeknek a hibáknak kijavításában anélkül, hogy tapintatlan vagy lázadó túlbuzgóságba esnék. A fennhéjázás sohasem a kegyelem jele.

Egyes keresztények képtelenek rá, hogy ezzel a feladattal közvetlenül szembenézzenek: még a létezését sem tudták teljesen elismerni. De nem menekülhetnek meg a szívüket gyötrő kintől. Talán nem ismerik a forrását, de tépi a lelküket. Mások elismerik, hogy látják, amit látnak: de ez komoly botránnyá válik bennük. Fellázadnak a helyzet ellen, elítélik az egyházat, sőt az is felöltik bennük, hogy szakítsanak vele. Nem fogják föl, hogy most közelítették meg keresztény hivatásuk igazi értelmét és most kerültek olyan helyzetbe, hogy meghozhatják azt az áldozatot, amit felnőtt keresztény férfiakról és nőkről el lehet várni: a tökéletlenség és hiányosság realiztikus elfogadását önmagukban, másokban és legjobban szeretett intézményeikben.

Szembe kell nézniük a tökéletlenségek valóságával azért, hogy lássák: az egyház nemcsak arra való, hogy mindent megtegyen értük, hogy megteremtse számukra a béke és biztonság kikötőjét, hogy passzív állapotban megszentelje őket. Ellenkezőleg: ideje, hogy saját szívük véréből adjanak közösségüknek és tevékenyen és nagylelkűen résztvegyenek minden küzdelmében. Ideje, hogy feláldozzák magukat másokért, még ha látszólag talán nem is nagyon méltóak már erre.

A keresztény „tökéletesség” nem egyszerűen erkölcsi kaland, vagy olyan teljesítmény, amellyel az ember büszkélkedhet. Isten adománya az, amely a lelket a Fiú által, a Szentlélek közreműködésével az isteni titok

rejtett mélységébe vonja. Kereszténynek lenni tehát annyit jelent, mint átadni magunkat egy mélyen misztikus életnek, mert a kereszténység kiemelkedő módon misztikus vallás. Ez persze nem azt jelenti, hogy minden keresztény ember „misztikus”, vagy annak kell lennie, a szó mai, szakszerű értelmében. De igenis jelenti azt, hogy minden keresztény az isteni lét teljességgel misztikus kinyilatkoztatásának és közlésének keretei között él, vagy kellene élnie. A keresztény olyan valaki, akinek élete és reménye Krisztus titkába központosul.

*

Egész keresztény életünk a Szentlélekkel való egyesülés élete és hűség az isteni akarathoz lényünk mélységeiben. Ezért az igazság élete, a teljes lelki őszinteségé, és ez hőseies alázatot foglal magába. Mert az igazságnak, akárcsak a szeretetnek, otthon kell kezdődnie. Nemcsak hogy olyannak kell látnunk magunkat, amilyenek vagyunk, minden semmisségünkben és jelentéktelenségünkben; nemcsak hogy meg kell tanulnunk szeretni és értékelni saját ürességünket, hanem teljesen el kell fogadnunk életünk valóságát úgy, amint van, mert éppen ezt a valóságot akarja Krisztus magára venni, ezt alakítja át és szenteli meg saját képére és hasonlatosságára.

Ha képesek vagyunk arra, hogy megértsük a rossz jelenlétét magunkban, akkor elég nyugodtak és tárgyilagosak vagyunk ahhoz, hogy türelmesen bánjunk vele, bízva Krisztus kegyelmében.

*

Nincs szeretet igazságosság nélkül. Túlságosan gyakran úgy gondolunk a szeretetre, mint valami erkölcsi fényűzésre, mint olyan valamire, aminek gyakorlását elhatároztuk, és ami érdemszerző Isten előtt, ugyanakkor pedig bizonyos fajta belső szükségletet is kielégít, hogy „jók legyünk”. Az ilyen szeretet éretlen, sőt adott esetben teljességgel szembe kerülhet az igazsággal. Az igazi szeretet a másik ember szükségleteivel való mélységes törődést is magába foglalja. Nem valami erkölcsi önkielégülés, hanem szigorú kötelesség. Krisztus és a Lélek törvénye kötelez, hogy törődjem testvérem szükségével, mindenekfölött a legnagyobbal: szeretet-éhségével. Mennyi rettenetes probléma származik az osztályok, nemzetek és fajok viszonya terén a modern világban a szeretet szomorú hiányából! S ami mindennél rosszabb, ez a hiány nagyon is világosan jelentkezik azok között, akik kereszténynek vallják magukat! Sőt ismételtelen a kereszténységgel próbálták igazolni az igazságtalanságot és gyűlöletet!

A szeretetről alkotott rövidlátó és visszás fogalom készíteti arra a keresztényeket, hogy megelégedjenek az irgalmasság jelképes cselekedeteivel a pusztán jóakaratot kifejező gesztusokkal. Az ilyenfajta szeretetnek azonban nincs valódi hatalma a szegények megsegítésében: amit elér, csupán annyi, hogy hallgatólagosan megbocsátja a társadalmi igazságtalanságot és segít fenntartani az állapotokat úgy ahogy vannak, — segít szegénységben meghagyni az embereket. Napjainkban a szegénység és szenvedés problémája mindenki gondja lett. Nem csukhatjuk be tovább a szemünket a világon mindenütt, még a leggazdagabb nemzeteknél is jelentkező nyomor előtt. A keresztény embernek szembe kell néznie a ténnyel, hogy ez a kimondhatatlan szegénység semmiképpen sem „Isten akarata”, hanem gyorsan fejlődő világunk hozzánemértésének, igazságtalanságának, gazdasági és társadalmi zűrzavarának következménye. Nem

lehet nem tudomásul venni ezeket a dolgokat azon az alapon, hogy tehetetlenek vagyunk és semmivel sem tudunk hozzájárulni a helyzet jórafordulásához. A szeretet és igazságosság követeli minden kereszténytől, hogy tevékeny gonddal törekedjék megjavítani az ember helyzetét a világban. Ez a kötelezettség legalábbis abban áll, hogy tudatára ébredünk a helyzetnek és saját lelkiismeretünket az így fölvetődő problémák szerint alakítjuk. Nem azt várják tőlünk, hogy megoldjuk a világ valamennyi problémáját; de az embernek tudnia kell, mikor tehet valamit a szenvedés és szegénység enyhítésére, és rá kell jönnie, mikor működik közre burkoltan a szenvedést és szegénységet meghosszabbító, vagy fokozó rosszban. Mászóval: a keresztény szeretet nem reális többé, ha nem kíséri a társadalmi igazságossággal való törődés.

Mit használ, ha szemináriumokat tartunk a Misztikus Test tanáról és a szent liturgiáról, de ugyanakkor egyáltalán nem törődünk a Krisztus tagságára elhívott milliók szenvedésével, elhagyottságával, betegségével és időelőtti halálával? Altathatjuk magunkat azzal, hogy mindez a szegénység és szenvedés nagyon távol van a mi hazánktól; de ha megismer-nénk és megértenénk kötelezettségeinket Afrikával, Dél-Amerikával és Ázsiával szemben, nem lennénk olyan önelégültek. Mindazonáltal nem is kell saját határainkon (Amerika; a ford. megj.) túlra néznünk, hogy bőven találjunk emberi nyomorúságot nagyvárosaink nyomornegyedeiben és kevésbé kiváltságos falusi területeken. Mit teszünk ezzel kapcsolatban?

Nem elég a zsebünkbe nyúlni és odaadni egy kis alamizsnát. Nemcsak tulajdonunkat kell adnunk testvérünknek, hanem önmagunkat. Amíg vissza nem nyerjük ezt a szeretet iránti alapvető fogékonyságot, nem érthetjük meg a keresztény tökéletesség teljes mélységét.

BARSY IRMA VERSEI

A VÁLASZ

*Évek suhannak. Már sohase lázadsz.
Derűs nyugalmát lelked megtalálja.
Igent mondasz az Úr akaratára
s minden kérdésre készen áll a válasz.*

CSILLAGOKKAL JÁTSZOM

*Csendes a tópartnál a csónak
a kezed ujjaimmal játszik.
Újhold varázsos éjszakáján
a tó vizén csillag virágzik.*

*Csillagvirágok: más világok
a képzeletnek nincs határa —
csillagos, égi szerelemmel
beleúszom az éjszakába.*

*Mig hanyattfekve ringatózom
hullámok hátán nyári éjben
egy óriási Szem vigyázza
könnyen veszendő csöppnyi létem.*

*Hogy visszavigy a biztos partra,
a csónakkal már jössz utánam.
Fogom kezed.*

*S oly messze vagy már,
mint csillagok az éjszakában.*

ARANY, AZ EMBER ÉS A KÖLTŐ

Olvasóink aligha várják tőlem, még a nagy költő születésének 150. évfordulóján sem, hogy teljes egészet rajzoljak életéről és pályájáról. Ez túl nagy feladat lenne ily korlátozott terjedelemben. Helyette megpróbálom újrafényezni annak a képnek színeit, amely róla lelkünkben él. Legnagyobb segítségemre ebben *Vojnovich* Géza minden aprólékos adatot őrző, kitűnő életrajza volt.

Soha nem felejttem el belépésemet a klasszikus magyar irodalomba. Ritka volt akkor a falun a könyv és még meg volt a közös olvasás ősi, és kissé szakrális szokása. Így hallottam én gyermekfővel, jó paraszt felolvasó ízes szavaival, együttóhelyemben *Toldi estéjét*. Ez lett soha meg nem szakadt kapocs köztem és a szép magyar írás között. És a valamikori csodák csodája megismétlődött a múlt évben, de már a rádióban és *Básty* orgánumával.

Minek köszönhető, hogy a két élmény oly rokon és közeli, holott közéjük 50 év ékelődött? Mi hát a *Toldi* és *Arany* varázsa? Magyar mivolta egészen az elemezhetetlen zsigerekig, emberekben, tájakban helyzetekben és olyan stílusban és nyelvben, mely megmozgatja a legegyszerűbbek és legbonyolultabbak szívét. Ez a világ valóban kunyhóké és palotáké, tökéletes valóraváltása annak, amit *Petőfi* megálmodott. *Gabriel Seidl*, egy osztrák pedagógiai közlöny szerkesztője, ezt írta a *Toldi*-ról: „Annyi igazán népies elemet tartalmaz, országot és kort jellemző vonást, hogy elevenebben ismertet meg a magyar alap- és ősi viszonyokkal sok történeti munkánál.”

Arany koros szülőktől született és szüleit a későn született és talán el is kényeztetett gyermek szeretetével szereti. „Én valék — írja — öreg szüleimnek egyetlen reménye, vigasza; szerettek is az öregek minden vonzalmával, mindig körükben tartottak és rendkívül vallásosak lévén, e hajlam rám is korán elragadt: az ének és szentírás vonzóbb helyei lettek első tápja gyöngye lelkemnek, s a kis bogárhátú viskó szent egyház vala, hol fülem soha egy trágár szót nem hallott.”

Apja, aki írástudó parasztember volt, alig három-négy éves korában hamuba írt betűkőn megtanította írni. Mivel pedig könyv a háznál csak a biblia és a zsoltárkönyv, legfeliebb még ha a kalendárium volt, a kis gyermeknek ezek lettek ABC-s könyvei Arany stílusának és a magyar irodalmi stílusnak lemérhetetlen hasznára. És még egy kedves vonás apja arcképéhez: mivel valamit latinul is tudott, kisfiát — hogy ne mondjuk, a korai és nálunk mindig meglévő ökümenizmus szellemében — megtanította a Hiszekegy és Miatyánk latin szövegére.

S elég volt neki egy rossz álom édesanyjáról, hogy otthagya csapot-papot, színészeket és a forrongó kor kalandvágját, gyalog meginduljon hazafelé. Anyák megérzik távollevő gyermekeik baját, néha örömet; fordítva ez csak neuraszténiára hajló anyás gyermekek esetében gyakori. De talán felesleges is a költő életének vallatása: *Toldi* édesanyja az ő édesanyjának a képe, s *Miklós* bájosan anyás vonzódása egyúttal szerzőjéé is. *Ilosvai* széphistóriájában mindössze két tény van *Toldi* édesanyjáról: hogy élelmet küldött fia után és aranyakat rejtett a cipóba. Arany nál e két adatból élő édesanya kél életre, mindannyiunk édesanyja. És ha nem is írta volna meg a költő *Tompának*, akkor is tudnók, hogy azért oly meg-

ható Toldi és anyja közt a kapcsolat, mert ilyen volt a költő és édesanyja közt.

Kazinczy nyelvújító és költői tevékenysége nyomán, Kölcsey és Bajza műveiben olyan irodalmi nyelv és stílus alakult ki, amely igen különbözött a beszédnyelvtől és stílustól és csak az irodalmilag képzettekhez talált utat. Sőt kisebb tehetségű követők tollán precízü finomkodássá fajult. Közülük egyik, az érdemes Dante-fordító Császár Ferenc, azt írta Petőfiről, hogy legtöbbször bűzhödt lapályon át lovagol mindig kész pegazusával. Kezdő korában még Petőfi is úgy tartott ezektől, hogy első népdalait nem merte a saját nevén megjelentetni. De éppen ő mérte a halálos csapást erre az irányzatra, és pedig elsősorban nem esztétikai, hanem politikai indítékokból. „Ha a nép uralkodni fog a költészetben — írta —, közel áll hozzá, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század feladata, ezt kivívni célja minden nemes kebelnek, ki megsokallta látni, mint mártírkodnak milliók, hogy egypár ezren henýélhessenek és élvezhessenek.”

A népiesség

Arany is azt írta, hogy olyan költészet kell, amely az eddigi politikai nullának számító népet politikai hatalommá emeli és Rákóczi Ferencre, sőt Dózsa Györgyre gondolt, mint eposzi hősökre, és megírta a „Szegény jobbágy” című versét, de míg Petőfi innen egyenesen jutott el a forradalom profétáijáig, Aranynál a népiesség megmaradt elsősorban esztétikai fogalomnak. De mint ilyen, érvényes maradt több mint fél évszázadig. Arany nem paraszti irodalmat értett nemzeti irodalmon, hanem a népköltészetből kiinduló, a nemzet valamennyi rétegéhez szóló irodalmat. Így írt erről: „A költészet... legyen egyszerűen nemes, erőteljes, a nép nyelvét megközelítő s ennek virágaival ékes szóval döntessék el a közfal a népi és ma úgynevezett fennköltészet közt és legyen a költészet általános, nemzeti.” És a híres mondás: „Szeretem a nemzeti költészetet a népiesség köntösében még most; később majd pusztán... Legyen a költészet sem úri, sem népi, hanem érthető és élvezhető közös jó mindenkinek, kit ép elmével áldott meg Isten.” Ezt, azt gondolom, ma sem mondhatnók sem másként, sem okosabban. És ezt sem: „Ily értelemben vett nemzeti költészet előállítására lenne egyik hatalmas előmozdítója nemzeti újjáalakulásunk nagy művének.”

Petőfi mellett Aranynak volt ebben a legnagyobb szerepe, s művei közül elsőnek a Toldinak, mely nemcsak Arany első korának esztétikai csúcspontja, de irodalmunknak is mérföldköve.

Időzzünk el kissé ennél a mérföldkőnél. Mivel tudom, hogy nemcsak az új zenéhez kell szoktatni a fület, ahhoz is érzék kell, hogy első olvasásra irodalmi mű — különösen, ha velejéig új — megmutassa magát: csodálom a Toldi bírálóinak (köztük volt Vörösmarty is) ízlését, kik elsőre észrevették, hogy a pályázatra beküldött művek között a Toldi nemcsak a legbecsesebb, hanem a magyar irodalom egyik legszebb díszje is. De Arany az osztatlan dicséret közepett egyáltalán nem szédült meg: „Toldi sem mindenütt tetszik nekem — írta — az eleje igen nehézkes; sok helyütt igen elszélesedik s néhol nagyonis alatt jár... javítva kiadom, az bizonyos.” Az azonban mosolyogni való, hogy félt a szalontaiak véleményétől „ahol a János vitézre elmondják: az is bolond, aki az ilyet kinomatja”.

Arany első nagy művének nyersanyagát Ilosvai Selymes Péter széphistóriájában lelte meg. A francia hősmondák rendszerint három részre

tagozódnak: 1. *enfance*, a hős ifjúsága; 2. *chevalerie*, a férfikor; 3. *moniage*, az életből kiábrándult hős kolostorba lép, de még egyszer megvív egy idegen bajnokkal. Mindez Ilosvainál is megvan. Az európai kultúrával való állandó kapcsolatokról, ime, így ad bizonyosságot eme kietlen kor „tudatlan” versfaragója. Arany, minden népi kincs meglátója, átvevője és kifényezője, művében szintén tükrözi e háromasságot, csakhogy három műben, a Toldi-trilógiában széttagolva.

És itt rajta kaphatjuk az irodalmaknak s a mi irodalmunknak is oly sok hasznát hajtó filológiai módszert, amint túlzásaival már a neveltségbe torkollik. A kiváló *Solymossy* Sándor rengeteg munkával hordta össze Toldi három részéhez a fellelhető párhuzamokat, de ugyanakkor például a kenyérbe sült pénzt is idegen hatásnak vette, holott az mindennapos a népmesékben. „Solymossy — mondja Vojnovich — egy fikarcnyi leleményt sem akar meghagyni nemcsak Ilosvainak. hanem Aranynak sem.” Ha így történt az óriással, képzelhető, mi másokkal. A filológiai lelkiismeretességen kívül volt ebben természetesen jócskán a „mi jó jöhet Magyarországról” kisebbségű érzésből is.

Arany és a forradalom

Az első siker aranykori idilljének a 48-as napok vetettek véget. A márciusi tűzben égő Petőfi a maga tüzével szerette volna a tartózkodó jó barát lelkesedését is fellobbantani. Ehhez először ki kellett mozdítani vidéki magányából, amihez meg is jött a jó alkalom. Pest vármegye elhatározta, hogy a nemzeti újjászületés szolgálatára néplapot indít. *Tóth* Gáspár pesti szabómester 4.000 forint kölcsönt ajánlott fel erre a célra, s egy írókból álló választmány, melynek tagjai voltak *Vörösmarty*, *Petőfi* és *Táncsics* is, hozzákezdett a terv megvalósításához. Petőfi rögtön Aranyra gondolt, mint szerkesztőre, s személyében mindnyájan meggyeztek. Lelkesen invitálta is Pestre: „Te Jankó, a lenne még ám az élet, ha feljőnnél! Gyere föl, az Isten áldjon meg.”

Aranyak mindez nagyon jól esik, a terv is vonzza. Régi vágya, hogy költői hatást gyakoroljon a népre, szívesen vállalná a politikai felvilágosítás feladatát is, az anyagi feltételek, amelyeket Petőfi közül vele, határozottan jóknak mondhatók. Felutazik hát Pestre környezettanulmányozásra és dönt: a szerkesztőséget nem vállalja. Meg is írja haza, miért, és sorai sokat elárulnak írójáról: „Utoljára sem lesz meg az 5—6 évi biztosítás, a nélkül pedig nem mozdulok ki Szalontáról. Azután meg a miniszteri biztosítás! Hát a minisztériumot ki biztosítja, hogy meg ne buk-jék?... Szép ígéret, remény..., ami, meglehet, reménységen sokkal felül ütne ki, de hátha sokkal alul? Ily ingatag alapra nem fogom építeni magam és családom jövőjét, kivált a mostani zavaros világban.” Csak arra hajlandó Petőfi kérésére, hogy Szalontán maradvá nevét szerkesztőtársi minőségben felvegyék a lapra, de a szerkesztőséget átengedi *Vas* Gerebennek.

Teljes szívvel azonosult a forradalommal, de az ő hazafias tüze nem a Petőfié módján lobogott. Nagyon jellemző erre követségének története. Petőfi alig tudta elviselni, hogy megbukott a követválasztáson. Nem így Arany: ő is megbukott, de nem sokat hederített rá. „Én a korteskedést az isteni gondviselésre és a jó lelkiismeretre bíztam, de biz'ezek, látom, igen rossz kortesek a mai világban.” Az ő többségét egyébként Szalonta tette volna ki, még a választás reggelén is mellette nyilatkoztak, de a választási ügyeskedés úgy intézte, hogy szalontaiak csak a déli órákban já-

ruháltak az urnákhoz, ők azonban szétszéledtek ebédelni. A 950 szalontai szavazóból mindössze 16 szavazott le s ennek fele Aranyra. „Ez a rop-pant hézag az én büszkeségem” — mondta, és ezzel napirendre tért fő-lötte.

Buzdított, lelkesített, de nem húnyt szemet a nagy dolgokat kísérő kisszerű jelenségek láttán sem. Azon például, hogy vonakodott nemzet-örnek felesküdni sok magyar falu lakossága is, s hogy a nép viszályko-dott akkor, amikor féllába már a mélységben volt. Kedvét ez mégsem szegte. „A nemzet nem fog meghalni — írta —, a nemzet nem irtózik a szent harctól, melynek neve forradalom.” Maga is zászló alá állt és a szalontaiakkal együtt az ostromlott Arad alá vonult. Majd hazatért és Szalontán szenvedte át az eseményeket „tökéletes testi és lelki letargiában”.

Nem bírja így, Petőfi tanácsára lemond szalontai állásáról és Debre-cenbe megy belügyi fogalmazónak. Hallgassuk meg az országos hírű köl-tőt, a szerénység példaképét önmagát: „A szalontai jegyzőséggel össze-mérve — írja új helyéről — valóságos lelki nyugalom. Akik körülöttem és felettem vannak, szívességet mutatnak hozzám, sőt máris tapasztaltam meglegedésük jeleit. Úgy hiszem, nem írói érdemért, hanem hivatali pon-tosságért is fognak becsúlni s rövid időn belül nagyobb fizetésű helyre tenni.” Petőfi addig is felajánlja *Bemtől* kapott lovát. „hogy azon ke-nyeret vegyen magának”.

Pest visszafoglalása után a kormánnyal együtt ő is Pestre költözik. 1849. június 27-én Petőfi közli vele, hogy *Kossuth* több íróval együtt hivatja. Itt látja Kossuthot először, Petőfit utoljára. Kossuth egyébként azt kéri tőlük, hogy lelkesítsék a népet „a főváros környékén vívandó vé-res, elhatározó, utolsó lehetünkig tartó csatára”.

Arany erre haza ezt írja: „Vajha a magyar nép képes lenne élet-ha-lálra küzdeni. De képtelen.” S a kormány azon a napon, amelyen a fel-keles elindítására népgyűlést szervezett, már menekül is Szegedre. Arany pedig elindul Szalonta felé. És éli napjait szegénységben és rettegésben. Valahányszor katonai őrzőjárt megy el utcájukban, összesúgnak: most Aranyt fogják elvinni. Több héten keresztül éjjel-nappal virrasztva, útra-készen várja feleségével együtt az elfogatására megjelenő katonaságot. Szerencséjére hiába: az egész környéken nincs haragosa, aki feljelentené.

1850 tavaszán rozszant parasztházat vásárol Szalontán és rövid házi-tanítóságot vállal a *Tisza*-családnál. 1851. őszén kénytelen-kelletlen elfo-gadja a nagykőrösi egyház gimnáziumi tanárnak való meghívását. Itt Nagykőrösön írja: „Mint a patak, melynek útjába sziklakövet hengerel-tek, egyszerre irányát vesztí; egy része tóvá téspe, más vadvíz gyanánt bukkan elő, más, egy darabig futva, posvánnyá lapul, vagy iszap- és fő-vénytalajban vész el: így voltam én. Hajtott a munkaösztön, de nem ta-láltam irányomat.” És nem fogy ki a panaszból: miért is kellett otthagynia szalontai békés nyugalmat, miért kellett e pályára lépnie, mely egy életre boldogtalanná tette? „De az ördög — írja a legszerényebb költő — nem hagyott békét; első lépésem sikere hiúvá tőn, s vágyakat keltett bennem, melyek elvontak a mindennapi élet apró gondjaitól.”

Egészsége is megrendül, levelei hemzsegek az ilyen kifejezésektől: „Nem vagyok többé, aki voltam, nem tudok lelkesülni semmiért, nin-csenek eszméim a jövőre, terveim, reményeim nem vonzanak többé... belefáradtam mindenbe. Csak bajomat öregbíti, ha dolgozni akarok... Én már küzdeni akárhogy is tört ember vagyok. Nekem nem kell már keresni a tért, a pályát: nekem volna pályám, de nincs ember hozzá.”

Ugyan a *Toldi* írásának boldog és termékeny ideje messze tűnt, de nem volna ő Arany János, ha ennek ellenére tétlenül tudna maradni. Dolgozgat is a *Toldi szerelmén*, *Buda halálán*, kiírja keserűségét a *Nagyidai cigányokban*, nagyszerű balladákban küszködik a bűn és a bűnhődés lidércével és lírai versben szól a zsarnokság ellen. A kétségbeesésből csak is a hivatás vállalása lehet a kivezető út. A többi íróval együtt ő is eljut a reménytelenségből a nemzet iránti kötelesség felismeréséig. Önmagát és hangját most elsősorban a lírában találja meg. Mivel pedig a Bach-korszakhoz nem illik a harmóniát tükröző líra, az óda és az elégia lesz a műfaja.

Ebben egy vallásos ihletésű műremlék is van, a „Fiamnak” című. Valamikor de sokat kommentálták vallásos részről ezt a verset, benne e sorokat: „Oh, ha bennem is, mint egykor, épen élne a hit, vigaszul nekem...”, és a — hogy úgy mondjam — deklaratív vallásos versekhez szokottak ebből és pozitívabb megnyilatkozásainak hiányából ki is mondták: gyermekkori hitét elvesztette. Ma már, amikor az Ady-féle Istennel való birkózás, sőt a kételkedés is az istenkeresés tényei közé számít, hogyan tudnók „épnek” elfogadni azt a hitet, amely a Fiamnak soraiból felénk hangzik.

Aranynak egyébként még régebben találkozására volt a világ-katolicizmus egyik legérdekesebb korabeli szereplőjével. *Szilágyi István*, haláláig jóbarátja és az irodalomban kivételesen önzetlen útegyengetője ad hírt róla, hogy Arany igen szép stílusban lefordította *Lamennais Egy hívő szavai* című művét. Lamennais francia pap volt (1782—1854) és sokágú irodalmi tevékenység közben az *Avenir* című katolikus lap alapítója és szerkesztője is. Ebben *Lacordaire* és *Montalambert* társaságában azon fáradozott, hogy az egyházat a modern eszmékkel összebékítse, az egyházat az államtól elválasszák. Nézetei közül a francia püspöki kar többet elítélt. Lamennais erre két társával Rómába ment, hogy a pápa előtt védekezzenek. Ámde a pápa a francia püspökök véleményéhez csatlakozott. Két társa meghajolt az ítélet előtt, Lamennais azonban nem. *Paroles d'un croyant* című művét, mely több, mint száz kiadást ért meg, s amelyet Arany lefordított, szintén elítélte az egyház. Hogy Lamennais és az egyház vitájáról tudott-e Arany, azt ma már nem lehet eldönteni. De a mű stílusának költői szépségén túl megragadta őt írójának lelkesedése az egyház modernizálásért harca, az egyháznak az államtól való szétválasztásáért, a hívő néphez való közeledéséért. Olyan kedves könyve volt ez Aranynak, hogy az eredetiből kisebb-nagyobb szemelvényeket is írt.

Újra a költészet csúcsain

Kisfaludy Károly és kortársai kezdeményezései nyomán Pest néhány évtized alatt a magyar irodalom valódi középpontjává lesz, és amikor Arany 1860 őszén végleg idetelepszik, teljes elfoglaltságot talál ennek irányításában. Mint az Akadémia tagja és a Kisfaludy Társaság igazgatója, mindjárt kezdetben magas-nívójú folyóiratokkal igyekszik szolgálni az irodalom-szervezői hivatást. Egész életében rengeteget dolgozott, Nagyszalontán a kisvárosi jegyzői munka foglalja le egész idejét, Nagykőrösön a tanári, Pesten a Kisfaludy Társaság és 1865 óta az akadémiai titkárság gondjai. Még a meghívók címzését is ő végzi. Mindez tíz évre megbénítja írói munkásságát. A pesti korszaknak köszönhető mégis a *Toldi szerelmén* kívül a *Buda halála* és élete őszének csodálatos gyümölcsei: az *Őszikék*.

A csúcsoakat, amelyek Arany művészetében a végtelenig nyúlnak, Szerb Antal elemzi csodálatos érzékenységgel, amikor a *Buda halálát*

taglalja. A hunok sorsa, állapítja meg, a magyarság sorsa, s Arany a magyar végzet énekesé. E metafizikus téma és a hozzá való koncepció magasan emelkedik a népies színvonal fölé. A szereplők és tetteik a végzet hordozói; s maga a mű fenséges, akár a barokk eposzok, amelyeket Arany annyira kedvelt és oly szépen fordított. Amilyen mértékben távolodott a koncepció és az eposz világa a népi kezdetektől, ugyanígy távolodott a nyelv, stílus és verselés is. A nyelv a nép nyelve, de stilizált népnyelv. Mintegy a nyelv „quinta essentiája”, oly tömény oldat, hogy maga a nép már nem is értheti meg. Ezt a nyelvet csillagmérnökök választják el Petőfi nyelvétől. És a nagy méretek között is a kis dolgok művésze. Arany polgári közösségét az utóbbi ragadta meg, de az irodalomtörténet is a kis dolgok kézenfekvő realitásától nem vette észre Aranyban a monumentalitást. Minthogy mindenben Arany lett a kánon, kialakult az a vélekedés, hogy a magyar költő realista, nem vész el a fantázia végtelenjében. Így szorultak háttérbe Arany hamis beállítása által a legnagyobbak, *Berzsenyi*, *Vörösmarty*, *Ady*. Most, amikor világmegragzódatások után újra kifejlett az emberben a „numizmus”, az istenszerű iránt való érzék, szent borzalommal érezzük újra nagy költőinkben „a kimondhatatlannak” jelenlétét. A mi szemünkben ez adja meg a végső méltóságot *Berzsenyi*, *Vörösmarty* és *Ady* költészetének.

Nem idéztük volna *Szerb* véleményét, ha nem értenénk vele egyet. De mi ott érezzük ezt a *nument* — istenit, a *Toldi* derűs, csillogó és melankolikus szépségében, a *Bolond Istók* kesernyés humorában, a német romantika elgiccsesedett ballada-műfajának újjá és egyetlenné való emelésében és a goethei művel egyenértékű *Őszikék*ben. Erről az utolsó nagy fellángolásról szintén illik szólni.

Az öregedő költő a nyarat feleségével és unokájával éveken át a Margitszigeten töltötte. A Nagyszálloda Dunára eső, csendes oldalán béreltek évről-évre két szobát és sokszor itt maradtak késő őszig. A sziget ekkor valóban a pihenés helye volt, ahová nem hatolt a város zaja, csak hajó vitt oda, az is ritkán, útjait kevés ember járta. A költő számára az említett tíz meglehetősen meddő év után ez az idő, benne is különösen egy év, az „áldott” termékenység ideje volt.

Mely kor költészete a líra? A fiatalé — szokás mondani. Bizonyosan így is van. De érett fővel az ember *Ady* kötetei közül is inkább a későbbiekhez nyúl, és a fiatal „vates” Petőfi is mennyit érett ama kevés év alatt, amíg üstökösi pályáját befutotta. A kérdésben való állásfoglalás helyett elégedjünk meg annak megállapításával, hogy Arany most a lírában szállt olyan magasra, mint valamikor a *Toldiban*, vagy a *Buda* halálában.

Eddig a nemzet felemelkedése és felemelése, majd mikor minden elveszni látszott, létének kétségbeesett féltése töltötte be szívét. Most mit lát maga körül? Új világot, amely 1867 alkujából keletkezett, amelyben halványultak a 48-as eszmék és amelyben a költő előtt már látszanak azok a beszűrődések, amelyekből a kifejlődött kapitalizmus kavernái lesznek. Ő nem azonosul ezzel a világgal — ezért is keres menedéket a sziget magányában —, sőt éppen fonákságait veszi észre, de harcba is ritkán száll vele (igaz, akkor keményen: „Hídvatás”). Megöregedett, s ha már a maga életével számot kell vetnie, elég okos, hogy az új világot is tudomásul vegye. Nem megnyugvással, csak rezignációval és humorral, amely mögött ott parázslik sok régi fájdalom. A saját életét is, ha befejezetlennek is érzi, már nem akarja megváltoztatni, így a körülötte való világot sem. De azonosulni már csak azokkal tud, akik az útszélre kerül-

tek mint ahogy ő véli magáról. „Arany öregkori lírája — hogy még egyszer Szerb Antalt szólaltassuk meg — a fiatalság által megközelíthetetlen emberi értéket jelent: a végső bölcsességet, ami végső rezignáció, és amire már egy másik világból hull ezüstös sugár.”

Írásom végén bevallom, itt is, ott is kísértett az is, hogy többet mérítsek az aranyi bőségből és az is, hogy elgyönyörködjem és elgyönyörködtessek egy-egy csodálatos remek szemléletében. De mivel tudom, hogy Arany olvasottsága még a többi nagyunkénál is többet szenvedett egyfelől a mindenek példájává történt kanonizálástól, másrészt az ezzel való szembehelyezkedés hibákat meglátó és érdemeket kisebbítő reakciójától: az előbbieknél is fontosabbnak tartottam, hogy a lehetőség szerint emberközelségbe hozzam az embert és a költőt. Mindazt, ami iskolai kliséként él tudatunkban, avagy aranykötésű díszkiadások holt kincseként szunnyad könyvespolcainkon.

KARAY LAJOS VERSEI

A DIÓ SZONETTJE

*Kosaruk megtelt. Énekelve vitték
a Nap felé, s az őszfűrdette estben
fölémborult a fű, ahova estem,
mikor eldobtak. S tél jött: rongyaik rég*

*levetközték a fák, hogy ráterítsék
kincsemre, melyet durvahéjú testem
azoktól véd már, akikért születtem,
s mely hasztalan volt zamat és szelídség.*

*Burkom lerothadt, de erőm ha tán van
csírázni s majdan szélbe tárom ágam,
kertjük ne hívjon, — jó helyen vagyok!*

*Ha csizmatalpak nem taposnak össze,
lombom ne kútvíz: bő eső fürössze
s emberszemeknél tisztább csillagok.*

BÚCSÚ EGY TAJTÓL

*Maradjatok, ti zöldek és ti kékek
s ti furcsarajzú, illanó talányok,
személytelen vágyak, kódszülte lányok,
nemlétezők, csak belső csönd-zenéknek*

*kottái, — és ti is, nagymesszi fények
rajzzá s színné vetült hírei, álmok
kontúrjavesztett öble! Égbemártott
ecsetjei imbolygó jegenyéknek!*

*Most értem: mégsem test csak (s néha lélek)
az emberlény, de egy-egy táj is: érett
gyümölcskert, házsor, dombföldről mennybolt, —*

*s a Sors tudós késétől félbeválhat
s kettőként nőhet, mint a csillagállat,
de torzabb lesz a két fél, mint az egy volt.*

A KATOLIKUS HIT KORSZERŰ BEMUTATÁSA (3. rész)

Az alábbiakban közöljük a Nem-keresztények Titkársága által kibocsátott elaborátum harmadik, befejező részét. Az első részt augusztusi, másodikat szeptemberi számunkban közzétettük.

A KERESZTÉNY ÉLET

Ki a keresztény ember

1. A „keresztény” elnevezés Krisztus nevéből származik és keresztény az, aki mindenben Jézus Krisztust követi. A keresztény élet éppen ezért a Krisztushoz csatlakozás alapvető és visszavonhatatlan döntésén alapszik, amelynek célja, hogy kövesse és utánozza őt, lelki közösségben vele, testvérünkkel, Urunkkal és az emberek Üdvözítőjével.

2. Ezért a keresztény ember számára Jézus Krisztus a példakép és a cselekvés normája. Az élet minden körülményei között, az örömben és a nélkülözésben, a munkában és a pihenésben, a kockázatban és a kísértésben, egészen a halál félelmetes pillanatáig, a keresztény ember tudja, hogy Jézus mindebben előtte járt, és megfánitotta őt arra, hogyan kell Istenhez menni, megjárva a halál útját, hogy eljuthasson a feltámadásra. A keresztény ember minden helyzetben arra törekszik, hogy azt tegye, amit Jézus Krisztus tett volna az ő helyében. Ezért jártas az evangélium olvasásában, hogy megtalálja benne Krisztus szavait és példáját.

3. Ez az állandó hivatkozás Krisztusra nem annyira a külső és részletbemenő utánzásra vonatkozik, ami lehetetlen lenne, hanem az ő lelki készségeinek átvételére. Ezek a lelki készségek összesítve nyilatkoztak meg az ő életében, és főleg szenvedésében és halálában, s nem egyebek, mint az engedelmesség és önmaga tökéletes alávetése Isten akaratának, valamint az, hogy teljesen az embereknek szentelte életét. A többiek között ezt mondotta egyszer: „Nem azért jöttem, hogy szolgáljanak nekem, hanem hogy szolgáljak és életemet adjam az emberek megváltásáért.” Pál apostol pedig így ír: „Legyenek azok az érzések bennetek, melyek Jézus Krisztusban voltak.”

4. A törekvést, hogy Krisztust magába olvassza, a Szentlélek ébreszti fel és tartja fenn a keresztény emberben. A Szentlélek belsőleg alakítja át a keresztényt és lelkébe oltja a Krisztuséhoz hasonló érzéseket, a gyermeki odaadást Isten iránt és a jóságot az emberek felé. A keresztény ember, aki a Szentlélektől vezetteti magát, Isten fiaként viselkedik és Krisztus nyomában jár, azoknak szabadságával, akik önkéntesen követik a Lélek útmutatásait.

A keresztény ember alapvető vonásai

5. A keresztény élet alapvető küldetését Krisztus így fogalmazta meg: „Hinni Istenben...”, és testvérek módjára szeretni egymást.”

6. Hinni Istenben annyit jelent, mint elfogadni az ő szavait és akaratát, bármi módon nyilatkozzék is az meg. Ezt az önkéntes alávetést Istennek, amely hasonló Krisztus tökéletes alávetéséhez, a keresztény nyelvhasználatban „hitnek” nevezik, és az magába foglalja a föltétlen engedelmességet Isten szavának, és a készséget arra, hogy lemondjon önmagáról Isten akaratával szemben. A hitet a keresztény ember szívében az Isten Lelke keltette fel, és első mintaképe Ábrahám, a zsidó páttriárka, akit a „hívók atyjának” neveznek, amiért életét és egész jövőjét tökéletesen kockáztatta a hit nevében.

7. A felebarát iránti szeretetet, amelyek a keresztény nyelvhasználatban a latin „caritas” és a görög „agapé” névvel illetnek, Jézus ezekkel a szavakkal jellemezte: „Azt cselekedjétek másoknak, amit szeretnétek, hogy nektek cselekedjenek.” Ami azt jelenti, hogy testvérként kell szeretni minden embert, fajra, képességre, élethelyzetre való tekintet nélkül, mert az Atya fiaiként szereti őket, és Krisztus egy lett közülük, anélkül, hogy a maga személyes kielégülését kereste volna. Ezt a szeretetet, amely meghaladja az emberi szív veleszületett képességeit, a hithez hasonlóan a Szentlélek oltja be a keresztény emberbe; ezért nem részesít előnyben személyeket, hanem inkább az alázatosak és a szükségét szenvedők felé fordul.

8. Bár minden ember irányában testvéri kötelességekben és őszinteségben fejeződik ki, a keresztény szeretet nem nivellál, hanem tökéletesíti és fölemeli az emberi léttel együttjáró viszonylatokat, mint amilyen a család, a barátság és a kapcsolat azokkal, akik a közös érdekében munkálkodnak.

9. A keresztény hagyomány tanítása szerint a felebaráti szeretet gyakorlásában az összes erények összegeződnek és kifejezésre jutnak, amint azt Szent Pál tanítja: „A szeretet türelmes, jóságos, nem féltékeny, nem hiú, nem gőgös; nem tapintatlan, nem keresi a magáét, nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat, nem örül az igazságtalanságnak; örül az igazságnak, mindent megbocsát, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel.”

10. Amikor az Istenbe vetett hitet és az emberek szeretetét gyakorolja, a keresztény ember nem vár evilági elismerést vagy kiváltságot; ellenkezőleg, vállalja azt a lehetőséget, hogy esetleg többet kell szenvednie másoknál, lévén egy olyan Úrnak követője, akit keresztre feszítettek, és aki az ellentmondás állandó jele a világban; a keresztény ember alázatos is, mert tudatában van annak, hogy az isteni adományok állandó veszélyben vannak benne, amíg csak a földön él. Ezzel szemben viszont állandóan számíthat Isten segítségére, hogy lelki hasznót merítsen viszontagságokból is és így remélheti, hogy a múlt dolgokon át, halhatatlan boldogságra jut el, amely soha nem ér véget.

11. Ez a bizonyosság reménységgel és legyőzhetetlen optimizmussal tölti el a keresztény embert. „A világban szenvednetek kell, jelentette be Krisztus, de legyetek bizalommal: én legyőztem a világot.” Teljesen Istenre hagyatkozva, a keresztény ember reménysége sohasem szűnik meg, és bizalmat öntve minden emberbe, kedvező előfeltételeket teremt arra, hogy megjavuljanak a szívek, és az egyes emberek és a társadalom helyzete is. „Ha Isten velünk, kiált fel Szent Pál, ki lesz ellenünk?”

Az értelem és a lelkiismeret irányelvei

12. Miközben a lélek indítására Krisztust követi, az igazi keresztény ember továbbra is tökéletesítésre váró ember marad, mindazokkal a bizonytalanságokkal és kockázatokkal, amelyeket az emberi lét hoz magával. A keresztény ember tapasztalásból tudja, milyen nehéz megtalálni a cselekvés helyes útját, belül szenved az érzékek indítása és az értelem ítélete közötti feszültség miatt, és tapasztalásból ismeri a szabad választás lehetőségét aközött, amit mint jót vagy rosszat ismer fel.

13. Ez a belső szabadság veleszületett kiváltsága minden embernek. A keresztény emberben az Isten Lelke belsőleg világosítja meg és erősíti meg ezt a szabadságot, amiáltal túl azon, hogy követi azt a jót, amit az értelem mutat meg, ő még ama döntések felé is tájékozódik, amelyeket az

isteni kinyilatkoztatásból, Krisztus példájából és a lélek belső sugallataiból ismer fel. A keresztény ember azonban csak akkor bizonyítja, hogy valóban Isten és Krisztus Lelke szerint él, ha már eleve eléget tesz a jó ama normáinak, amelyek az értelem világosságából származnak.

14. Nem könnyű azonban minden egyes keresztény számára, mint ahogy minden egyes ember számára sem az, hogy minden helyzetben világosan felismerje a helyes értelem irányelveit és Isten Lelkének útmutatásait; éppen ezért készségesen elfogadja azokat a törvényeket és normákat, amelyeket a kinyilatkoztatás révén maga Isten, az egyházi hatóságok, a polgári hatóságok és szülőföldjének hagyományai rögzítettek és rögzítenek, az utóbbiak esetében azzal a nyilvánvaló föltétellel, hogy azok nem ütköznek világosan Isten irányelveivel. Ily módon a keresztény ember elkerüli az illúziók és az erkölcsi szubjektivizmus veszélyét.

15. Miközben megköveteli a jogot és a kötelességet, hogy a saját lelkiismeretét követhesse, Krisztus követője tiszteletben tartja a mások meggyőződését és magatartását, még ha azok különböznek is az övétől, és Istenre bízva az ítéletet, remélve, hogy Ő mindenkit a saját lelkiismerete iránti hűség és a tőle kapott adomány mértéke szerint ítél meg.

A keresztény élet állapotai

16. A keresztény ember nem különbözik a többiektől az élet külső föltételeinek tekintetében; Pál apostol kezdettől fogva felhívta azokat, akik megtértek a kereszténységhez, hogy maradjanak meg abban az állapotban, amelyben azelőtt voltak. Az élet bármilyen formája és hivatása, amennyiben megfelel az erkölcsi lelkiismeret előírásainak, polgárjogot nyer az egyházban, amelyben, mint egy egységes és differenciált testben, megvan a funkciók és szolgálatok Istentől meghatározott különbözősége a közös érdekében. Megmaradva azonban abban az állapotban, amelyet a világban tölt be, a keresztény ember tanúságot tesz hitéről, reménységéről és szeretetéről, ily módon mintegy belülről, az élesztő vagy a só mintájára járulva hozzá a társadalom és a kultúra megszenteléséhez, a saját hivatásának példás betöltése révén, és az evangélium szellemétől vezettetve.

17. Mindenesetre a keresztény ember két állapotot ismer és méltányol különösképpen: a házassági és családi állapotot, és az Istennek és felebarátának szentelt állapotot a cölibátusban.

18. A házasság a hívek nagy többségének javasolt állapot, amelyet Isten rendelt el, és Krisztus szentelt meg. „Azért a férfi elhagyja apját és anyját, mondja Isten a bibliában, és követi feleségét, és ketten egyetlen dolgot alkotnak.” Teljes, hűséges és felbonthatatlan egyesülésről van itt szó, megerősítve egy szent ritussal, amelyben a kölcsönös emberi hűséget Krisztus szenteli meg. A házasság veti meg az alapját a keresztény családnak: a házastársak örömmel és felelősségerzettel, de önzés nélkül fogadják azokat a gyermekeket, akiket Isten jóváhagyásából bírnak, és a hitben és szeretetben, az élet szeretetében és szabadságban nevelik őket. A gyermekek, Isten adományai, újabb megszentelést jelentik a házasságnak, megújítják az egység kötelékét és elmélyítik a házastársak hűségét, akik ily módon járulnak hozzá Isten népének növekedéséhez a földön.

19. Nem mindenki hivatott viszont a házasságra: egyesek arra kapnak hivatást, hogy megőrizték a cölibátust, hogy Krisztus példáját követve, teljesen Istennek adhassák át magukat és felebarátaik lelki és testi javának szolgálatába szegődjenek. Ebben az állapotban vannak rend-

szerint a papok, a szerzetesek és számos laikus hívó, férfiak és nők, akik a legkülönbözőbb módon vállalják azt, hogy Krisztus szellemének megfelelően élnek, és tesznek mellette hűséges tanúságtételt testvereik körében.

20. Akár a keresztény házasságról van szó, akár a cölibátusról, mind a kettő áldozatokat követel; az aggodalmaskodó tanítványoknak azonban, akiket megfélemlített az eszmény komolysága és nagysága, Jézus azt válaszolta: „Ami nem lehetséges az embereknek, az lehetséges Istennek”; Szent Pál pedig így magyarázta: „Mindenki megkapja a maga adományát Istentől, ki ilyen, ki amolyan módon.”

A keresztény élet forrásai

21. Az istenfiúi életet maga Krisztus tartja fenn, és táplálja láthatatlanul a keresztény emberben, Krisztus, aki személyesen találkozik a kereszténnyel életének kiváltságos pillanataiban, hála azoknak a jeleknek vagy szent szertartásoknak, amelyeket az egyház szentségeknek nevez. A keresztény ember nagylelkű és együttműködő szellemben fogadja ezeket, tudva, hogy az ilyen, Krisztussal való misztikus találkozások hatásszerűsége az ő belső készségétől függ. Az első szentséget keresztségnek hívjuk, mert külsőleg vízzel való lemosásból áll. Ebben a szentségben Krisztus minden bűntől megtisztítja az embert, újjáteremtíti őt az isteni életre, bensőségesen magához kapcsolja, kitörülhetetlen módon lelkébe nyomva a saját képét, bekebelezi őt az egyházba és Isten népének sorába, és megszenteli őt a Szentlélek adományával. Alapvető és döntő eseménye ez a keresztény életnek, és arra hivatott, hogy a továbbiakban uralkodó szerepet játsszon. A keresztény szülők újszülött gyermekeik számára kérik ezt a szentséget, tudva, hogy ezáltal nagy kincs részesesivé teszik őket. A tudatos elfogadást az ilyen gyermekek esetében pillanatnyilag a közösség kötelezettségvállalása helyettesíti, amelyhez később, a megfelelő időben, maguknak is személyesen csatlakozniuk kell.

22. A keresztség vezet be az *eukarisztia* szentségét, amely az egész keresztény élet forrása és csúcsa. Ebben a szentségben a kenyér és a bor színe alatt, maga Jézus lép kapcsolatba tanítványával, hogy egyre inkább önmagához hasonlóvá tegye őt, meggyógyítsa az emberi természettel velejáró lelki gyöngeségekből, és hogy megerősítse őt az örökkévalóság felé vezető úton. Mindez egy sajátos szertartás keretében történik, amelynek elsőrangú fontossága van a keresztény életben, s ez a mise, amelyben a pap, mint Krisztus képviselője, megismétli azokat a szavakat, amelyeket halála előtt Krisztus mondott el a kenyér és a bor fölött: „Ez az én testem”, „ez az én vérem”.

23. Az új élet, amelyet a keresztény ember a keresztségben nyer el, s amelyet az *eukarisztia* táplál, állandó veszélyben forog az emberben bent ülő rossz romboló erői és „e világ fejedelmének”, a sátánnak gonosz sugallatai miatt. Az új élet teljesen veszendőbe is mehet bizonyos, Isten és az általa megállapított erkölcsi rend ellen elkövetett, súlyos mulasztás következtében. A „súlyos” bűn, vagyis a teljes és tudatos eltávolodás Istentől, az isteni életet rombolja szét az emberben és veszélyes romlás. A keresztény ember, aki ilyen módon eltávolodott Istentől, nem élő tagja többé az egyháznak, noha külsőleg még odatartozik.

24. Isten jósága és Krisztus irgalma azonban készen áll, hogy újra meggyógyítsa és rehabilitálja azt az embert, aki őszintén megbánja a rosszat, amit elkövetett. A keresztény ember biztos és hatékony orvossággal számolhat, s ez bűneinek megvallása, más szóval a *gyónás*. Ha egy pap

előtt feltárja vétkeit és őszinte bánatát, elnyeri Isten bocsánatát, és ismét hasonlóná válik Krisztushoz és visszahelyeződik az egyház élő közösségébe. A gyónásban a pap Isten nevében ítél, mint az ő jóságának képviselője. Amit a pap a gyónás keretében hall, arranézve tökéletes titoktartás kötelezi, amelynek megszegése halálos bűn, és az egyház legszigorúbb ítéletét vonja maga után. A történet során voltak papok, akik meghaltak azért, amiért megőrizték a gyónási titkot.

25. A keresztség, az eukarisztia és a bűnbánat szentségén kívül a keresztény még négy további szentséget ismer. Ezek: a *bérmálás*, amelyben Krisztus az érettség felé növekvő keresztény embert szellemi érettségre hívja el, és arra, hogy személyesen is kötelezze el magát ömelle; az *egyházi rend* szentsége, amelyet az egyház legfőbb tekintélyei szolgálatnak ki azoknak, akik közvetlenül is a lelki élet szolgálatába akarnak állni, tehát a püspököknek, papoknak és diakónusoknak. A *házasság* szentségében a házastársak arra kapnak kegyelmet, hogy megszenteljék közösségüket, hogy a halálig hűségesek maradjanak egymáshoz és szent módon neveljék ivadékaikat.

A *betegek szentségében*, amely jelképes olajjal való megkenést foglal magába, a dicsőséges Krisztus látogatja meg tanítványát a halál küszöbén, hogy amint részesévé válik majd Krisztus halála misztériumának, ugyanúgy részesüljön föltámadásában is.

A keresztény ember társalgása Istennel

26. A keresztény ember lelkileg találkozik Istennel és erőt merít belőle, a szentségeken kívül az isteni íge olvasása vagy hallgatása révén is, valamint az elmélkedéssel és az imádsággal, a munkával és a felebarátok szolgálatával.

27. Az emberek, és különösen a keresztény embernek, az imádság az első válasza az Istentől kapott adományokra, és az ima egész életén elkíséri. Minthogy az ember a lelkiéletben Isten kegyelmének állandó segítségére nélkül semmire sem képes, a Szentlélek az, aki fölkelti benne az imádság óhaját. A Lélek siet az emberi gyöngeség segítségére, és azt sugallja neki, hogy forduljon az Atyához. Ilymódon tehát Isten van az imádság kezdeténél és végcéljánál is, s az imádság teremti meg a bensőséges kapcsolatot az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel.

28. A keresztény ember imádságának három fő formája van: a teremő Atyaisten iránti szeretet és imádás imádsága; a kérő imádság, amelyben a saját és a mások szükségait terjeszti Isten elé; végül a háládó imádság, amellyel megköszönjük Istennek a kapott adományokat. A keresztény ember világi szükségéiért is imádkozik, de csak fenntartással, tudva azt, hogy az imádság nem arra való, hogy helyettesítse az erőfeszítést, a tanulást, vagy a természetes eszközöket, amint hogy arra sem való, hogy helyrehozza az ember tévedéseit, vagy hogy önműködően az ember szolgálatába állítsa Isten hatalmát. Mégis ősrégi és szent hagyomány a kereszténység körében a halottakért mondott imádság, hogy Isten megtisztítsa őket bűneiktől és befogadja őket békéjébe.

29. A keresztény ember legkedvesebb imádsága a „Miatyánk”, amelyet Jézus tanított tanítványainak, amellyel a keresztény ember úgy fordul Istenhez, mint a gyermek saját Atyjához. Isten után a keresztény ember a szentekhez is imádkozik, vagyis azokhoz, akik már Isten közelében vannak, tisztelve őket és testvéríen kérve közbenjárásukat. Valamennyi szent között természetesen kivételes helyet foglal el Mária, akit a keresz-

tény ember gyermekként szeret, hiszen Jézus anyja, akinek viszont a keresztény ember testvére; Máriához fordul a keresztény ember, bizalommal és gyöngédséggel az „Üdvözlégy” imádságával.

30. Az egyéni imádságon kívül minden keresztény ember különböző mértékben résztvesz azokban a közös imádságokban is, amelyekben az egyház mint helyi és egyetemes közösség fordul Istenhez, egységben Krisztussal és mind a szentekkel, akik már Isten világosságában élnek. Ebben az imádságban, amelyet liturgiának nevezünk, Isten dicsőítőjének szerepét vállalja az egyén, valamint az egész emberiség nevében könyörög, egységben az egész nagy keresztény családdal. Jellegzetesen liturgikus imádság a mise, de vannak más ilyen imádságok is, amelyeknek elmondása főleg a papokra és más, Istennek szentelt személyekre van bízva.

31. Amikor a biblia szavait olvassa vagy hallja a keresztény ember, tudja, hogy magának Istennek a szavát találja meg bennük, amely hívja és irányítja őt. Noha elmúlt eseményekre vonatkozik, mint amilyenek a zsidó nép életének eseményei vagy Jézus Krisztus szavai és cselekedetei, valamint az apostolok üzenetei, a szentírás mégis örökös időszerűséggel bír minden keresztény ember, sőt minden ember számára. Természetesen ahhoz, hogy a találkozás gyümölcsöző legyen, szükség van a Szentlélek közreműködésére, ami akkor történik meg, amikor annak, aki olvas, vagy hallgat, lelke a legkedvezőbb állapotban van, telítve az engedelmesség és az imádság szellemével: Isten ilyenkor megvilágosítja az értelmet és megerősíti a keresztény ember szívét.

32. Az elmélkedés, vagy értelmi imádság, ajánlatos a keresztény ember számára, különösen azok számára, akik szerzetesi életállapotot választottak. Elszakadást jelent ez az imaforma a földi dolgokkal való foglalatosságtól, erőfeszítést a lelki fölemelkedésre és az üdvösség alapvető igazságainak szemlélésére. A lélek ilyenkor személyes és elkötelezett társalgásba merül Istennel, az egész életet fölemelve, és célbaállítva az ő rendjére. Aki hűségesen kitart az elmélkedés gyakorlata mellett, az a Szentlélektől elnyerheti a szemlélődés adományát, amely közvetlenül és örömtelien egyesíti az embert Istennel.

A keresztény ember magatartása

33. Önmagához fűződő kapcsolatában a keresztény ember reálisan értékeli önmagát; alázatos és mértékletes; alázatos, mert a gőg nem más mint illúzió, attól a pillanattól fogva, hogy mindent ingyenes adományként kapott az ember Istentől, akihez újra meg újra kérő szóval kell fordulnia elégtelenségei miatt, és hogy elnyerje a bocsánatot a mulasztásokért; mértékletes, vagyis ura testének és érzékeinek, mert tudja, hogy lappangóan állandóan benne van a rendtelenség, tehát éberséget kell magára erőltetnie, hogy amennyire lehet, valósággá tegye a Krisztus példájára mintázott tökéletes és feddhetetlen embert. Éppen ezért a keresztény ember távoltartja magát a kapzsiságtól és az irigységtől, még ha az csak belsőleg jelentkezik is, és alkalmankint szívesen gyakorolja az uralmat önmaga fölött, kisebb önmegtartóztatások vagy böjtök révén is, hogy végül engedelmebben fogadja az imádság és a szeretet belső ösztönzéseit. Mértékletessége kiterjed a szexualitás területére és az ösztönös birtoklási vágyra is; a test és a lélek tisztaságára törekszik tehát olyan formában, ami megfelel állapotának.

34. A keresztény ember Jézus Krisztustól kapta meg az egyenességet, az őszinteséget és a lojalitást szabályait; fegyelmezi tehát nyelvét és sza-

vait. De Krisztustól kapta meg a belső béke és az öröm adományát is. Minthogy Isten az Atyja, nem kell aggodalommal vagy félelemmel néznie azokra a gonosz hatalmakra, amelyek fondorkodnak ellene. Amikor a jó érdekében tevékenykedik, ezt szeretetből teszi, és a szeretet elűzi a félelmet, és örömmel tölti el őt. Eppen ezért a keresztény ember a nehézségek és szenvedések közepette is meg tudja őrizni belső vidámságát és békéjét.

35. Magánemberként a legapróbb részletekig menően becsületes. Tiszteletben tartja a család szent törvényeit, mint apa, anya, vagy gyermek egyaránt; mint állampolgár lelkiismeretesen eleget tesz társadalmi kötelezettségeinek, „megadva a császárnak azt, ami a császáré”, Krisztus parancsának megfelelően. A keresztény ember tisztességes és igazmondó, hűséges az adott szavához, de nincs benne gőg. Elutasítja az erőszakot, tiszteletben tartja a mások jogait, különösen a lekiismeret szabadságát, és tisztelettel és megbecsüléssel kezeli embertársát.

36. Ami a mindenség és az emberiség anyagi és szellemi javainak használatát illeti, az ember szabad és szuverén. Szent Pál szavai érvényesülnek számára: „Minden a tiétek, ti pedig Krisztuséi vagytok és Krisztus Istene”; „Mindaz, ami igaz, nemes, való, tiszta, szeretetreméltó, megbecsült, ami erény és dicséretre méltó, az legyen gondoskodástok tárgya.”

37. A keresztény ember nem él elszigetelten az emberek között, hanem olyan tud lenni, mint a szőlővessző a tőn és mint egyik tagja a testnek. Különösen az egyház tagjaként abból él, aminek tagja, résztvesz az életében, az ünnepeiben, a szertartásaiban, hogy nyilvánosan is tanúságot tegyen hitéről és kifejezésre juttassa szolidaritását testvéreivel. Kötelességének tekinti, hogy résztvegyen a szentmisén, amelyben lelkileg egyesül Krisztus áldozatával, egységben az egész közösséggel, békét kötve mindenkivel. Megtartóztatást gyakorol az előírt napokon. Kibékül Istennel és az egyházzal a gyónás révén, megosztja javait a szegénnyel, a lehetőségeivel arányban álló alamizsnálkodás révén. Végül kötelességének és megtiszteltetésnek tekinti, hogy Isten népéhez tartozva a földön, tevékenyen résztvegyen az egyház evilági küldetésében, és előmozdítsa Isten dicsőségét és az üdvösséges dialógust az emberekkel.

38. Az emberekkel szembeni magatartását egyszerre ihleti a szolidaritás azzal a társadalommal, amelyben él, és hitének, valamint az Istentől személyes érdem nélkül kapott szellemi adományoknak tudata. Eppen ezért a hatalmat gőg nélkül gyakorolja, abban a meggyőződésben, hogy bármit tesznek a legalázatosabbnak az emberek között, azt magának Jézusnak teszik. Tudva azt, hogy Krisztus az övéinek megkülönböztető ismertető jeleként azt követeli, hogy kölcsönösen és érdektelenül szeressék egymást, a keresztény ember türelmes és szolgálatkész, vendégszerető és nagylelkű. Alapvető elv számára, hogy megbocsássa a kapott sérelmeket, hogy jót tegyen ellenségeivel és imádkozzék értük, jóval viszonzozza a rosszat, Krisztus szavainak megfelelően: „Ha megbocsájtjátok az embereknek sértéseiket, a mennyei Atya is megbocsájtja a tiéteket; de ha ti nem bocsáttok meg az embereknek, Atyátok sem bocsát meg nektek.”

39. A megbocsájtás és a béke azonban nem jelent tétlenséget. Tudva azt, hogy az emberiségnek tökéletesednie és növekednie kell, addig a tökéletes mértékig, amelyet Isten írt elő, a keresztény ember kötelességének érzi, hogy a társadalmi igazságosság, a béke és a szabadság apostola legyen. Egy olyan társadalomban, amelyet az igazságtalanság és a képmu-

tatás tölt el, szembeszegül a kizsákmányolás és a túlkapások minden formájával, személyesen is megfizetve az árát a többiek felemelésének.

40. A keresztény ember nem henyél, minthogy az apostoli hagyománytól kapta meg a szabályt: „Aki nem dolgozik, ne is egyék.” Felismerve, hogy a munkában Istennek az emberek felé nyilvánított akarata jut kifejezésre, munkabeli elkötelezettségét személyes és kötelező válasznak érzi az isteni parancsra, amely a teremtés folytatását írja elő, és annak egyre inkább az emberek szolgálatába állítását. Eppen ezért a hivatásbeli rátermettség és feddhetetlenség elengedhetetlen feltételek számára minden tökéletességre irányuló törekvésben.

41. A keresztény ember végül a reménység embere, és történeti elkötelezettsége arra a jövőre irányul, amelyet az isteni kinyilatkoztatás mutat meg az egyes ember és az egész emberiség számára. A keresztény ember élete Istentől irányított szolgálat, hogy megvalósuljanak az ő kegyelmi tervei az emberiség felé. Eppen ezért a keresztény ember minden nap Istenhez, az ő égi Atyjához fordul e szavakkal: „Jöjjön el a Te országod.”

42. A rosszal és a szenvedéssel szemben a keresztény ember derűsnek és erősnek mutatkozik. Tudva azt, hogy Isten nem akarta őket, és hogy jelenlétük az emberek között a bűn gyümölcse, minden erejével és a tudománya minden lehetőségével küzd ellenük, hogy Krisztus példájára enyhítse őket. Minthogy azonban tudja, hogy mindig jelen lesznek az életben, ha jelentkeznek, az ember teremtményi állapotának jeleként, lázadás nélkül elfogadja és eszközül használja fel őket, hogy Isten akaratához simuljon; Krisztussal egyesülve visel el mindent, bizonyosan tudva, hogy amint részesül Krisztus szenvedéseiben, részesül majd feltámadásában is.

43. A halál tehát, noha szörnyű és néha félelmes megtapasztalást jelent a keresztény ember számára, nem veri le őt, hanem a hűségre indítja. Nagyon jól tudja, hogy ha Krisztussal egyesülve hal meg, vele találkozik majd a dicsőségben is, ha állhatatos és hűséges volt földi napjaiban. Ily módon az Atyaisten iránti engedelmisségben, egységben Krisztussal, az ő testvérével és megváltójával, bensőséges kapcsolatban a Szentlélekkel, „az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében”, a régi formulának megfelelően, amelyet gyakran ismétel, a kereszt jelével jelölve meg saját személyét, a keresztény ember Istenért és az emberekért él, földi életének döntő és utolsó órájáig.

FÜGGELÉK

a katolikus egyház belső szerkezetéről

1. A katolikus egyháznak egyszerű, de tagolt és a föld legnagyobb részére kiterjedő szervezete van. Ennek feladata az, hogy szolgálja a hitet és a szeretetet, közreműködve az egyház lényeges céljának megvalósításában, amely nem más, mint Isten dicsősége és az emberek üdvössége.

2. Az egyház feje a pápa, akinek feladata az egyház kormányzása, az egyház ügyeinek előmozdítása és szellemi javainak védelme. Rómában, ahol székel, nem fejt ki politikai hatalmat a világ felé, hanem az általános jóval törődik, a békével és az egész emberiség egységével. Munkájában közvetlen segítséget nyújt az általa kiválasztott bíborosok kollégiuma és a római Kúria, amely kongregációkból, hivatalokból és bíróságokból áll. A Vatikánvároshoz kapcsolódó jelképes szuverenitás birto-

kosa, amely város egy korábbi és sokkal nagyobb evlági szuverén terület maradványa, s amely lehetővé teszi számára, hogy szolgálatát szabadon láthassa el és hogy képviselőket akkreditálhasson különböző nemzetekhez, közöttük több nem-katolikus nemzethez, amennyiben azok ezt kérik, s abból a célból, hogy a békét és a katolikusok szellemi érdekeit védje.

3. Az egyház kormányzatát a pápa a püspökökkel, az apostolok utódaival osztja meg. A püspökök mindegyike, hierarchikus közösségben a pápával, a rábízott területet (egyházmegyét) kormányozza, és a püspökök valamennyien a pápával együtt tagjai az egyház általános kormányzatának (püspöki szinódus). Minden egyházmegye az egyetemes egyház megjelentítője. A püspököknek a papok kollégiuma segít munkájukban, s e papokra az egyházmegye kisebb területei vannak bízva (az egyházközségek), s így a katolikus világ lényegében egyházmegyékre és plébániákra van felosztva. Mint ahogy minden egyházmegyének megvan a székesegyháza, ugyanúgy minden egyházközségnek megvan a maga plébániatemploma, amely az egyes hívőket gyűjti össze.

4. Fontos szerepet játszanak a katolikus világban a szerzetesrendek és a különböző elnevezésű vallásos társulatok (például jezsuiták, bencések, ferencesek, domonkosok stb.), amelyek férfiak vagy nők, papok vagy laikusok számára alakultak, s amelyek a szemlélődésnek vagy az apostolság munkájának szentelik magukat. A különböző időpontokban jelentős történelmi személyiségek, rendszerint szentek által alapított szerzetesrendek különböző sajátos területeken fejtik ki tevékenységüket (iskolák, kórházak, ifjúság, szegénygondozás, missziók, stb.), alárendelve az általános rendfőnöknek, és összhangban saját alapszabályaikkal és az egyház általános érdekével.

5. Minthogy nemzetek feletti jellege van, az egyház mindama népek fiai közül választja ki szolgálait, amelyeknek körében él és amelyeknek kultúráját és nyelvét magáévá tette. Éppen ezért a vallásos szertartásokat manapság mintegy 250 nyelven mondják. Mindenesetre különleges szerepet játszik a latin nyelv, részben azért, mert kezdettől szorosan kapcsolódott a római egyházhoz, de történelmi fontossága miatt is, amelynek révén bizonyos szempontból az egyház fő nyelvének tűnik, elsősorban a misemondásnál.

6. Hogy a társadalomban rendezett körülmények között élhessen és működhessen, az egyház az ókortól kezdve törvénykönyvet dolgozott ki, amelyet állandóan alkalmaztak az időszerű viszonyokhoz, s amelyek jelenleg a kánonjogi kódexben vannak összegyűjtve. Ebből ismerhetők meg a keresztény élet külső szabályai, itt határozták meg a jogokat, a köteleességeket és a szankciókat, ebben írják körül pontosan a hierarchia, a szerzetesrendek és a hívek kölcsönös kapcsolatait, és itt kerül megállapításra az egyház kapcsolata az államokkal.

7. A hierarchia, az egyházközségek, az egyházmegyék és a pápa működéséhez szükséges anyagi eszközök egyedül a katolikus hívek szabad adományaiból származnak, amely adományokat a szeretet és a Szent'élek ösztönzésére ajánlanak fel. Az egyház tehát nem gazdasági és anyagi hatalom, hanem egyedül Isten Lelkére támaszkodik.

A világon a legnagyobb dolognak, a szeretetnek, az a tulajdonsága, hogy a legapróbb, mindennapos dolgokká alakul át: napokká, órákká, eseményekké, szavakká, véletlenekké; és mi ezekben a mindennapos dolgokban az isteni szeretet hatalmas szövetét szöhetjük tovább.

Georg Feuerer

SZEDŐ DÉNES VERSEI

TRIPTYCHON

1. A BARÁNY

Ő volt a Fény.
Tőle eredt
minden, mi lett
az ég ölen.

Maga szerény
kis bari lett.
Leöletett
oltár kövén.

Mögötte már
egy végtelen
menet halad.

A vériben
mosták ki sár-
ruháikat.

2. A MISE

Lassan felszáll az Ostya.
Megáll. Mintha a pap
eleven parazsat
emelne a magasba.

„Ki sorsunkat megosztva
lett idelelni falat
kenyerünké, Fiad
fogadd el, mennyek Atyja.”

Abroszt két szolgáló-angyal
terít a légbe, lágyat,
hol az Ostya lebeg.

Eg s föld egyetlen asztal.
A mindenség Urának
adassék tisztelet.

3. SZÜLETÉS

A homályból viasz-
sápadt arc süt elő,
szépséges kéz: erő,
mell: vérző és csupasz.

Mondhatatlan vigasz:
elhengerült a kő,
ébred s világra jó
másodszor az Igaz.

Igy, épp így ragyogott,
ily földöntúli fénnel
egy kis egri halott.

Fölkhajoltam éjjel:
Téged láttalak ott,
s betelt szívem reménnyel.

VÁNDOROK TÖRVÉNYE

Idégen földél alatt
húzd meg úgy-ahogy magad,

s indulj! Tied út és táj:
csak hazáig meg ne állj.

de még virradat előtt
titkon kelj föl, cihelődj

AZ ISMERETLEN

Egy Egy-képre

All a fényben.
Hallgat. Emitt
János merít
vizet éppen.

Tó vizében
mennyből vakít,
mint tágra nyílt
türkizkék szem.

Víztükörbe
amott három
halom merül.

Isten csöndje
ül a tájon
körös-körül.

A TEMPLOMÉPÍTÉSZET LEGÚJABB IRÁNYAI

A katolikus templom alapvető problémája kezdettől fogva a belső tér oly elrendezése, amely meghatározza a híveknek kapcsolatát a fő istentiszteleti cselekményhez, a szentmiséhez, másszóval az oltár és a hívek helyének, a szentélynek és hajónak kialakítása és egymáshoz való viszonya. Fontosságban csak ezután következik a többi: az igehirdetésben szereplő szószék, az énekkar, a szentségek — keresztség, gyóntatás — kiszolgáltatásához szükséges berendezés és a magánajátosság végzésére alkalmas kisebb térrészek kialakítása. A templom funkciója azonban nem merülhet ki abban, hogy a felsorolt vallásgyakorlatok forgalmi lebonyolítására használható belső teret adjon, hanem van egy ettől el nem különíthető funkciója is, mégpedig az, hogy lélekemelő hatása legyen mindazokra, akik ünnepelni és vallásos igényeiket kielégíteni jönnek oda.

Mindenben a lényegyet kereső korunk felfogásának megfelelően a modern templomépítészettől már eddig is arra törekedett, hogy jelentőségéhez illő hangsúlyt adjon az oltárnak. Ez kétféleképpen történt: vagy az oltárt magába foglaló szentély terének kiemelésével, vagy az oltár központba helyezésével, hogy a hívek körülvehessék. Az oltár és a hívek kapcsolatát azzal is próbálták szorosabbá tenni, hogy a templom alaprajzául kört vagy ellipszist választottak s ezeknek az idomoknak kerületén helyezték el az oltárt külön szentély kialakításával, vagy anélkül. Ugyanakkor a szokványos, vagyis a római bazilika típusát követő hosszanti elrendezésű újabb keletű templomok tervezésében is érvényesült a liturgikus mozgalom hatásaként az oltár, illetőleg az oltárt magába foglaló szentély kiemelése.

A liturgikus mozgalom és a templomépítészettől párhuzamossága sokban érthetővé teszi, hogy a II. vatikáni zsinatnak a templomépítészetre vonatkozó rendelkezései részben már meglevő eredményeket hagytak jóvá és erősítették meg. Előírásai mégis valamivel többet is nyújtanak, mert meghatározzák, hogy milyen feladatok művészi megoldására kell a templomépítészetben irányt venni, sőt a már fennálló templomokban is milyen átalakításokat kell végrehajtani, már amennyiben azok ésszerűen megvalósíthatók.

Kíváncsúnak mondják az utasítások, hogy az oltár álljon szabadon, kényelmesen lehessen körüljárni és rajta a hívekkel szembefordulva misézni; továbbá úgy legyen elhelyezve, hogy önkéntelen is magára vonja a figyelmet, mint a templom eszmei középpontja. A szentély az oltár körül legyen tágas, hogy a papság a szent szertartásokat méltó formában végezhesse. Kíváncsúnak egy, esetleg két ambó, oly módon készítve és elhelyezve, hogy a hívek az ige felolvasóját, illetőleg hirdetőjét jól láthassák és hallhassák. Az ambó formájával legyen méltó ahhoz a nagy jelentőséghez, amelyet az ige-szolgálat az új rendezés során kapott, amint ezt a célt nyugaton már régóta szolgáltatta a szószék. Az oltáriszentség őrzése erős és fel nem törhető tabernákulumban történjék, akár a főoltáron, akár mellékoltáron. Utóbbi esetben ez a mellékoltár legyen a legkülönb valamennyi között. Ha szentesített szokás szól mellette, vagy rendkívüli esetben a főpásztor kifejezett jóváhagyásával elhelyezhető az oltáriszentség a templom más szembetűnő és megfelelően díszített helyén is. Szabad olyan oltáron is a hívekkel szembefordulva misézni, amelyen tabernákulum van. Ilyenkor szükségszerűen kisebb méretű a tabernákulum, de

akkor is legyen meg az illő formája. Az énekkar tagjai liturgikus szerepet töltenek be, kívánatos tehát, hogy helyüket, úgyisintén az orgonát a szentéllyel szoros kapcsolatban jelöljék ki. Kevés mellékoltár legyen s lehetőleg különítsék el azokat a templom főterétől. A keresztkutat úgy állítsák föl, hogy körötte közösségi szertartást is végezhesenek.

Amikor megállapítjuk, hogy a zsinati előírások nem megindították, hanem javarészt csak szentesítették azokat az újításokat, amelyekkel a legújabb templomépítészetben már eddig is találkozhattunk, nem hallgathatom el, hogy akárhány, az utolsó évtizedben épült modern templom egyoldalú szempontok érvényesítésével nemcsak túlment a célon, hanem egyenesen ellenkezik a zsinati határozatok végrehajtására kiadott instrukciók lényeges rendelkezéseivel. Gondolok itt elsősorban az oltáriszentség elhelyezésére a főoltáron kívül. A szembeoltárral tervezett sok új templom közül csak az egyik bécsi templomban nem kellett azon tünődnöm, hogy hol is keressem az oltárról elkülönített oltáriszentséget. Az utasítások mintha csak e hibás vagy elégtelen megoldások ismeretében hangsúlyoznák az oltáriszentség őrzésének méltó megoldását.

A hívek felé fordított oltár építészeti következményei új típusú templom keresésére kényszerítették a tervezőket, azon abban a hívek minél közelebbi kapcsolatba kerüljenek mind az igehirdetéssel, mind a szentmisével. A hosszan elnyújtott hagyományos templomhajó helyett a híveket az oltár közelébe tömörítő alaprajzi megoldásokra volt szükség. A hosszúság helyett így a szélesség méretei lettek az irányadók.

Legegyszerűbb és kézenfekvő megoldásnak látszott a nagy T alakú alaprajz. Ilyenkor a T vonalainak találkozásában emelkedik az oltár, amelyre szemben és két oldalról látnak rá a hívek. A három irány találkozása az oltár terében azonban mindennek mondható, csak szerencsésnek nem. *Hans Jakob Lill*nek a Szentangyalok tiszteletére emelt müncheni templomában sikerült ezt az esztétikai problémát méltóan megoldania, de nála is megmaradt az ilyen tervtípusnak az az elkerülhetetlen hibája, hogy a szószéket sehogyse lehet úgy felállítani, hogy a szónok maga előtt lássa egész hallgatóságát.

Nagyon szellemes megoldásra jutott a svájci *Karl Higi* schliereni Szent József-templomában. Pontosan negyed környi körkikelyt vett alapul. Ennek csúcsát lekerekítette s ellipszis alakú, kissé felemelt területen helyezte el az oltárt és a szószéket. A szentély egyik oldalán az énekkarnak, a másikon a sekrestyének, a kör kerületén pedig kis kápolnáknak talált helyet. Az oltár így valóban a figyelem középpontjába került, csak az kifogásolható, hogy nem kapja meg azt a térbeli hangsúlyt és kiemelést, amelyet rangjánál fogva az építészet nyelvén is ki kellene fejezni. Ez különben a fogyatékosága minden olyan alaprajzi elrendezésnek, amely az oltár mint csúcs körül legyező alakban teríti szét a hívek elhelyezésére szolgáló padcsoportokat. Nemcsak szinte szertefoszlik így a templomnak az az oltártere, amit szentélynek nevezhetnénk, hanem tágassága is nehezen biztosítható olyan formában, hogy az méltó keretül szolgáljon a szent cselekményeknek. „Az istentisztelet rendje így könnyen elkallódik — állapítja meg egyik írásában *Max Rosner* is —, mert a liturgia vezetője a közösségbe vegyül s nem áll annak élén.”

Kilátástalannak kell minősítenem a négyzetes alaprajzzal folytatott olyan irányú kísérletezést is — ezzel a legutóbbi években felkapott típussal is találkoztam —, amely az átlót teszi meg a térrendezés tengelyének s az átló végén a négyzet egyik sarkában helyezi el az oltárt. *Hans Werner Merkle* Stuttgart-Münchsfeldben Vianney Szent János tisztele-

tére épített négyzetes templomának belső terét emelkedőre tervezte, úgy-hogy az 6 méterről elindulva az oltár fölött 15 méterre magasodik. Így a négyzet csúcsából kialakított kis szentélynek felemelő hatására kitűnő megoldást talált, de a zsinati utasításokban foglalt követelményeknek mégsem tudott eleget tenni.

A kör, majd szabályos sokszög alaprajzú néhány kísérletet — bár olyan kiváló képviselője is van, mint *Franz X. Gaertner* Waldkraiburgban épített (1964) temploma — csak éppen megemlítem, mert ez az irány nem tudja magát megkedveltetni. Fiatalabb templomtervezők műveiben viszont szinte szenzációs újításnak hat a visszatérés a téglalap alakú alaprajzhoz. Mindenesetre azzal az újítással, hogy egyrészt a szentély terét nem szűkítik le a hajó terével szemben, másrészt a szélesség-méretet veszik nagyobbra a hagyományosnál.

Az ily típusú templomok közül *Gottschlich* és *Schraube* 1963-ban Tuttlingenben épült „Mária ég királynéja” templomáról kiemelkedő minőségei miatt érdemes néhány adatot megjegyezni. A templom 35 méter hosszú és 24 méter széles alapon emelkedő téglalapú hasáb. Az épület szerkezete amilyen egyszerű, olyan szellemes. Négy karcsú, egymástól hosszanti irányban 20, keresztben 15 méternyire álló pillért köt össze mindkét irányban az alap széléig kifutó négy gerenda. Erre a négy gerendára, amelyek egymást a pillérek felett keresztezik, fekszik rá a lapos mennyezet. Az oldalfalaknak így csak térelhatároló szerepük van, tetszés szerint lehetnek tömörek, vagy lehetnek üvegbetonból. Mintegy 10 méter széles az a bevészt dombormű-kompozíciókkal díszített tömör fal, amelyhez a szentély enyhén felemelt szintje zárul. Ezen belül három lépcső magasságban áll az oltár, amely így mindenhonnan látható, de nem olyan magas, hogy az oltárra épített tabernákulum ellenére a szentmise cselekményét — a hívekkel szemben — ne kísérhetnék figyelemmel a négy, összesen 474 ülőhelyet biztosító padosor minden részéből. A téglalap alakú alapnak a szentély, valamint a bejáratí rész két oldalán fennmaradó sarkában négy kikülönített kápolnarészt találunk. A bejáratí oldalon egyik a keresztút, másik a gyóntatószékek elhelyezésére szolgál: a hívek elhelyezésére szánt terület szélessége jó másfélszerese a mélységnek, s az oltártól legmesszebb eső ülőhely távolsága sem nagyobb 20 méternél.

Ez a templom tehát tökéletesen megfelel a zsinat leglényegesebb előírásainak, mert az oltárnak, mint az egész templom eszmei középpontjának és értelmének jelentőségét előkelő természetességgel teszi szemléletessé, s az igehirdetés számára is biztosítja a szentély és hívek helyének találkozásában a fontosságához illő figyelmet. Kiemeli még ezt a templomot napjaink építészeteiből az a fölényes biztonság, amely az architektúra megoldásában mutatkozik. A tágas tér beosztása az egység megbontása nélkül, a világítás ünnepi hatása az üvegbeton mértéktartó alkalmazása révén, az oltár-látás zavartalanságának biztosítása a zárt fal-háttérrel, a szinte klasszikusnak mondható arányérzék, amely a templom külső megjelenésének a toronnyal együtt máris előkelő rangot biztosít, — mind azt engedi sejteni, mintha a sok lázas keresés után ez az irány mutatná a kibontakozást.

A hívek az oltár és a szószék közelébe tömörítése a széles, tágas tér befödésének problémáját hozta magával. Ez a probléma már negyven évvel ezelőtt jelentkezett Hollandiában, ahol a híres *Kropholler* liturgikus tekintélyekkel együttműködve tervezte templomait, köztük kettőt, a rotterdami *Szent Antal* és az amsterdami *Gorkumi Vértanúk* templomát, már akkor szembeoltárral. Érdekes, hogy utána a holland püspöki kar meg-

tiltotta ilyen oltárok további felállítását. A szemben misézéstől függetlenül is, Kropholler a tágas templomtérben a hívek számra széles, de rövid padosorokat tervezett s a széles hajóteret a tetőtérben kiképzett famenyezettel fődte be. Ezt a famenyezetes megoldást többen fölújították a legutóbbi években is, ám az újszerű alaprajzi megoldásokkal a legváltozatosabb formákban, amit elősegített az a körülmény, hogy Ronchamp óta a templomtervezés az olyan építésznek, aki rangra tartott számot, szinte kötelezővé tette az egyéni elgondolást. Ennek sok jó, de nem kevés torz következménye is lett, különösen amiatt, hogy azok az egyházi körök, amelyek a templomépítészet modern irányát hosszú időn át elutasították, miután álláspontjuk tarthatatlan volta nyilvánvaló lett, most egyszeriben a másik túlzásba estek s tárt kaput nyitottak minden újításnak, csupán azért, mert újítás volt.

Az egymást túlcitáló ötletekben főleg a franciák tűntek ki. Érdemes azonban külön is foglalkoznunk a svájci *Justus Dahinden*nel, ezzel a nem ok nélkül híres templomépítővel. Azért választottam őt, mert nála az újnak keresése nemcsak tévútra, hanem értékes eredményre is vezetett. Nagyon melléfogott például a németországi Arlenben épített templomával. Tudatosan olyan templomot épített itt, amely pajtára emlékeztet. Akárhogy próbálja ezt az elgondolását igazolni, kétségtelen, hogy az épület semmiféle lélekemelő hatást nem tud kiváltani belőlünk, márpedig a lélekemelő hatás alapvető követelménye a templomépítészetnek. Egy másik művével, a Zürich-Witikomban épített templommal az ellenkező irányban kísérletezett. Félretéve minden hagyományos építészeti formát, a belső tér teljesen egyéni megoldására tette a hangsúlyt. A faborítású nagy sík felületek tompa szögben találkozáva zárulnak a templom belső tere fölé. A hatás így a tompa szög természetéből következően inkább nyomasztó, mint felemelő. A kísérlet azonban mégsem volt hiábavaló, mert következő alkotása, a hüttwilleni Szent Ferenc-templom, amely az előbbihez hasonlóan szintén alacsony betonfalakon nyugvó faalkotmány, már valóban imponáló, művészi teljesítmény. Külseje a súlyos formákban kiképzett templomtest és a meredek vonalú piramis-torony magasba szökkenő lendületének ellentétével megkapó látvány. Belsejében a tér-élmény lesz hasonló hatású. A hajóteret fedő nagy sík felületek súlya fölötte, amelyet szinte magába sűrít az oltár mindent elbíró tömbje, a szentély terében égető vonalak diadalmaskodnak és ragadják a fénnel elárasztott magasságok felé a lelket. Dahindennek méreteiben is nagy alkotása, a buchsi Jézus Szíve-templom a beton-diktálta formákban van megoldva, ami logikus folyamánya annak, hogy itt ezé az anyagé a vezérszólam. Jelentős szerep jut azonban a fának is, amelynek szépségéről a svájci építészek nehezen mondanak le. Nagyjában négyzetes alapon épült, de besztása rendkívül szellemes és eltér minden sablontól. Tágas belső terében a teljesen modern és anyagszerű formák változatosságát jó arányok hozzák olyan összhangba, amelyből felemelő erő és ünnepélyesség csendül ki. Mondhatnók, hogy itt olyan alkotás jött létre, amely önmagában, szent cselekmények nélkül is vallásos mű: egyéni kifejezése a mai ember vallásos magatartásának. Itt is érvényesülnek az építészet mindenkor elengedhetetlen törvényei, ám az ennyire egyéni formaalkotás csak kivételes tehetségeknek sikerül.

Még két templomról kívánok szólni, amelyek részben a modern technika meglepően új alkalmazása miatt jelentenek építészeti szenzációt. Az egyik a tokiói székesegyház, *Kenzo Tange* 1964-ben felszentelt műve, amelyben a zseniális japán építésznek sikerült a legmodernebb

technika felhasználásával megalkotni a nyugatiakkal egyenlő értékű japán katedrális. A hatalmas főhajó óriás papírsárkány alakú alapról emelkedik fel olyformán, hogy a keresztalakú váz lesz a templom gerince. A kereszt szárai a keresztvezető pontjából kiindulva a végek felé emelkednek, meredeken főként a felső, legrövidebb szár, amely alatt a szentélyrész van kiképezve. A kereszt szárai közt az oldalvonalakról elindulva csodálatos finom hajlatú héjbeton határolja el a templom belső terét s emeli szédítő magasba a keresztalakú gerincet. Ez a gerinc tulajdonképpen egy világító szalag, mely felülről és a kereszt végeiről merőlegesen földet érve adja a templom világítását. A magasba törő térelzáró fal kifejező erejét rendkívüli finomsággal érzékeltetik a héjbetont borító alumínium-lemez hullámos felületének vonalai.

Nyugaton Rotterdam Hoogvliet nevű elővárosában ugyancsak 1964-ben szentelték fel talán a világ legmodernebb építészeti technikájával készített templomát, mely 19.4×22 méter alapterületen készült el 6 nap alatt, milliméter-pontosságú előregyártott acélelemekből Rein H. Fledderus építész tervei szerint. Az acélt PVC bevonattal látták el, a jó akusztikát külön szellemes berendezés biztosítja, a világítást a tengert idéző zöld és kék színekből összeállított ablakszalag adja.

Végül legalább pár szóban érintenem kell a modern templom és a képzőművészetek kapcsolatának problémáját. Ismételten találkozhatunk olyan véleménnyel, mintha az absztrakt építészeti formák nem túrnék az ábrázoló művészeteket. Nem egyebek az ilyen vélemények, mint a művészettől idegen elméletekből levont irreális következtetések. Nemcsak a keresztény művészet egész múltjával állnak szemben ezek, hanem esztétikai szempontból is tarthatatlanok, s a tények is ellentmondanak nekik. Mert éppen a legutóbbi években a legmodernebb templomokban lehetünk tanúi a különböző művészetek harmonikus együttesének. Hogy csak egy példát említsék, Bécs Kagran kerületének új templomában a szentély cikk-cakkban kiképzett zárófalának ablakképei mint valami képeskönyv lapjai vonultatják el a szemünk előtt közérthető szimbólumokban és alakokban ábrázolva az egész üdvtörténetet. Ez a probléma is olyan tehát, mint a keresztény művészet többi problémái: megoldásához vallásos ihletettség és alkotó tehetség kell. S szerencsére mind két forrás kiapadhatatlan.

NYÁRUTÓ

A bőség zöld kirakatára
kétoldalt porfüggönyt akaszt a
földút s miközben mezsgyéjén áll,
— mint távozóban lévő gazda —
körülnéz, búcsúzik a vén nyár.

Lankadt pászták közt, krumpliföldek,
tarlók, ugarok és lekókad
kukoricások mellett ballag.
Ekéket vár — csiklandozókat —
a viszketű, gyommarta parlag.

Mennyi termés hál idekinn még
fel-felriadva, csak a szérű
nyugodt, hogy kincse már nem ég le.
Orvul felvagdalt, pirosbélű
dinnyék kiáltanak az égbe!

Pelyva-álmukban, elcsépelve,
nyújtóznak kócosan a kazlak.
Nem fenyeget zápor, se villám.
Szekértetön — szellős magaslat —
paraszt támaszkodik a villán.

Koppasztott tarlón marha búsul,
pányvája új sávba nem ér el.
Stró legyek sűrű rajára
csap egyet oldalt tönkféjével
olykor, és kilódul a nyála.

N é m e d i A n d r á s

Dino Buzzati a mai olasz irodalom kiemelkedő képviselője. Neves prózaíró, akinek *Tatárpuszta* című regénye néhány évvel ezelőtt magyarul is megjelent. A groteszk iránti érzék jellemzi írásait, amelyekben gyakran foglalkozik a modern civilizáció emberének elmagányosodásával.

Egyszer egy Celestino nevű barát elhatározta, hogy remete lesz, mégpedig a metropolis kellős közepén, ahol legnagyobb a szív magánya, s legerősebb a Sátán kísértése. Mert csodálatos a keleti sivatagok, a kőből, homokból és tűző napból való sivatagok ereje: a leggőgösebb ember is rádöbben ott a maga kicsinységére, szembenézve a teremtés mérhetetlenségével s az örökkévalóság szakadékaival; de még hatalmasabb a nagyvárosi pusztaság, a nyüzsgő sokadalom, a sietés, a kerekek, az aszfalt és neonreklámok pusztája, no meg az óráké, melyek mind együtt járnak, egy ütemre, s mind együtt mondják ki, ugyanabban a pillanatban ugyanazt az ítéletet.

Nos, e bús sivatag legkietlenebb pontján élt Celestino atya, az Örökkévaló imádásának extázisában; de mivel híre terjedt bölcsességének, messze földről is fölkereste a sok zaklatott, dúlt lelkű ember, ki tanácsért, ki hogy meggyónjon neki. Isten tudja, hogyan, valami ősrégi teherautórongsot talált egyszer egy elhagyott kovácsműhely mögött, ennek szűk, s immár teljesen ablaktalan vezetőfülkéjét használta gyóntatószék gyanánt.

Egy szép napon úgy estefelé, minekutána hosszú-hosszú órákon át hallgatta a számtalan bűn többé-kevésbé bűnbánó számbavételét, s épp távozni akart örkunyhójából, egy sovány, keszeg alak körvonalai bontakoztak ki hirtelen az esti homályból. Alázatos, vezeklő testtartással közeledett a gyónó.

A késői vendég már ott is térdelt az imazsámmolyon, — csak ekkor, az utolsó pillanatban vette észre a remete, hogy pap az illető.

— Mit tehetek érted, papocskám? — kérdezte tőle megszokott türelmes, megbocsájtó hangján.

— Gyónni jöttem — szólt amaz, s tüstént belefogott bűnei felsorolásába.

Celestino atya már rég megszokta, hogy el kell viselnie azoknak a személyeknek — többnyire nőknek — a bizalmát, akik afféle hóbortból járnak hozzá gyónni, s a lehető legártatlanabb cselekedetek aprólékos elmesélésével untatják. Ám olyannal, aki ennyire híjával lett volna a bűnnek, nem esett még találkozása, soha. A gyarlóságok, melyekkel a papocska vádolta magát, úgyszólván nevetségesek voltak: csupa súlytalan, jelentéktelen semmiség. Mindazonáltal a remete, ismervén az embereket, jól tudta, hogy a hereze még csak most következik, a papocska kerülgeti, mint a kását.

— Rajta, fiacskám, szedd össze magad. Későre jár, s őszintén szólva kezd hideg is lenni. Térjünk a lényegre!

— Nincs bátorságom, atyám... — hebegte a papocska.

— Mit követtél el, mondd, mi a csudát? Amúgy igazán rendes fiúnak látszol. Nem hinném, hogy gyilkoltál volna. S a gőg sarával sem igen mocskolhattad be magad.

— Pedig épp erről van szó... — sóhajtotta amaz, alig hallhatóan.

— Gyilkosság?

— Nem. A másik.

— Gőg? Lehetséges volna?

A pap bűnbánóan bólintott.

— Beszélj hát, ki vele, édes lelkem. Noha igencsak nagy volt a mai fogyasztás, nem merült ki teljesen az Uristen kegyelme: azt hiszem, számra bőségesen elegendő, ami még maradt a raktáron.

Az ifjú pap végre nekiveselkedett:

— Nos hallod, atyám. A dolog igen egyszerű, de irtózatos is egyúttal. Nemrég szenteltek pappá. Alig néhány napja léptem hivatalba, a számomra kijelölt plébánian. És hát...

— Ej no, beszélj, fiacskám. Mondjad! Igérem, nem fogom leharapni a fejed.

— És hát... amikor meghallom, hogy „tisztelendő úrnak” szólítanak... akár hiszi, atyám, akár nem... tudom, nevetségesnek hathat... nos én olyankor boldog vagyok, igen, valami nagy-nagy melegség árad szét a szívemben...

Szó ami szó, igazán nem nagy bűn; a hívők többségének, beieértve a papokat, eszébe se jutna meggyónni. Váratlanul érte így ez a vallomás a remetét is, nem volt rá felkészülve. Szóhoz se jutott egy ideig (ez se fordult még vele elő).

— Hm... hm... értem... nem szép dolog... Ha nem is maga a Sátán az, aki a szívedet melengeti, de kis híja... Szerencse, hogy magadtól rájöttél... S szégyenkezésed jó jel, remélhetjük, hogy nem esel vissza ebbe a vetekbe... Igazán szomorú volna, ha hagynád, hogy megfertőzze fiatal lelkedet... *Ego te absolvo*...

Vagy három-négy esztendő múlva — Celestino atya tökéletesen megfeledkezett közben a fura esetről — újra jelentkezett a pap; gyónni jött megint.

— Dehiszen téged láttalak már, ha nem tévedek.

— Nem tévedsz, atyám.

— Mutasd magad... Azám! Te vagy az, aki... aki élvezte, ha tisztelendő uramozzák. Így van?

— Így — válaszolta a pap, aki ezúttal tán kevésbé látszott papocskának: valamelyest méltóságteljesebb volt az arckifejezése. Különböznival volt, meg éppoly sovány is, mint az első alkalommal. És éppúgy fülig pirult.

— Ó, ó... — diagnosztizálta kapásból, s békétűrő mosollyal Celestino — ennyi idő alatt se tudtunk megjavulni?

— Rosszabb a helyzet, rosszabb.

— Ej, ej, végül még megijesztesz. Beszélj hát.

— Nos... — fogott bele irtózatos erőfeszítéssel a pap — sokkal rosszabb, mint múltkor... Én... én...

— Bátorság, fiacskám — buzdította Celestino, két tenyere közé fogva a pap kezét. — Lásd, magam is szorongok már, ne kínozz tovább.

— A helyzet a következő: ha megszólít valaki, s azt mondja: „monsignore”, én... én...

— Jólesik, igaz?

— Sajnos.

— Elégtételt érzel, melegséget a szívedben?

— Pontosan...

A remete gyorsan, egy-két szóval elintézte az ügyet. Első alkalommal még meglehetősen érdekesnek látta, afféle különleges esetnek. Most már csöppet sem érdekelte. Kis butácska lehet ez, gondolta, afféle „szent”,

akivel tréfálkoznak az emberek, ugratják. Igazán nem az a fickó, akit varatni kell, hadd sóvároгjon jósokáig a feloldozás után! — Néhány perc múlva el is küldte, Isten hírével.

Megint eltelt vagy tíz esztendő, a remete ugyancsak vén volt már, amikor a papocska újra jelentkezett. Persze ő is öregedett közben, még soványabb lett, még sápadtabb, a haja őszbe csavarodott. Celestino most meg sem ismerte. De alighogy beszélni kezdett, hangjának színe mégiscsak fölébresztette a szunnyadó emléket.

— O, te vagy az a bizonyos „tisztelendő” meg „monsignore”! Vagy tévedek talán? — kérdezte Celestino szokott lefegyverző mosolyával.

— Jó az emlékezőtehetséged, atyám.

— Mennyi idő is telt el azóta?

— Majdnem tíz esztendő.

— Es tíz esztendő alatt mit sem változott a helyzet?

— Rosszabbodott, jaj, rosszabbodott.

— Hogyhogy?

— Lásd, atyám... most ... valahányszor úgy szólítanak, hogy „kegyelmes uram”, én...

— Nem is kell, hogy folytasd, fiacskám — szólta Celestino, birka-türellemmel. — Mindent értek. *Ego te absolvo.*

Közben ezt gondolta: sajnos az évek múlásával egyre naivabb lesz ez a szegény pap, mind együgyűbb, korlátoltabb; az emberek meg annál nagyobb kedvvel űznek tréfát belőle. Ő pedig, a szerencsétlen, hagyja magát ugratni, még tetszik is neki. Fogadni merek, öt-hat év múlva azzal jön gyönni, hogy amikor „eminenciás uramnak” szólítanak, ésatöbbi ésatöbbi.

Ami pontosan be is következett. Egy évvel előbb, mint várta.

S ismét eltelt — amaz ijesztő gyorsasággal, amely mindannyiunknak ismerős — jónéhány esztendő. Celestino atya már olyan vén volt, olyan elaggott, hogy reggelenként karjukban vitték a hívek a gyóntatószékig, este meg vissza, az odújába.

El kell-e most mesélnünk, töviről-hegyire, mint jelentkezett újra egy szép napon a papocska? S hogy megöregedett ő is, sápadtabb, szikkadtabb és görnyedtebb volt, mint valaha? S hogy még mindig ugyanaz a lelki-furdalás kínozza? Nem, erre nyilván semmi szükség.

— Szegény, szegény papocskám — üdvözölte őt szeretettel az agg remete — itt vagy hát megint, hogy meggyónd a régi bűnödöt, azt a bizonyos gőgöt?

— A lelkembe látsz, atyám.

— S most mivel hízelegnek neked az emberek? Gondolom, „őszentség”-nek szólítanak immár.

— Így van, pontosan így — ismerte el a pap, a lehető legszenvedőbb hangon.

— S valahányszor így szólítanak, valamiféle kellemes érzés tölt el, öröm, már-már boldogság?

— Sajnos, sajnos. Meg tud-e vajon bocsátani nékem az Isten?

Celestino atya csak somolygott magában. Meghatotta ez a kitartó naivság, csökönyös ártatlanság. Egy pillanatra elképzelte a szegény, alázasos, nem túl okos papocska sivár életét valami Isten háta mögötti parókián, a hegyekben, tompaesztű, rosszindulatú emberek között. Szomorú egyhangúságban telnek a napok, hónapok, évszakok, esztendők, ő mind méla-

búsabb, környezete pedig mind kegyetlenebb. Monsignore... kegyelmes úr... eminenciás úr... most pedig már őszentsége. Gátlástalanul üznek csúfot belőle immár, alpári, otromba tréfálkozásuk nem ismer határt. S lám, ő nem sértődik meg, sőt, e megszólítások, ezek a tündöklő, nagy szavak valamiféle gyermeki boldogsággal töltik el a szívét. Boldogok a lelki szegények állapította meg magában végül a remete... *Ego te absolvo...*

Míg egy nap, halálát érezvén közeledni, a vénségesen vén Celestino atya életében először a maga számára kért valamit. Vigyék el Rómába valamiképpen. Mielőtt örökre lehunyja a szemét, szeretné látni, ha csak egy pillanatra is, a Szent Péter bazilikát, a vatikánt, a Szentatyát.

Megtagadhatták-e a kérését? Hordágyra fektették s elzarándokoltak vele a kereszténység fővárosába. S mivel Celestino órái immáron meg voltak számálva, rögtön föl is cipelték a Vatikán lépcsőin, s bevitték egy terembe, ahol már vagy ezer zarándok tartózkodott. Itt lerakták egy sarokba, hadd várjon ő is.

Vár, vár Celestino atya, végre látja, hogy oszlik a tömeg, utat csinál: az óriás terem túlsó végében kissé hajlott hátú, vékony fehér alak tűnt fel. A Pápa!

Hogy néz ki vajon? Milyen az arca? Celestino atya világéletében vak-si volt, akár a vakondok, s most kimondhatatlan borzalommal állapította meg, hogy otthonfelejtette a szemüvegét.

De szerencsére közeledett a fehér alak, egyre nagyobb lett, míg végre ott állt előtte, igen, pontosan az ő hordágya előtt. Celestino megtörölte könnyben úszó, rövidlátó szemét, s lassan felült. Ekkor megpillantotta a pápa arcát. És fölismerte.

— Ó, te vagy az, szegény papocskám, szegény, szegény, kis papocskám! — kiáltotta az öreg, nem bírván úrrá lenni felindultságán.

S a Vatikán ódon fennséggel átítatott falai közt íme a következő jelenet játszódott le — először a történelemben: a Szentatya s egy Isten-tudja, honnan idezarándokolt vénségesen vén ismeretlen, barát, egymás kezét fogva együtt zokogott.

Teleghi Polgár István fordítása

LIDÉRC LÁNG

*Ha virrad ó be várlak
vörös királyi rózsát
rakosgatok s haragzöld
nem hervadó borostyánt
pohárba s künn az erdőn
szedek szekérnyi borzas
borszínű őszi lombot
jöttöd vigyázva titkos
tündökletes nagy őszön...*

*ne jöjj ha télre fordul
ne jöjj a puszta házban
nagy árnyat vet magányom
setétes alkonyórán
lidérc libeg pohárban
halott fenyő fagyöngy ül.*

Kárpáty Csilla

A NIKLAI BATÁR

Változatok egy legendára (2. rész)

Írta Ignác Rózsa

FEBRUÁR ELEJÉN olvadt; tizenkettedikén sártengerré dagadt Somogy. A Bakony dolomit hegyeit porlasztó északi szél, a bőjtelő szokásos vihardühénél is vadabb zúgással vágatott át a kiolvadt, sárszínű tarajokat, dobáló Balatonon. Mire a niklai dűlőről kikanyarodott a szügyig sáros lovák vontatta, szürkévé mocskolódott kölcsön-batár a Keszthelyre vezető országútra, Berzsenyi háborgó epéjét össze-vissza rázta a sok döccenés. Boronka alatt, a kiöntött beltavacsákák mentén majd felborultak; a nagybajuszú somogyi kocsis úgy étette a rosszsebes fekete franczal a lovák keserű mindenségét, hogy ama régi átokszóró varázsló sem szólhatott volna különben, akit most már egészen bizonyosan tudja, sohasem ír meg, az elkezdett, örökre abbamaradt Kupa lázadásában.

Rettentő és lehetetlen feladat összekötni, egybemosni, áttörni ezt a temérdek különbséget múlt s jelen, makkos ember káromlása, a magyarokó keszthelyi gróf magagykekezete, Kazinczy németes finomkodása, a magyarul, benne újjászületett Horác oly igen szükséges lendülete, az elzálogosított vasmegyei hatszáz hold föld kamatai, a niklai birtok gondja, gyermekek neveltetése, a kötögetésre ítélt Susi szálnalmas, batárt kölcsönkérő igyekezete, Somsichék buta jómódja, a herceggé vált keszthelyi gróf maga excellálása, a kellem, s az ész, a talentum virágaival ékes, édes, kis unokahúg, a „meghívott” gazdag, szép, nemes költőkisasszony élete, léte, érzelme, sorsa között.

— Mint a tölgyfa árnyékát, úgy vágyja Dudi hűvösömet! — jutott eszébe és akkorát sóhajtott, hogy elpárásodott tőle a batár kicsiny tenyérnyi üveglaklaka.

— No, jó — szólt magában — hát ott leszek. Csendben, rendben. Hűvösen. Az „öreg” niklai bölcs szerepében. A háttérben. Jelentősen. És méltósággal. A többi? Megvállik.

— Mi baj van? — kiáltott a kocsisra, mert az megint a fergeleges eget kívánta az elfajzott lovakra rogyasztani. Csak a patkó esett le Fecske első lábáról. A kocsis kifogta Hollót, ráült, visszalovagolt a marcali kovácsig, Fecskét kötőféken vezette visszafelé. Őra hosszat ült magában a kifogott, rúdjával a kietlen semmibe meredő batárban.

De alkonyat előtt mégiscsak Keszthelyre értek. És éppen azt latolgatta, hajtasson-e bé a kocsi a felhajtón a belső udvarra a kastély belső bejárata elé, vagy szálljon ki, literátus szegény emberhez illő méltóságteljes szerénységgel itt a külső kapu előtt, ahol egy percre tanácstalanul megálltak, mikor az öreg gróf zekében, hajadonfőtt, apró futó léptekkel elébe szaladt, meghajolt és maga nyitotta ki az idegen címert viselő kölcsön-batár ajtaját. S mondta latin szavakkal, némettel s törött magyarral keverten:

— Ego tibi humillimus servus domine, ich freue mich sehr, ich bin sehr glücklich, persönlich láthatni, fogadhatni a nagy Berzsenyit!

ÚGY ÜNNEPELTÉK, mintha nagyon öreg, mintha már nem is élő, hanem önmaga megdicsőült, mozgó szobra lenne. Szobájába karos gertyáit hordozó libériás inas kísérte. Horváth Ádám meg, aki nem kapott különszobát, hanem két, az ünnepélyen éneklendő soproni diákkal együtt

kvártélyoztatott el, azokra a helikoni napokra még külön is buzgó kíséretőjeül, valóságos titkárául szegődött. Es akkor sem tágitott mellőle, mikor másnap, korán delelőtt, szinte percnyire egy időben Dudi-Malvina kocsijával, — Kisfaludy és Kisfaludyné kocsija is megérkezett. Ott vártak rájuk mindannyian a nagy kapuban. Es Dudi, aki egyetlen, a kocsisuk mellett a bakon ülő szobalány kíséretében jött, álla alatt csokorra kötött kalapjában, keskeny rókaprémek fekete derékban, suhogó szürke selyem szoknyában, kalapja alól kikandikáló barna fűrtjeit szertelen s vidoran rázogatva, nevetve s oly fürgén ugrott ki a kocsiból, mint egy fiúgyerek. A karjára akasztott illat- és szépítőszeres tarsolyában csak úgy négyrét összehajtogatva hozta a verset, a maga költeményét, amit majd felolvas az innepsegen s ahelyett, hogy a grótnak köszönt volna elebb, meg utána a gögös-peckes Kisfaludynénak hódolt volna, csak odadobbant elébe, átölelte a nyakát és szelesen arconcsókolta őt.

— Dudi! — mondta elfulva, aztán rántott egyet szemöldökén s a Kisfaludyak felé fordult:

— Engedje, kapitány uram és kapitányné asszonyom beajánlani Dukai Takács Judit, azaz, —

— Ki ne ismerné „Malvina” kisasszonyt — hírből? — vágott a bemutató szavakba Kisfaludyné oly kétértelmű mosollyal, hogy nem lehetett tudni, valóban Malvina költői hírnevére gondolt-e, vagy olyasmire, hogy lám, valóban nagy a Dudi híre, hiszen őt még az erdélyi Wesselényi is, mint magyarországi hírneves nevezetességet személyes látogatásával tisztelte meg. Vagy hogy női módra mást ért a hír szó alatt?

Az öreg gróf Kisfaludynénak, a fiatal meg Dudinak nyújtotta karját. Hárman bandukoltak nyomukban, ő, Horváth és Kisfaludy.

TÜLL TUNIKÁVAL borított, talpig érő, szürke tafotában Dudi lábujjhegyen nyújtózkodott a szobája közepén. Szobalánya előtte térdepelt a földön; ő kezében magasra tartva ünnepi versét egy időben memorizált a felolvasásra, s próbált ruhát ugyanezen alkalomra. Félig-meddig kívülről akarta a verset elmondani, de azért úgy, hogy a papírost maga elé helyezze a felolvasó asztalra. Legszívesebben állva deklamálta volna el, miután magát mélyen meghajította a közönség előtt, mint egy kis Déryné. De a költőnőnek nem illenék teátristáné módjára viselkednie. Költőnőnek, sajnos, férfimódra sem illik tennie, amolyan huszárosan hetykén sem, ahogy Kisfaludy úr, úgy sem, ahogyan az a falusi kántorokhoz hasonlatos, nagy torkú, harsány, szegény jó poéta: Horváth Ádám teszi. De bizony még úgy sem, olyan méltóságos fenséggel sem, ahogy Dani bácsi szokta. Mert ő már... de én még csak huszon... — gondolta Dudi s a kettőt a huszon fölébe semmiképpen sem akarta odagondolni. Pedig huszonkettő, mi az egy poétának, mégha betöltött huszonkettő, akkor is!

— Ha versemre gondolok, amit nemcsak a női mivoltomból fakasztottam, hanem éppen úgy egész emberi valómból, mint ők, a férfiak, akkor nem érzem olyan szokatlanul, olyan feszengően egyedül magamat közöttük, akkor...

— Tűzd egy villanásnyival magasabbra a fodrot, hadd látszódjon ki a cipellőm orra — szólta a szobalányra. Megint a versébe nézett s arra gondolt, meg lesz-e vajon lepve Dani bácsi?

— Ez a két sor itt, ami éppen róla szól, ez bizony jobb is lehetne:

„Keszthely! Szent természet remekelt csudája!
Dicsőn zenge téged a felkoszorúzott Berzsenyinek
csoda isteni muzsája.”

— A csoda — a csuda szó kétszer van egymás mellett! Ej, ha megpírognat érte! Ez nem formai lapsus — védte magát gondolatban — ez csak stilisztikai hiba. A tárgy ellen nem lehet ezúttal kifogása, a tárgy magasztos, íróját emelő, ahogyan ő kívánja, tőlem is éppen ezt kívánta. — S Berzsényi levele jutott eszébe, nem a verses, hanem az a prózai, az a tanító, kritizáló, tanács osztogató, amit Dudi pontosabban tudott betéve, mint ama híres öhozzá írt, őt poétává avató Berzsényi költeményt.

Az a vers szinte túlmutat az ő személyén; az az időnek szól, a majdani, mindenkori nőíróknak is. A versben alig van csakis neki, a legszemélyesebben csakis neki szóló rész; oly magasba emelte Berzsényi a tárgyat, oly általánossá tette. Talán csak a klavirozásról szóló rész egészen az övé... Mily büszkén lapozta a drága Dániel Händelemet! Szemmel láthatóan büszke volt rá, hogy olvasni tudja a kottát. Áthajolt felettem, a vállam felett, arca hajamhoz ért. Azt hittem, nyomban felperzsel a lehellete. Abban a prózai levelében van két sora... „engedelmet kérek, hogy elmulasztám köteles tiszteletemet; így kerültem valaha Szeretőmet, midőn látására nem valék eléggé elkészülve”.

Most el volt készülve látásomra? Vagy még csak nem is kerülne el, mint valaha Szeretőjét, „készületlenül”? Felénk sem nézett, félszten-deje. Jómúltkori levelemnek arra a részletére sem válaszolt, hogy... férjhez mennék...

Ördögöt mennék! Sohase mennék! Így conditionálisban szólva éppen nem. Megyek. Mert ez az útja. A módja. Ez szokása nememnek. Nagyon más lesz-e vajon az élet, ha ismertem a férfit? Azt úgy látszik, csak tapasztalatból lehet tudni. De akkor, akkor, az az erő, ami most versírásra késztet — megnő? Vagy belevész abba, ami a testi megismerés kapcsán fakad, abba, amit nem ismerek még?

Elmerengve nézett maga elé s ekkor a kockákból rakott, fémkeretes ablakon át tavaszias napfény hullt a szobába. Dudi összerezett.

— Kati, vetköztess gyorsan, add a barna köntöst, fehér kendőt ide! — A csalogató napfény hívására oly gyorsan öltözött át kerti sétára, hogy Katinak nem maradt ideje megkérdezni, hova megy a kisasszony, egyedül megy-e, kísérje-e vagy későbbben menjen elébe?

A Festetich-park kanyargós utain sárga kavicsszőnyeg terült. Két oldalt, az őszi avar alól hóvirágbimbók, kökörccsin- és ibolyalevelek dugták fel fejüket. Dudi szinte repült a kavicsos úton a kopasz, még csak nem is rügyező fák között.

BERZSENYINÉL György gróf tette tisztelgő látogatását. Tisztelettel állt a kanapén ülő költő előtt s éppen az ünnepély rendjének felsorolását fejezte be.

A költő hallgatni is alig győzte a sok vers-felolvasó, declamáló nevét, hogy Asbóth, Rustek, az apát úr, az is olvas valamit; szerepel a két Festetich fiú a baltaváriak közül, minden szám után muzsikuskok harsonáznak, a gróf házi muzsikusai. Az innepség a teátrum formájában képzett Helikon-teremben lesz: az emelvény előtt borostyánkoszorúkkal díszített kárpit. A kárpit megett a dobogón asztal áll, rajta a beküldött írásokkal. Helyes így? Ugye az? A felolvasó külön erre a célra szolgáló asztal előtt ül. A keszthelyi ifjak munkái ötszáz forintokkal jutalmaztatnak. Elégséges összeg ez? Ugye az? A nagy, a neves poéták felolvasására a végén kerül sor. Éspedig ilyen rendben: Horváth Ádám, Malvina. A legnagyobbat, az egész solemnitás díszét, értelmét a legvégére szánta a gróf.

— Esperálhatjuk nemdebár, hogy tekintetes uram leend solemnitásunk fénypontja, a zárszó, a végső diadalmi lobogó?

— Hm — mondta Berzsényi és felállt ő is — no és Kisfaludy? Nem említette Kisfaludyt excellenciád.

György egy kissé elpirult.

— Nem — mondta lassan — a kapitány úr ódája ezúttal nem olvastatik fel.

— Hát hozott?

— Igen. És át is nyújtá.

— De?

— Tessék nézni, tekintetes uram! Nem hallgathatom saját házámban, orcám pirulása nélkül, nevemnek, személyemnek s családomnak túlzott dicséretét egy ódában, mely egyszersmind nem áll más, nagy családokat gúnyosan ócsárolni és elmarasztalni.

— Ugy-e? Hát efféle ódát irt az alkalomra a kapitány? S nem bántódott meg az elutasítás miatt?

— Esperálok, hogy nem. Igyekeztem nem megbántani. Szerénységemre hivatkoztam.

— Értem excellenciádat. Szerénységre apellálni nemes tulajdonság. Ezt teszem én is.

— Hogyan? Amennyiben? — kérdezte György. — Nem értem.

— Én ezúttal csak csendes, szerény gyönyörködő lések az ünnepségen. Nem hoztam verset magammal. Ifjak között ma, én csak néző leszek. Az én szerénységem így kívánja excellenciás uram.

György ajkába harapott. Egy ideig hallgatott, aztán mást gondolhatott, mert felderülve kérdezte:

— De az ellen nem tiltakozhat, hogy ünnepeljük, úgy-e? Egy szép dísz facsetetét vagyunk ültetendők mi, résztvevők, mindannyian, Gyöngyössy poétánk emlékezetére. Felkoszorúzott ásókkal, öntözővel. A kertész egyébként — tette hozzá sietve — már megásta a csetetéknek a gödröket; a cselekedet csak szimbólikus. De a factum az, hogy a parkban egy fát, egy, Berzsényi tiszteletére és itt időzésének emlékezetére növekvő facsetetét is szeretnénk plántálni. Kérve kérem, ültesse el önnön kezével a maga fáját, hogy Plutarchnak legyen igaza: „Ki bár egy művet irt, egy utódot nemze és egy fát ültetett, az nemhiában élt!”

Az összerakosgatott, keretbe fogott üvegszemekből álló ablakon át beesett a szobába egy csalogató tavaszi napsugár.

— Jól van, — mondta Berzsényi és elmosolyodott a gróf míveletes beszédjére s buzgólkodására — jól van, megteszem. Ebben megegyezünk. De megyek is — szólt a napsugárba nézve — megyek, hadd lássam a kertet, ahol maradandó fám fog állani.

RUGANYOS, gyors lépésekkel ment a kanyargós kavicsszőnyegen, a megásott gödröcské felé, mint aki tudja, hogy ott találja a leányt. Mégis elsápadt, mikor megpillantotta. Dudi a földön kuporgott s szétterült szoknyája előtt, a földből egy kinyílt hóvirágtövet ázott ki vékony ujjaival.

— Nézzed! — kiáltott fel elfogulatlanul a férfi láttán — nézzed ezt a kis túlkorai csodát! Gyökerestől kivettem, cserépbe teszem s hazaviszem.

És felegyenesedett, sáros ujjai között a hóvirággal. Nézte a feléje köszöntésre nyúló kezét, aztán fogta a kis virághagymát s két kézzel

Berzsenyi tenyerébe tette. Az ujja is ott maradt azzal együtt a férfi kezében.

Az nem tudott megszólalni. Csak lassan, végtelen lassan összezárta hatalmas tenyerét a virággal s Dudi maszatos ujjával.

A megásott fák gödrei, megannyi apró sir nyílása, ott tátongtak az út két oldalán.

— Ez a kis buta hóvirág — dadogta Dudi, aztán gyorsan utána, áradva, ezt:

— Valami olyan nagyot szeretnék adni neked, ami — lángveres lett. Nem lehetett befejezni a mondatot. Itt állt előtte súlyosan. Hallgatagon. A forró, szorító keze remegésén érzik, hogy mennyire verhet a szíve. Mindent tőle kapott; hogy igazán felfedezték; poétának az ő verse avatta; tanácsolja, neveli, óvja, félti oly forrón... de nem, azt nem lehet, azt még belül, titkosan sem lehet, nem kell, nem szabad észrevennie, hogy miért forró az, ami belőle lángol; azért csak mindent lehetne adnia, de kinek!? Dani bácsinak? Susi néneje öregedő férjének? Vagy Annak, Annak, aki itt áll, Annak, ami Belőle süt. Nincs külön a kettő, hogy —

— Én — tette hozzá hangosan a mondata után, de abba is hagyta nyomban.

— Te! — felelte rá Berzsenyi egyetlen szóval a bírhatatlant, ami dúlta. S csak egyetlen egyszer mondta ezt a Te-t. Összekulcsolódó kezük a köztük elmorzsolódó hóvirággal egybetapadt. Dudi feje a széles vállra hullott. S az Aetna most sem tört ki a lábuk alatt. Berzsenyi agyából a letepert vágy, a megfékezett indulat minden vért lehúzott. Megszédült hirtelen. Kezüik szétrebbent.

— Húgom vagy — mondta elfúlva s imbolyogtában is szelíd erővel, határozott mozdulattal emelte fel Dudi állát melléről. Dudi hátrahúzódt.

— Bemenjünk? — kérdezte akadozva, zavarodottan a még mindig imbolygó láttán — hűvös van!

— Hűvös — felelte, mélyet lélegzett, hogy szédülésén úrrá legyen. A markában maradt hóvirág-hagymát szórakozottan dohányzacskós zsebébe csúsztatta. S megindult. Szótlanul mentek egymás mellett visszafelé.

Pár lépés után, újabb nagy lélegzetre, ki tudta végre kissé húzni a derekát s karját nyújtotta a leánynak. Dudi belékarolt a cipője orrárt nézte.

„Valamit nem jól tettem. Valamit, amit el kellett bennünk mulasztanom, éppen azt nem lett volna szabad elmulasztanom!” — érezte borzongva Dudi s azt is: „Valamit, valamit az egészből meg kell mentenem, míg nem késő, míg nem késő!”

Berzsenyi hangja rezzentette fel:

— Tudod-e — kérdezte jó néhány lassan, hallgatagon tett lépés után — tudod-e Dudi húgom, hogy ez esztendőben én már negyvenegy éves aggastyán leszek?

— És én már — kiáltott fel Dudi lelkendező tiltakozással, s a szíve veszettül vert, — én is huszonhárom éves vénlány leszek már!

Megálltak. Egymásra néztek. Berzsenyi elmosolyodott:

— No hiszen! — Ahogy elnézte Dudit, Susi állott elébe. S ki is mondta, majdnem éppen úgy, ahogy Susi mondta volt Dudiról, csak éppen ellenkező értelemben:

— Ó te, te időttöltött vénség! Nincs más hátra, minthogy verseid örökifjúságáért vívjál ezután az aeternitással!

— Csúfolódik? Ugye most csúfolódik Dani bácsi velem? — indult meg Dudi nyelve pergése.

— Az. Az. Csúfolódom. Velünk csúfolódom — szolt s rámosolygott. Még kacsintott is egy tréfásat s erre cinkosan össze-nevetek.

Kisfaludyék, mögöttük, úgy hogy ők már nem láhtták meg, éppen akkor fordultak ki a kert szélesebb sétányáról.

— Nézd csak! — mondta a kapitányné asszony — nézd, hogy lóg a kis csipeszke a hordóhasú Danijának karján!

— Csinos egy nőszemély! mondta a költő s kedve lett volna pederni egyet a bajusza végén. De megállt kezében a mozdulat, mert felesége az előttük haladó párt, különösen pedig Takáts Dudit, tetőtől talpig végig-mérte s egy olyan lesajnálóan jelentőségteljeset legyintett, amire egyetlen találó epitheton ornanst a jelenlévő összes szóból élők és szócsavarók együttesen sem lettek volna képesek találni.

KIÁLLOM! — mondta magának Berzsenyi az ünnepség kellős közepén, Dukai Takáts Judit-Malvina dicsőítésének legforróbb perceiben. Ki kell állnia mindent; Dudi hozzá irt, gyermeteg, gyengécske, kissé restellni való verssorait, azt, hogy „koszorús” poétának dicsőíti őt itt ország-világ előtt; ki kell állnia a leány tündökletes szépségét, ragyogását, a körötte udvarlók seregét; az egész benne dülő, csillapodni nem akaró vihart.

— Kiállom! — És minél előbbre haladt az ünneplés sora, annál hallgatagabban állta. Szobornál merevebben ült; arcán eltorzult s rettentő nyugalmú Buddha-mosollyá kedvesült a tettetés.

Az ünnepély s a nap folyamán aztán járt is, kelt is; bólintott is, fát ültetett szalagdiszes öntözőkannát emelt és valójában öntözött is, miután ásott, jelképesen egy ásó-mozdulatot téve s a gödörbe eresztve a szélre helyezett szalagos fácskát. Megdicsérte Horváth Ádám énekét az elültetett fák előtt; kérdésekre felelt, tanácsokat adott. Társalgott s még vitakozott is. A távolmaradó Kazinczyt mocskoló Kisfaludynak felelgetett találóan, pattogva, de oly készen jött szavakkal, mondatokkal, hogy szinte hallani vélte saját magát:

— Ez nem disputa, ahogy te szólsz — mondta s Kisfaludy hetykén ráfelelte:

— Nem hát! Katona vagyok, nem filozófus: vagdalkozni szeretek, nem társalogni!

— Akkor pedig nincsen elméd felmérni Kazinczy jelentőségét! — mondta tompán s nyomatékkal és csöppet sem csodálkozott, mikor erre Kisfaludy végigmérte, sarkon fordult, felvágta a fejét s szó nélkül faképnél hagyta. Mit bánta ő e percben Kazinczy jelentőségét és Kisfaludy hirtelen haragját! Inkább még ő örvendett az alkalomnak, hogy másról beszélhetett, mint ami kebelét szorongatja, ha az a más beszéd éppen efféle civakodás is, s csak éppen azért lett volna rossz, hogy elment Kisfaludy, mert így magára maradt. De végig sem gondolta ezt, máris hódoló ifjak serege vette körül: a kisebbik Baltavári fiú szolt hozzá, kérdezték, kísérték, egy soproni diák lekucorodott s a térdére tett könyv hátára, papírra róttá egy plajbásszal nagy sebesen, amit mondott.

A vacsoránál szemközt ült Dudival.

A libériás inasok franciásan készített ételeket hordtak fel. A bouillont findzsában adták; négy villa és ötféle pohár állott a terítékek előtt. György, ha egy új fogásból vett, tüntetőleg emelte fel az ahhoz való evő-eszközt, mintha a fényűző étkezés módjára is oktatni akarná mezei poétáit. Dudi az ünnepeztetés jó melegétől nekipirult, mint a pünkösdi rózsa; fesztelenül, kedvesen és boldogan csacsogott s csak néha nézett rá az asztalon át egy-egy riadtabb oldalpillantással, mint iskolásleány, aki tanára

vélekedését lesi, vajon jól viselkedik-e? És ő mindannyiszor visszamosolygott rá, ugyanazzal a merev mosollyal, hogy fájt belé a szája s zsi-borgott epéje.

A francia előételek sora után borban, magyarosan főtt, áfonyás vad-disznó következett. Dudi tiltakozva fejet rázott s kissé eltolta a tálat nyújtó kesztyűs inas-kezet. Verset olvasott ma fel, sokat beszélgetett, ivott is: két pohárral hajtott fel fenéig, mint a férfiak. Szívét közel érezte torkához; a feszes, szürke tafota-derék szorította karcsú derekát. Csak nem fogja végigenni ezt a lakomát? A lakomán, a művelt főkhöz méltó lakomán, mint Platonén, nagy szünetek legyenek a fogások között, szép, kiadós diskurzusokkal. Beszélni és szép szavakkal töltekezni, mennyire más, mennyire több, szellemibb, mint enni, enni, falni vég nélkül! Beszélni, ha jókedvében van hozzá az ember, egyenesen mámorító; különösen, ha úgy hallgatják az embert, mint őt, itt most mindannyian!

György félreértette Dudi inas-kezet eltoló mozdulatát. Társaságban nem szokás hozzáérni mégoly keztyűs inas kezéhez sem. Talán nem kellő módon, kellő illemmel szolgált fel Pista? Hirtelen felugrott, kikapta a tálat az inas kezéből — noha ugyebár társaságban ez sem szokásos, de ha egyszer meg kellett gavallériáját mutatnia — meghajolt és gáláns mozdulattal ő kínálta oda Dudinak a vaddisznófejet.

Kisfaludyné szeme hatalmasat villant. Sokat túrt ezen az ünnepségen és úgy érezte, hogy most aztán éppen eleget!

Ahhoz is türelem kell, hogy az ember ünnepelt poéta felesége legyen. Mert az bizony eléggé megalázó állapot. Mert micsoda dolog az, hogy egy úrinő, egy tisztességes feleség jelenlétében nem neki, a nőnek, hanem a férjurnak teszik a szépet — a férfiak! Valami, valami olyan sértő ez, mintha az úrinő egy körülrajongott teátristának lenne a szürke kis tartozéka, s nem egy úrnak s férfiúnak neje! De mikor aztán más jelenlevő költőnek udvarolnak a költőné jelenlétében, nem az ő urának, mint most tették Festetichék ezzel a falusi molnár testű kolosszus-szörnyel, ezzel a tuskó Dániellel, akkor a dolog egyenesen felháborító!

Ennél elviselhetetlenebb csak egy van. S az az egy mindennél elviselhetetlenebb eset, az is itt van ma este, itt, jelen! Egy nőszemély! Aki poéta! Aki egyenrangúnak véli s véleti magát a férfiakkal. Éppen eléggé utálatos az is, ha a férfiak, például Kisfaludy és Berzsenyi, Kisfaludyné személyes jelenlétében olyan dolgokról beszélgetnek, amik őt nem érdeklik, vagy amihez nem ért, például esztétikáról, mi ilyenfenéről szólnak. Meg lehet pukkadni attól is. De hogy egy ilyen kacér, facér, magakellettő vénlányocska csak per collegam társalogjon koszorús nagvokkal s azok övele! Hogy a gróf is... na nézd csak! Hát kínálta oda a tálat a gróf neki? Neki, a legnagyobb költő törvényes hitvesének? Nem! De ennek, ennek a béka-poétának bezzeg, ennek a...

Dudi megszólalt:

— Nem, gróf, köszönöm. Igazán nem eszem.

Hogy még vissza is merje utasítani! A költőné ezt már nem viselhette el. Most megadja a költőnőnek. S már nvlt is a szája:

— Kisasszony — mondta — kegyed nyilván ahhoz szokott, hogy főzés közben lakjék jól a konyhán. Ürikisasszonynak ma már nem módi cselédmódra odakinn lakni jól. Itt benn kell ám enni!

Dudi kezéből kiesett az asztalkendő, a gróf megdöbbsenten hátralépett a tállal s visszanyomta Pista markába; Kisfaludy felvetette a fejét. kihívóan maga elé nézett: na, kivel kell tehát az urak közül viadalra kiállania a kisasszonyon esett sérelemért?

Berzsényi lángveres lett. Döntött. Tovább nem uralkodhatik magán. Ha mindent leleplez is vele, akkor is neki kell Dudiért kiállania. A széket hátra rúgta maga alól, állát szegve, lassan feszülten felemelkedett. A botrány robbanásig érve lógott a levegőben. Ekkor, egy rezzenettel, hogy Berzsényi szólhatott volna, György ideges, fűrgé nevetéssel felkiáltott és feloldotta a szorongató pillanatot:

— Jaj, dehogyis egyék a mi kedves Malvinkánk! Én könyörgöm kegyednek, senki kedvéért el ne rontsa a gyomrát! Nehéz falat ez. Pista, a következőt! Oda kínálja! S Kisfaludyné felé irányította a legényt.

— Hát volt, aki Dudit megvédje helyette! Lesz ezután is, bizonyára, mindig lesz. A pirosság lassan szállt le arcáról. Vissza nem ült többé. Úgy kellett tennie, mint akit nem a Dudiért támadt indulat, hanem valami semmiség, futó rosszullet emelt fel.

— Engedelmmükkel — mormolta szomszédai felé s kiment az előcsarnokba. Ott, a futkosva járkáló inasnép, a hangoló zenészek között egy pillanatra egy hűvös oszlopnak dűtötte lüktető halántékát. Még el-sétált a kerti kijáratig, mintha levegőt szippantana.

Még volt ereje vissza is menni az asztalbontó társasághoz; még a bái szalává alakított teátrum-terembe is belépett és a fülébe duruzsoló Horváthtal úgy tett, mintha hűségesen hallgatná mindazt, amit az neki a világ romlott állapotáról panaszolgat.

Még egy andalgót is végignézett, amit a bálázó ifjúság körében, repdeső tunikájának túll fodraitól körülhullámzottan, Dudi lejtett egy fiatal Festetichcsel. Aztán azt mondta Horváth Ádámnak, mentse ki a mulatozók elől; nyugovóra tér.

Szobájában becsomagolt, nem feküdt le. Amíg csak dohányából tartott, tömte pipáját, szórakozottan az elmorzsolódott hóvirág-hagyma maradékát, sarát-porát is dohánypora közé nyomogatta. Szívta, szívta a pipát, lenyelte, alig fújta ki füstjét s nézett, nézett maga elé.

A zöld ebédlőben tálalt fölöstökömnél egy óra hosszat beszélt Kisfaludyval: szilárdan védte Kazinczyt; bizonyos, a széphalmi próféta ellen induló intrikákat figyelt meg, egy Horváth András nevű egyént jegyzett meg magának — amit erről hallott, azt majd megírja Kazinczynak, gondolta, úgy kívánja a férfibarátság. Ha ugyan — akárcsak levélírásiért is — fog még pennát a kezébe.

Malvina-Dudi nem iött le a reggelihez. Mikor ezt is tudomásul vette, illetudó mosollyal elbűcsúzott házigazdájától és a vendégektől.

Aztán ott ült a batárban. S a cselédházi vigalomtól bódult. álom-ittas, nőt-hajusú kocsis, a somogyi útra irányítva a batárt, ásitva suhintott Holló és Fecske közé.

— Nem arra! — kiáltott fel a niklai remete — nem arra!

— Nem-e? — kérdezte a kocsis bambán — hát szén arra van a hazafelé tekintetes úr!

— Állj meg! — A kocsis csodálkozva, válla közé húzott fejjel meg-rántotta a gyeplőt.

— Hátra ülsz!

Ilyen se volt még. Hogy ő hátul, az elhízott, nagytestű tekintetes úr, aki el sem tér a bakon s nem haitott már tán évek óta sem, elől! De lám, csak felült, őt hátraparancsolja, fordítja a lovakat helyből, úgy közéjük csan, hogy Fecske egyben felvág a bal hátsóíával, nekiereszti a gyeplőt a szombathelyi útnak. Mi az öregisten csudája lelheti a tekintetes urat, hogy hait vadul, hunnanókon, úteödrökön által, neki a vakvilágnak, hova futtat, mintha az ördög üzné ki a bőriből szegényt?

— Csak haza nem! — dübörgött Dánielben — most nem! Szegény drága Susim, most nem lehet! Nem tudok. Meg kell szabadulnom magamtól, attól, ami bennem ég, amitől jaj, milyen joggal féltessz! Ha addig élek is! Gyí Fecske! — Megint közékük vágott.

A keskeny úton egy négylovas fogat vágtatott szembe velük. Az út árka felé rántotta a gyeplőt. Galoppban száguldó lovai szerencsésen el is húzták még a széles Somsich-batárt a szemközti futó mellől, alig dőlve meg. Csak a bal kerekek súrolták az árok meredekét. De mikor az útra visszakanyarodva jobb gyeplőszárat eresztett, Fecske frissen patkolt lába botlott. A batár megperdült tengelye körül és a bakonulót az út közepére vetette.

A niklai kocsis remegve, de épségben talpraállt, mivel puha, februári latyakra esett. De a nagy testű, bal kulcscsontja törött tekintetes urat meg sem bírta moccantani, nemhogy ölbe tudta volna venni, hogy majd a helyreigazított kocsiba visszategye. Mert előbb azt is meg kell vizitálni, az árokszélről elhúzni, megnézni, nem törött-e rugó. A kocsi csak megforgott, fel nem dőlt, de Fecske feküdt a földön. Holló állt riadtan, engedelmesen, kíváncsian.

Úgy érezte, hogy a törés minden más érzést, gondolatot megölően, hevesen, jótékonyan, borzalmasan jólesően fáj. Hosszú percekig feküdt a vállán, hátán a ráborult bakulás. Aztán a kocsis az ülést leemelte róla és ő a fájdalom egyetlen, rekedt rövid üvöltésével egymaga talpra állt.

— Jaj, szűzanyámistenem, hát bé tud ülni a tekintetes úr? Nem törött ám el a batár, ne tessék aggódní! De lámsza, a tekintetes úr karja fityeg. Miccsinájjunk? Táncsak kificamodott. Van, aki helyre tudja tenni! Miccsinájjunk, tekintetes úr?

Az ajtóig támogatta s totyogott megette, mintha a derekát akarná beemelni.

Belerogyott a hátsóülésbe.

A homlokán, mint szűzlányok pártáján a gyöngy, nagy cseppekben harmatozott ki a veríték. Didergett.

— Hajts! — suttogta.

A kocsis megigazította a hámat, felösztökélte Fecskét, megnézte a kerekeket, kalapált az egyikben valamit, felült. Mindezt sokára, hosszadalmasan. Fogta az ostort, várt. Rezgett háta megett a batár a nagy test egyre erősödő remegésétől. A tekintetes úr mormolt valamit:

— Most jó. Ha a test fáj, akkor elcsitul a lélek... Fél karom szakadhatott volna akár oda ezért a cseréjéért a fájdalomnak. De így jó. Így a jó.

— Tessék parancsolni, instálom?

— Hajts!

— De hova?

— Mindegy. Most már minden: egy...

— Gyí te — de nem indított. Fülelt. De csak némán és háta kérdőjellel görbedt tartásával merre megegyeszen mekérdezni, hogy hát hova is?

— Életem végállomására! A purgatóriumba.

— Igenis! — mondta a kocsis megelégnülve. Burghaltért értett: az Sopronban lakik, gabonaszennál. Oda járnak ők; tavaly is annak adták el a búzáat. S indított volna előre, tovább, a szombathelyi úton.

Berzsenyi felnyögött és rákiáltott:

— Haza! Miklára hajts, te bamba!

S fordult a viszontagságokat nagyjából sértetlenül kiállott kölcsönbatár.

Már abból a tárgyilagos ismertetésből is, amelyet legutóbb adtam Jacques Maritainnek *Le paysan de la Garonne* (A garonnei paraszt) címmel megjelent könyvéről, következtetni lehetett azokra az állításaira és állásfoglalásaira, amelyek a viták pergőtüzébe kerültek. Azt egyetlen bírálója sem vonja kétségbe, hogy a könyvben megtaláljuk mindazt a jót és helyeset is, amelynek Maritain a múltban képviselője volt. Abban is teljes az egyetértés, hogy bármiként vélekedjünk mostani művéről, ez nem csökkentheti azt a nagy elismerést és hálát, amivel a katolicizmus tartozik Maritainnek, hiszen a zsinat által kívánt megújulás követelménye aligha nyert volna teret az ő és a hozzá hasonló gondolkodók előkészítő munkája nélkül. Am ugyanilyen egyetértéssel emelik ki azt is, hogy ez a kötelező tisztelet és megbecsülés semmiképpen sem vonhatja magával azoknak az elfogult vagy téves, olykor merőben igazságtalan megítélésének elhallgatását, amelyekkel Maritain a korszerűsödést szorgalmazó katolikusok, főleg a teológusok felé fordul.

*

A Szentszékhez tudvalevően közelálló *La Civiltà Cattolica* számára írt tanulmányában Giuseppe De Rosa mindenekelőtt azt a gúnyoros, nem ritkán maró és epés módot nehezményezi, ahogyan Maritain megfogalmazza vádjait. Ez kevésbé tetszik, különösen akkor, amikor csípős kitételei túlságosan személyeskedők, mint a teológus *Oraison* esetében, akiről Maritain azt mondja, hogy „csupán a neve tetszik neki”. (A francia „oraison” szó magyarul „imádság”.) Mindez — alapítia meg De Rosa — még a legkedvezőbb beállítottságú olvasót is ingerli, s nem segíti elő azt a higgadtságot, ami szükséges ahhoz, hogy Maritain kritikai megjegyzéseit az érintettek egyáltalán fontolóra vegyék. Igaz, hogy Maritain az a „paraszt” akar lenni, akinek „nincs szűrő a nyelvén”, de bizonyos, hogy ennek is megvan a határa.

Ami azonban még súlyosabban esik latba: a könyv keltette az a benyomás, hogy az elszigetelten és szórványosan

megfigyelhető kedvezőtlen tények általános jellegűek. Valójában Maritain nem állítja, hogy az összes keresztényeket vagy legalábbis túlnyomó részüket megfertőzte a neo-modernizmus, a fideizmus, a freudizmus, vagy hogy térdre borulnak a világ előtt, mégis az egyháznak olyan keretét rajzolja meg, amelyben a mai katolicizmus a fogyatékoságok és kisiklások ellenére sem hajlandó önmagára ismerni. Okkal hadakozik Maritain a „mítoszok” és „mesék” szomjúsága ellen, amelyben a mai világ szenved (moha igazában ősi betegség ez), ugyanakkor azonban új mítoszokat hint el, amilyen az a bizonyos „térdreborulás” a világ előtt, az a „rush” (hanyatt-homlok rohanás), amit „felszentelt személyek” tanúsítanak a lélekelemzés felé, vagy az a ráfogás, hogy az igehirdetők nem beszélnek többé másvilágról, keresztéről, bűnről és imáról. Tagadhatatlan, hogy vannak ma katolikus részen a gondolkodásnak olyan áramlatai és hajlandóságai, amelyek Maritain vádjainak értelmében folynak, vagy mutatkoznak, de ezek, ha veszélyesek és ragályosak is, mégis csak az egyház bizonyos köreire korlátozódnak. Túlzás így „neo-modernizmust” emlegetni, mint ahogy Maritain cselekszi, még helytelenebb „immanens-hitehagyásról”, azaz a lényeges keresztény hittételek elutasításáról beszélni. Mindenesetre sajnálatos, hogy némelyek súlyosan hibás nézeteket is nyilvánítanak, amit legutóbb VI. Pál pápa is fájdalommal panaszkodott föl, nem szabad azonban, hogy ezek a tévedések, amelyek ellen az igazi teológusok erőteljesen harcolnak, gyanúba hozzák az egész mai teológiát és azt a törekvést, amely a dogmák mélyebb megértését és a mai gondolkodáshoz jobban alkalmazkodó bemutatásukat célozza. Elkerülhetetlen, hogy az új problémákra ajánlott válaszok nem mindig kielégítőek, olykor még tévesek is. Am a tudományos haladás állandó törvénye, amely a teológiára is vonatkozik, hogy valamely égető problémának pontos és helyes megoldását csak sok sikertelen kísérlet után lehet felfedezni. Eppen ezért elhamarkodott és igazságtalan,

ha Maritain úgy ír „bizonyos teológusokról”, mint akik „elmaradt dadogók, de úttörőknek képzelik magukat.”

Amit a teológiáról mondott — folytatja De Rosa —, áll az egész egyházra. Az egyház is munkában van, keresi az új utakat és új módokat az evangélium hirdetésére, hogy áthassa a világot a keresztény kovással. Szorongással nézi az egyház az ateizmus és a vallási közömbösség emelkedő dagályát. Aggodalmából születik az a vágya, hogy elhagyja a régi ösvényeket és megpróbálkozzék új utakkal. Nincs mit csodálni, ha e kísérletezések között némelyek félresiklanak, túlságokba, sőt tévedésekbe esnek, jóllehet a legjobb szándékok vezetik őket. Talán fogyatékos teológiai képzettségük, felfokozott derűlátásuk, vagy szélsőségre hajló és türelmetlen lelkületük miatt lassúnak találják az egyházi élet ütemét, főleg pedig attól félnék, hogy az egyház, miként nem egyszer történt a múltban, túlságosan elmarad az időben. Már most Maritain kevéssé számol ezekkel a mozzanatokkal, holott ezek megfontolása nagyon is szükséges ahhoz, hogy méltányosan és tárgyilagosan ítéljük meg ennek a zsinat-utáni időnek katolicizmusát. Bizonyos, hogy ami a mai egyház helyzetét illeti, nem hiányzanak „okok a nyugtalanságra”, éspedig úgy az elméleti, mint a gyakorlati tevékenység vonalán. Mindenesetre azonban, ha adódnak is ferdülések és tévedések, annyi pozitív, jó és helyes kezdeményezés tapasztalható az egyházban, hogy ezek bőségesen ellensúlyozzák az előbbieket. Számátalan megnyilvánulását tapasztalhatjuk az őszinte és önfeláldozó munkának mind a gondolat, mind a gyakorlati működés, mind a szeretet és az evangéliumi nagylelkűség vonatkozásában. Kár, hogy Maritain mindezekről oly keveset szól s így végeredményben azt a káros benyomást kelti, hogy a „rossz” túlsúlyban van a „jó” fölött.

François Biot, akinek két vitacikkét is közölte a *Témoignage Chrétien*, nemcsak igazságtalannak, hanem egyenesen „tisztességtelennek” mondja Maritainnek azt az állítását, hogy a mai katolikus teológusok és világiak „a hatályosságot fölébe helyezik az igazságnak”. Semmiképpen sem felel meg ugyanis a valóságnak, hogy olyan

teológusok, mint *Chenu* vagy *Congar*, *Rahner* vagy *Ratzinger*, s annyan mások, akik ma az utat világítják nekünk, inkább a hatályosságot, mint az igazságot tartanak szem előtt. Az sem igaz, hogy az ilyen teológusok és azok, akik reájuk hallgatnak, térdre borulnának a világ előtt. Maritain vádaskodása csak arra jó, hogy diszkreditálja azt a vállalkozást, amelyet akkora bátorsággal és nagylelkűséggel vettek magukra papok és világiak, akik azt akarják, hogy az evangéliumot hozzáférhető formában és nyelven hirdessék meg a világnak. Hamis az a beállítás, hogy ezek a keresztény gondolkodók, akik az egész emberiségnek igyekeznek szolgálatot tenni, elárulnák az evangéliumot. S nagyon ferde dolog, hogy olyan tekintély, mint Maritain, a gyanú árnyát próbálja ráborítani a végtelenül nehéz s így kockázatokkal járó, de mégiscsak nemmes kutatásokra.

Günther Schiwy, akinek bírálata a *Stimmen der Zeit* hozta, föltöbb helyteleníti, hogy a könyvnek már azok az első oldalai, amelyeken Maritain hálát ad mindazért, amit a zsinat elhatározott és végbevitt, bővelkednek az oldalvágásokban a „neomodernisták” és a „haladók” ellen. Mert vajon kinek vagy kiknek köszönhetjük tulajdonképpen azokat a zsinati okmányokat, amelyeknek dicséretét Maritain szakadatlanul zengi? „Bizonyos — feleli rá Schiwy —, hogy a Szentlélek és a pápával egyesült püspökök után kiváltképpen, ha ugyan nem kizárólag, éppen azoknak a „professzoroknak”, akik tüskék Maritain szemében. Maritain hitvallása így a zsinat mellett nem mentes a fájdalommas kétértelműségtől.”

*

Schiwy szerint nem lehet egészen komolyan venni Maritain ama kirohanásait, amelyeket Descartestól kezdve a filozófusok ellen intéz, akiktől még a „filozófus” minőséget is megtagadja csupán azért, mert nem teszik magukévá a tomista realizmust. Egészen feltűnő ezzel kapcsolatban az a „kétségesített igyekezet”, amellyel Maritain megpróbálja kivenni kemény ítélete alól *Teilhard de Chardint*, hogy annál inkább követői vagy hívei ellen fordulhasson.

De Rosa külön is foglalkozik már említett tanulmányában azzal a móddal, ahogyan Maritain „egyszerűen felszámolja” Teilhard-t. Bizonyos felülöttség is mutatkozik itt, mert Maritain minden jel szerint nem ismeri közvetlenül Teilhard műveit, úgyszólván csak *Gilson* egyik cikkére és *Cu-én*ot egyik könyvére támaszkodik, s mellőzi olyan kiváló teológusok, mint *Lubac*, *Smulders*, *Rideau* munkáit, akik kritikailag igyekeztek megvilágítani a teilhardi gondolat kényesebb és vitatott pontjait. Teilhard gondolatainak összességével szemben természetesen élhetünk teológiai fenntartásokkal, ahogyan ezt elismerik a vele rokonszenvezők is — állapítja meg De Rosa —, de semmiképpen sem tarthatjuk jogosnak, hogy a teilhardizmust bárki a „keresztény gnózis” kifejezéssel illesse, márcsak azért sem, mert a gnózis a kereszténységnek keresztény köntösbe öltöztetett leggyökereesebb tagadása volt. Igazságtalan és sértő állítás ez a teilhardizmussal szemben, és pedig tartalmát illetően is és nem csupán Teilhard szándékai szerint, akiről Maritain elismeri, hogy élő hite volt. Az sem áll, hogy Teilhard valamiféle „metakrisztianizmust” javasolt volna. Csupán arra tesz kísérletet, hogy betemesse az árkot, amely ma elkülöníti a tudományt a hittől, és hogy megkönnyítse a hit elfogadását azoknak az embereknek, akiknek „tudományos szemléletük” van a mindenségről. Hogy ez a kísérlet sikerült-e vagy kevésbé sikerült, hogy elhomályosít-e dolgokat avagy nyugtalanítja-e az elméket, semmit sem von le Teilhard vállalkozásának nemességéből, amelyet éppen ezért nem lehet és nem szabad elsietetten „theology-fiction”-nek (fantasztika-teológiának) nevezni.

*

„*Jacques Maritain, az egyház mérges embere*” — ezzel a címmel tárgyalja a könyvet *Bruno Ribes* abban a tanulmányában, amelyet az *Etudes* tett közzé. Maritain — úgy mond — szándékosan kihívó, dacosan szembe száll korunkkal és próbára teszi türelmünket. „Durva támadásaival” ugyanis, amelyeket általában a gondolkodók ellen intéz, végül is azt a benyomást teszi reánk, hogy szerinte

mindaz, ami mozgósítja kortársaink energiáit, csupa sekélyesség vagy szédülés. S mit javasol mindezek ellenében? Azt, hogy vegyük figyelembe a zsinati szövegeket. Helyes, de akiket megvádol, azok is azt állítják, hogy ezek a szövegek sugalmazzák őket. Maritain elengedhetetlennek tekinti „a keresztény bölcsélet és teológia” megújódását, amin tomista bölcséletet és tomista teológiát ért. Maga alapítja meg azonban, hogy egyik sem számíthat látványos sikerre, sem arra, hogy nagy tömegek csatlakozzanak hozzá. Nyitva hagyja így a kérdést, hogy miként férközzék akkor hozzá az egyház a tömegekhez? Ugyanígy van Maritain az elmélkedéssel is. Előbb életbevágó szükségességgnek nyilvánítja, utóbb azonban — nem realizmus nélkül — csupán egy kisebbségnek ajánlja. Maritain tehát azzal az igény-nel lép föl, hogy az összes keresztényekre hasson, azt azonban, ami szerte pozitívum, végül is „kis csoportok” és „kis nyájak” részére tartja fenn. Néhány „beavatottat” magához hív és bezárkózik velük kápolnájába, a sokaságot viszont még nagyobb zavarban tereli hátra.

Annál sajnálatosabb, hogy bizonyos helyeken és körökben cégerként lobogtatják Maritain könyvét. Egyesek azért, hogy megvádolják az egyházat: íme, „a hitelesen keresztény bölcselő” olyan ember, aki módszeresen ellen-sége a jelenlegi kutatásoknak, s azért harcol, hogy a katolikusok térjenek vissza a gettóba. Mások viszont, a katolikus integristák, arra használják ki Maritain egyes állításait, hogy osztorozzák az állítólagos „kompromisszumokat” ezzel a világgal.

A könyv világhíre emelkedése mindenesetre feltárja a „rossz érzésnek” azt az állapotát, amelyben ma a keresztények élnek. Közülük némelyek zajtalanul, de nem nosztalgia nélkül szakadnak el az egyháztól. Mások belesüppednek a lelki tompultságba. Vannak azonban olyanok is — szerencsére nem kevesen —, akik lázasan folytatják kutatásaikat Istent és a hitet illetően. Maritain viszont annak a tekintélynek és becsülésnek birtokában, amelyet szerzett, fennem kijelenti, hogy a modern kérdésfeltevések mind csupán szócsaták és szörszálhasogatások. Ilyeténképpen azonban a maga

részéről semmit sem tesz az egyház és az egyházzal való kapcsolatok erősítése érdekében. Mi több, inkább csak tépi a kötelekeket. „Megkockáztatok egy hasonlatot — fejezi be Ribes. — Itt van a magas meredek folyópart, az egyház, és itt van alatta áradásban a Garonne. Egyre többen szédülnek le a partról s elragadja őket a hullám. Sokan nem tudnak úszni: nem az ő hibájuk, mert nem tanították meg őket. Félig elmerülten fák feszülnek a folyó fölél, lehajló ágaikon fürtökben csüngenek a kapaszkodók. Ne vágjátok le ezeket a fákat! Maritain azonban éppen a vagdosásban leli kedvét. Nagyon, túlságosan is könnyű kritizálni Teilhard és mások kísérleteit. De akik ezt teszik, vajon képzelhetik-e, hogy visszaviszik az egyházba az áradatban küszködőket? A fákat nem elnyesni, hanem szilárdítani kell.”

„*Maritain odavág a haladóknak*” — hangzik az *Universe* cikkének jellegzetes címe is. A parasztok általában gyanakvoan és kedvetlenül néznek minden változást — olvassuk a cikkben. Maritain is, nem hiába nevezi magát garonnei parasztnak, gyanakvással nézi mindazt, ami a mai egyházban történik. A baj azonban az, hogy minden egyházban megtalálhatók azok a konzervatív elemek, akiknek jámborsága az egyházi tanítás egyszerű elfogadásán alapszik. Nehéz megérteniök a fiatalokat, még nehezebb megérteniök az egyházon kívül állókat. Kapóra jön tehát nekik olyan kimagasló személyiség, mint Maritain, aki megerősíti őket hajlamaikban. Így azonban még kevésbé tudják majd megérteni, hogy mindig szükség van katolikus gondolkodókra, akik megpróbálják új és alkalmasabb módon közelebb hozni a kortársakhoz Krisztust és az egyház tanítását. Csak az a meglepő, hogy Maritain sem érti meg ezt. Holott ebből indult ki 700 évvel ezelőtt az a Szent Tamás is, akít ő elődjének vall.

*

A kritikusok közül többen is sajnálkozásukat fejezték ki, amiért *Maritain* barátai nem akadályozták meg *A garonnei paraszt* megjelenését. Szerintük a mű nem méltó a mindannyiuktól tisztelt mesterhez. És igazuk is lenne — jegyzi meg *Schiwy* —, ha nem ta-

lálnánk benne mégis néhány fejezetet, amelyek a régi Maritaint idézik és ma is megindítanak minket. Ez a néhány fejezet valamelyest ki is engesztel minket a zsémbelődő és zavaros „garonnei paraszttal”. Erre utal Ribes is, amikor érdemül tudja be a „parasztnak”, hogy oly élénken emlékezett a hiteles perszonalizmus követelményeire, arra a perszonalizmusra, amelyet a növekvő szocializáció és a sokféle tudományok eltérő következtetései kevésbe vesznek. Ugyanezt emeli ki *De Rosa* is, amikor oda következtet, hogy a szükséges helyreigazítások mellett a könyv olyan igényeket és figyelmeztetéseket tartalmaz, amelyek komoly megfontolást érdemelnek.

De Rosa erőteljesen visszautasítja azt a törekvést, amely az integrizmus zászlóvivőjének akarja feltüntetni Maritaint, mert Maritain ebben a könyvében is a leghatározottabban elítéli az integrizmust, amely szerinte csak anarchiát szülhet. Maritain kárhoztat bármilyen összefonódást a vallás érdekei és egy olyan társadalmi osztály érdekei között, amely görccsösen ragaszkodik kiváltságaihoz. Elutasítja azt is, hogy akármilyen tant, még ha tomista is, fölülről a tekintély kényszerítésen rá a gondolkodóra. Síkra száll a szabadságért, a türelmességért, az emberi jogokért, mindenkinek mindenivel való együttműködéséért. Nyíltan kifejezi azt a meggyőződését, hogy a keresztény ember a gyakorlatban akár a forradalmi reformokig menően együtt haladhat a nem-keresztényekkel, ha ezek elismerik az alapvető emberi jogokat. Van tehát sok pozitívum és építő mozzanat is a könyvben, s kár, hogy egyes bírálók s ugyanígy egyes csodálók is nagyon megrekedtek Maritain művének kritikai, olykor „romboló” részei mellett. Igaz, hogy a nyilvánosság számára ezek a részek tették annyira érdekessé a könyvet, de így sajnálatosan háttérbe szorultak a kötet jóval nagyobb hányadát jellemző értékek. „Katolikus lélekkel különösképpen örültünk annak — jelenti ki *De Rosa* —, hogy Maritain oly szépen megvilágította a lelki élet és a szemlélődés jelentőségét, az imának és a kereszt iránti odaadásnak fontosságát Isten országa szempontjából. Nagyon szükséges ezeknek az állításainak megszívlelése ahhoz,

hogy leküzdjük az aktivizmus irányzatát, amely elsőbbséget igényel az emberi erőnek a kegyelemmel és az emberi eszközöknek azokkal az eszközökkel szemben, amelyek kiérdemlik a kegyelmet: az imával és az önmegtagadással szemben.”

Alkalmassint a könyvnek ez a transzcendens hangolása készítette az *Osservatore Romano* cikkíróját, *Carlo Boyert* arra, hogy ne is bírálja Maritaint: „Nem mondtam kritikát erről a szép könyvről — fejezi be ismertetését —, mert ha itt-ott kissé elsieltett, kissé túlzott, talán igazságtalan és helytelen ítéletek is fordulnak elő benne, ezek eltűnnek, mint azok a sötét csöppek, amelyek egy kissé háborgó, de naptól beragyogott szép tóba hullanak.”

*

Ami miatt *A garonnei paraszt* kétségkívül meglévő értékei ellenére sem érheti el azt a termékenyítő hatást, amire a szerző neve, tekintélye és múltja nyomán számítani lehetett volna; annak két alapvető okát jelöli meg *Maria Christina Bartolomei* a *Questitalia* hasábjain között tanulmányában.

Az egyik az, hogy *Maritain* mostani művében teljesen hiányzik a történeti érzék és a valóság megértése. A sarkalatos magatartás, amely a könyvnek úgyszólván minden oldalán kiütözik, a valóság visszaautásítása. A valóságot pedig elsősorban vállalni kell és nem kritizálni. Lehet persze kritizálni is, de csak abban a mértékben, amelyben a kritika új járhatóbb és ígéretesebb alternatívák választásának feltétele. Egyébként a kritika meddő marad és a valóság tudomásul nem vételének hiábavaló kísérletére vezet. *Maritain* könyvében nem hiányzanak az alternatívák, ezek azonban kivétel nélkül mind a múlt egészségesebbnek ítélt magatartásaira való egyszerű hivatkozások, vagyis nem igazi alternatívák, hiszen a múltat soha sem lehet visszahozni. Annak is, ami egykor érvényes volt, konkrét módon kell újból beletestesülnie a jelenbe, olyan módon, hogy beleilljék napjainkba. Ennek hiánya annál súlyosabb egy olyan szerzőnél, mint *Maritain*, aki akár vallási meggyőződése, akár filozófiai téren képviselt realizmusa folytán nem feledheti el, hogy

a valóság mindig értékkel és jelentéssel bír, és hogy nem létezik teljességgel negatív valóság. A másik ok, ami miatt a könyv félresiklott, az, hogy a világban élő hívő, a „laikus”, amilyenek *Maritain* is vallja magát, éppen a magatartását a földi és az emberi valóság irányában, márpedig ez túl gyakran tapasztalható ebben a műben. Az egyház, amely tudja, hogy önmaga elvesztése és kiüresítése nélkül ugyan, de folytonosan testet kell öltenie minden kultúrában és minden korszakban, nem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy teljes egészében és minden további nélkül elvessen három évszázadot, ennek egész filozófiai gondolkodását, azzal, hogy összeférhetetlennek nyilvánítja a hitből merített szemléletével. Egyáltalán nem ezt tette a zsinat, de nagyon is ezt cselekszi *Maritain*, amikor semmibe veszi a gondolkodó emberiség háromnegyedét anélkül, hogy próbálná megtalálni benne — mint ahogyan kötelessége lenne — azt a tájékozódást *Krisztus* felé, amely ha nagyon gyakran tudattalanul is, de sajátossága mindannak, ami valóban emberi.

Emlékeztetni kell *Maritaint* arra — olvassuk a *Wort und Wahrheit* „p. k.” jelzésű bírálatában is —, hogy bár a kívánt katolikus megújodásnak benső megújodásnak kell lennie, ennek a világ felé is meg kell valósulnia. Ha egyszer *Maritain* a valódi és igaz realizmust követeli, akkor ez a realizmus sohasem veheti látatlanba a világ valóságát. A világ valóban kétértelmű, az egyháznak az a kötelessége azonban, hogy az ember örök üdvösségét szolgálja, semmiképpen sem jelelheti az egyház kivándorlását, idealizálását és elszigetelődését.

Befejezésül hadd idézzem *Maria Christina Bartolomei* tanulmányának zárósorait: „Ha nem is érthetünk egyet azokkal a túl köznapai magyarázatokkal, amelyek a szerző előrehaladott korát okolják, amiért képtelen összehangolni magát a világgal és korának egyházával, akkor is válasz nélkül marad könyve olvasásának befejezésekor a kérdés: miként léphetett a világ elé egy olyan színvonalú és emelkedett keresztény gondolkodó, mint *Maritain*, ennyire meghökkentő és kiábrándító dologzattal?”

A KIS ÚT

Férjem és fiaim elkeseredett küzdelmet folytatnak egymással a pályaválasztás kérdésében. Férjem a maga foglalkozását valósággal rá akarja kényszeríteni fiamra, az pedig minden egyes alkalommal kijelenti, hogy a szülőknek nincs jogában beleszólni gyermeke pályaválasztásába...

A szülőknek nem csupán joga, de egyik legalapvetőbb és legnagyobb kötelessége segítséget nyújtani gyermekeinek pályaválasztásukban. Ezzel teszi rá a pontot hosszú nevelő munkájára, koronázza meg addigi fáradozásait. Minden valamire való szülő szinte az ösztön mélységeiből táplálkozó erővel igyekszik a rábízott fiatal életeteket olyan pályára indítani az életben, ahol azok — véleménye szerint — a legtöbb boldogságot és sikert tudják elérni. Valóban nagyon rossz szülő az, aki nem törődik azzal, merre indul el a világba fia, leánya.

A szülői kötelességérzet magasztos erénye az embernek. Önmagában azonban egyetlen erény sem állhat meg. Más erények kelljenek hozzá, hogy kormányozzák, egyensúlyban és helyes irányban tartsák. A szülőknek a pályaválasztás kérdésében, ahogyan egész nevelői munkájában, két erényhez kell különösen ragaszkodnia, tartania magát: a bölcsességhez és a szeretet-hez.

A bölcsesség legelső parancsa, hogy a pályaválasztást ne hagyja az utolsó pillanatra, ne bizza a véletlenre. Nem egy óra, egy nap, nem is egyetlen esztendő kérdése ez, hosszú évekkel előbb kell megkezdeni előkészítést és megalapozást. Az alapozás tulajdonképpen már akkor kezdetét veszi, amikor a szülő gyermeke kezébe adja az első játékokat, szerszámokat, az első könyvet. Mindezek nem csupán a szórakozás és időtöltés eszközei, hanem a tájékozódásé, a megismerésé is.

A jó szülő igyekszik megállapítani, milyen hajlamokat, képességeket örökölt és hozott magával gyermeke, s azt is, hogy mihez nincs hajlama, mik a korlátai és gyengeségei. Tudatosítja és fejleszti magában a gyermekben is a hajlamokat, képességeket, tehetségeket. Minél hamarabb kapja meg a fejlődő lélek ezt az öntudatosító, öntisztázó segítséget, annál természetesebben és könnyebben tájékozódik a képességeinek megfelelő iskolák és életpályák felé.

A bölcsesség nem csupán azt követeli, hogy tudatosítsuk magunkban és gyermekeinkben hajlamaikat, de azt is, hogy józanul szemléljük és szemlétessük a gyermekkel is ezeket. Ne essünk túlzásokba. Ne engedjük túlzásokba esni a gyermeket sem. Miután felfedeztük benne a képességet, esetleg átlagon felüli tehetséget, ne képzeljük csodagyermeknek, lángelmének, kivételes szellemnek. A túlzott öntudat és önérték túlzott igényeket támaszt a fiatal lélekben, aláássa önismeretét és önkritikáját, csalódásoknak teszi ki, örökös elégedetlenségre ítéli, esetleg tragédiába is sodorhatja. A csodagyerek kivételes jelenség. Fiatal korban legtöbbször csak homályosan lehet meglátni a tehetségek kontúrjait, azt azonban, hogy mivé realizálódik az adottsága a gyakorlatban, hogyan alakul a fiatal teremtés sorsa, az élet dönti majd el a maga sok-sok tényezőjével, körülményével.

Ne ringassuk tehát magunkat ábrándokba gyermekeink jövőjét, pályafutását illetően. Óvakodjunk az álomképektől. Ne konkretizáljuk túlságosan elképzeléseinket, ne lássuk gyermekünket máris adott helyzetekben, sikerek között, például orvosi fehér köpenyben, fénybenúszó pódiumon; az ilyesmi felesleges csalódások forrása.

Mindezek helyett inkább igyekezzünk minél jobban és alaposabban megismerni és megismertetni a gyermekkel is az életnek azt a területét, ahol képességei és hajlamai alapján jól érvényesülhet, harmonikus, kiegyensúlyozott életet élhet. Aki figyelemmel kíséri, hogyan alakul évről-évre a pályaválasztások statisztikája, tapasztalhatja, hogy egyes pályákat, foglalkozásokat különösen hatalmas tömegek ostromolnak. Ezek részben azok közül a szülők és fiatalok közül kerülnek ki, akik sablonosan gondolkodnak, külsőségek, pillanatnyi értékelés után futnak. Ugyanakkor azt is megfigyelhetjük, hogy minden évben számos olyan foglalkozás van, amely iránt kevés az érdeklődés. Az persze

magától értetődik, hogy minden fiatal olyan pályára törekszik, amelyre hivatást érez, vagy amelyen leghamarabb és legjobban reméli megtalálni boldogulását, gyakran feledésbe megy azonban az az igazság, hogy maga a választott pálya még nem tesz senkit boldoggá. Sok függ attól is, hogy mit tud az ember a maga pályáján felmutatni, mennyi örömet merít belőle, hogyan rendezí be annak keretében az életét.

A másik, amiről a szülői kötelességek teljesítésében a pályaválasztással kapcsolatban sem feledkezhetünk meg: a szeretet. A szeretet lényege a tisztelt. Tisztelnünk kell gyermekeink egyéniségét, emberi méltóságát, nemcsak a felnőtt korban, hanem csecsemőkoruktól kezdve. A kisgyermek sem játékbábu, hanem ember. Az embert kell benne meglátnia a szülőnek, azt az embert, aki néhány esztendő múlva súlyos döntések elé kerül, küszködni, viaskodnia kell a világgal és önmagával. Csak az a szülő tud igazán segíteni gyermekének a pályaválasztás nehéz és hosszú folyamatában és a végső döntésben, aki így tudja szemlélni és látni a rábízott lelkeket.

A vitának és erőszakoskodásnak nincs helye a pályaválasztásban, a szeretet címén nem lehetünk szeretetlenek és kötelességteljesítésünk és gon-

doskodásunk jelszavával nem áldozhatjuk fel gyermekeinket elképzelésünk oltárán. Ahol szülő és gyermek között éles vita, veszekedés támad a pályaválasztás körül, ott alighanem a szülő is vétett és vét a bölcsesség és szeretet ellen, nem ismeri igazán, vagy félreismeri valódi kötelességeit.

A szülőnek nem az a kötelessége, hogy gyermeke helyett gondolkozzék, érezzen, és éljen. Minden segítséget meg kell neki adnia, a végső szót azonban magának a fiatalnak kell kimondania, a döntésért a felelősséget annak kell vállalnia. A szülői szeretet nem vállalhatja a felelősséget és kockázatot azért, hogy gyermeke majd nem érzi jól magát és nem tud érvényesülni a ráerőszakolt életpályán, mert nincsenek hozzá képességei, vagy képességei más irányba húzzák. Nem vállalhatja, hogy fia, leánya keserűen gondoljon rá éveken vagy évtizedeken át, elidegenedjék tőle s ne keresse többé a segítségét.

A szülői szeretet sokszor azért nyugszik bele gyermeke tökéletlenségébe is, hogy megőrizze annak bizalmát, szeretetét a későbbi eshetőségekre, amikor újra segítenie kell. Amikor esetleg a fiatalok hibás lépéseinek következményeit kell felszámolnia és jóvátennie.

Sinkó Ferenc

NAPLÓ

A RÓMAI KÚRIA REFORMJA. „*Regimini Ecclesiae Universae*” szavakkal kezdődő apostoli konstitúciójában, amelyet augusztus 15-i keltezéssel bocsátott ki, VI. Pál pápa intézkedett a katolikus egyház központi kormányzatának, a római Kúriának átszervezéséről. Néhány héttel tehát a püspöki szinodus első összeülése előtt megvalósult a reform, amelyet a pápa a zsinat második ülészakánának küszöbén, 1963. szeptember 21-én jelentett be. Akkor elhangzott beszédében VI. Pál meleg szavakkal emlékezett meg a Kúria munkájáról, dicsérte tisztségviselőinek hitvalló szellemét, hűségét és engedelmességét, hozzáfűzte azonban, hogy mindez az elismerés nem jelenti azt, mintha a Kúria nem szorulna rá a „tökéletesítésre”. A „reform” kifejezést kerülte ugyan a pápa, de az átalakítás gyökeres voltát maga is jelezte azzal az utalásával, hogy a teendők kidolgozása hosszabb időt fog igényelni, annál is inkább, mert „kellő tekintettel akar lenni a személyekre és a hagyományokra”.

A római laptudósítók egyöntetűen megállapítják, hogy ritkán sikerült még a Vatikánban valamely munkálatot annyira titokban tartani, mint a Kúria átszervezése ügyében kinevezett pápai tanulmányi bizottság négy évi működését. Amit tudtak, csupán annyi volt, hogy *Roberti* bíboros a bizottság feje. Mindannyiukat meglepte így augusztus 17-én a vatikáni sajtóirodának az a rövid közlése, hogy Mgr. G. M. Pinna „ismertetni kíván az újságírókkal egy

pápai okmányt, amelyet rövidesen nyilvánosságra hoznak". A sajtókonferencián derült ki az is, hogy Pinna volt a tanulmányi bizottság titkára. Pinna elmondta, hogy a bizottságnak csupán három bíboros volt a tagja, beleértve magát Robertit is. Ime a magyarázata annak — írja a *Tablet* —, hogy miért lehetett a tervezett intézkedéseket titokban tartani. A bizottság egyébként nem kevesebb, mint sorjában 13 tervezetet nyújtott be s ezek alapján végül is a pápa személyesen vette kézbe a dolgot. Nyilván felhasználta azt a levéltárban elfekvő javaslatát is, amelyet még akkor, amikor helyettes-államtitkár volt, éppen ő készített a Kúria reformjára vonatkozóan.

A most kiadott konstitúció összefoglaló jellege miatt több olyan intézkedésre is kiterjed, amelyet közben már keresztül is vittek. A reform a maga teljességében 1968. január 1-én lép érvénybe. Első részében meghatározza az egyházkormányzat általános elveit, második részében megállapítja mindegyik központi kormányzati szerv hatáskörét és illetékességét, messzemenően eleget téve a zsinati okmányokban foglalt óhajoknak. A zsinatnak azt a másik kívánságát, hogy megyés főpásztorok is helyet kapjanak a kúriális hatóságokban, a pápa augusztus 12-éről keltezett „*Pro comperto sane*” szavakkal kezdődő motu proprio-jában szintén teljesítette.

Alapvető célja a reformnak, hogy a Kúria azzá a kormányzati eszközzé váljék, amelyre a pápának szüksége van ahhoz, hogy az egyház a modern időkben és a változott körülmények között megfelelően küldetésének.

Ezt a törekvést szolgálja mindenekelőtt a Kúria korszerűsítése. Kifejezésre jut ez a korszerűsítés egyes „dikasztériumok”, vagyis központi hatóságok eddigi elnevezésének olyan módosításában is, amely jobban érzékelteti teendőiket.

Új szervek létesülnek az újonnan felmerült szükségletek kielégítésére. Legfontosabb köztük a *gazdasági ügyek prefektúrája*, ez a három bíborosból álló testület, amely pénzügyi szempontból felügyel a Szentszéktől függő különböző igazgatási szervekre, összehangolja azok pénzügyi műveleteit, felülvizsgálja könyvvitelüket és a hozzá tartozó bizonylatokat, átnézi mérlegeiket és össze-sített mérleget készít, amelyet a pápa elé terjeszt. A prefektúra így lényegében azt a szerepet viszi, mint az államigazgatásban a pénzügyminisztérium és a legfőbb számvevőszék. Új ügyosztállyal bővült az apostoli *Szignatúra*, amelynek ezentúl az is feladata, hogy közigazgatási bíróság módjára döntsön az egyes dikasztériumok közt felmerülő illetékességi vitákban. Új szerv az *apostoli palota prefektúrája*, amely a kihallgatásokat, szertartásokat és a pápai háztartást irányítja. Új szerv végül a *statisztikai hivatal* is, amely az egyház szempontjából fontos adatok szerzésével és feldolgozásával lesz segítségére a központi kormányzatnak és a püspököknek.

Ugyanakkor megszűnnek olyan szervek, amelyek az idők során elavultak, köztük egy kongregáció, a *Szertartások kongregációja* is, amelynek feladatait ezentúl az apostoli palota prefektúrája végzi. Megszűnik az apostoli *Dataria*, ez a XIII. században létesült hivatal, amely az engedélyeket és egyéb okiratokat keltezéssel látta el, megszűnnek továbbá a fejedelmeknek szóló brévék és a latin levelek külön titkárságai is. Helyükre a pápai titkárság három irodája lép: egyik az apostoli levelek és más okmányok latin nyelven való megfogalmazására, másik a kisebb jelentőségű brévék előkészítésére, harmadik az egyházat érdeklő hírek, sajtótermékek és egyéb iratok gyűjtésére és nyilvántartására. (Itt jegyezzük meg, hogy a latin nyelv, amely valamikor az egyház élő nyelve volt, továbbra is hivatalos nyelve a Kúriának, de a vele való érintkezésben most már szabadon lehet használni az ismertebb mai nyelveket.)

A pápával természetesen az államtitkárság — mostani elnevezése szerint „*államtitkárság vagy pápai titkárság*” — dolgozik együtt a legszorosabban. Az eddig három részre tagozott államtitkárságot a reform most egy államtitkárságra vagy pápai titkárságra és egy tanácsra, „*az egyház közügyeinek tanácsára*” osztja fel. Utóbbi ugyanazt a feladatkört látja el, mint az államigazgatásban a külügyminisztérium. Elrendeli a konstitúció azt is, hogy a kongregációk bíboros-prefektusai a szükséghez képest időnként *tanácskozásra üljenek össze* a bíboros-államtitkárnál, ennek meghívására és elnöklétével, mert elengedhetetlen, hogy azokat a vegyes ügyeket, amelyek a Kúria több ható-

ságát érintik, egyetértéssel intézzék. A dikasztériumok felelős vezetőinek ezt a kötelezően előírt időszakos értekezletét a minisztertanácshoz hasonlíthatjuk. Szervezeti újítás végül az is, hogy a pápa többé egyetlen kongregációban sem szerepel prefektusként. Mindegyik kongregáció élén bíboros-prefektus áll, a „pro-prefektus” elnevezés immár a múlté.

Ezek után nézzük, miként fest a római Kúriai összetétele:

Allamtitkárság vagy pápai titkárság (*Secretaria Status seu Papalis*), azelőtt az államtitkárság rendes egyházi ügyekkel foglalkozó osztálya.

Egyházi közügyek tanácsa (*Sacrum Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis*), azelőtt a rendkívüli egyházi ügyek kongregációja, amely az államokkal is tartja a kapcsolatot.

Kilenc Kongregáció:

Hittani kongregáció (*Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei*), a volt Szent Officium.

Keleti egyházak kongregációja (*Sacra Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*), rítusonként egy-egy tagozattal.

Püspökök kongregációja (*Sacra Congregatio pro Episcopis*), a volt konzisztoriális kongregáció.

Szentségek kongregációja (*Sacra Congregatio de disciplina Sacramentorum*).

Rítusok kongregációja (*Sacra Congregatio Rituum*).

Papok kongregációja (*Sacra Congregatio pro Clericis*), a volt zsinati kongregáció.

Szerzetesek és világi közösségek kongregációja (*Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus*).

Katolikus oktatás kongregációja (*Sacra Congregatio pro Institutione catholica*), a volt szemináriumok és egyetemek kongregációja.

Népek evangelizálásának kongregációja (*Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide*).

Három titkárság:

Keresztény egység ápolásának titkársága (*Secretariatus ad christianorum unitatem fovendam*).

Nem-keresztényekkel foglalkozó titkárság (*Secretariatus pro non christianis*).

Nem-hívőkkel foglalkozó titkárság (*Secretariatus pro non credentibus*).

Kísérleti jelleggel öt évre szólóan felállított két tanács:

Világiakkal foglalkozó tanács (*Consilium de Laicis*).

„Igazságosság és béke” pápai tanulmányi bizottság (*Pontificia Commissio Studiosorum a „Justitia et Pace”*).

Három törvényszék:

Apostoli Szignatúra (*Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae*), egyben közigazgatási bíróság.

Rota (*Sacra Romana Rota*), az összes perek számára.

Apostoli penitenciária (*Sacra Paenitentiarum Apostolica*), lelkiismereti ügyek, búcsúk.

Hat iroda:

Apostoli kancellária (*Cancellaria Apostolica*), bullák és brévék szerkesztése.

Gazdasági ügyek prefekturája (*Praefectura rerum oeconomicarum S. Sedis*).

Apostoli kamara (*Camera Apostolica*), amely széküresedés idejében kezeli a javakat.

Apostoli szék vagyongazdálkodása (*Administratio Patrimonii Apostolicae Sedis*).

Apostoli palota prefekturája (*Apostolici Palatii Praefectura*).

Statistikai hivatal (*Generale Ecclesiae Rationarium seu Officium Statisticae*).

A történelmileg kialakult jelleg változása legszembetűnőbb a volt Szent Officiumnál. Mint emlékeztetés, *Frings* bíboros volt az első, aki a zsinaton keményen bírálta ennek az akkor legmagasabb egyházkormányzati hatóságnak eljárási módjait. *Frings* is, majd utána *Lercaro* bíboros is hibáztatta, hogy a Szent Officium a maga feladatát, „a hitnek tisztán tartását”, túl negatív módon látja el, holott a pozitívumot, a hit hirdetését kellene elsőbbségben részesítenie. *VI. Pál* meg is hallgatta a panaszokat, a Szent Officiumot előbb Hittani kongregációra nevezte át és korszerűen szabályozta a kongregáció eljárási rendjét, majd fontos személyi változásokat is eszközölt. Mindez azonban még a mostani konstitúció kibocsátása előtt történt.

Nagyobb módosítások érték most a Rítusok kongregációját. Ezentúl két ügyosztályra tagozódik: egyik a kultusz, másik a szenttéavatási perek számára. Az első ügyosztály a kultusszal nemcsak liturgikus, hanem nem-liturgikus megnyilatkozásaiban is foglalkozik, egészen a népi jámborság legegyszerűbb formáig. A szenttéavatási perek ügyosztálya három alosztályra tagozódik. Az első a per bevezető és vizsgálat előtti szakaszára ügyel, a második az iratokkal és az eredményesség hősi fokának vizsgálatával foglalkozik, a harmadik a közbenjárásnak tulajdonított csodákat bírálja el.

Mindeddig nem volt megállapítva, hogy mi a státusa a zsinattal kapcsolatban alapított három titkárságnak és a két zsinat utáni kísérleti bizottságnak. A pápai évkönyv ezt az öt szervet eddig a „kulturális intézmények” végén említette és elválasztotta a kúriai hatóságtól. A konstitúció most világosan kimondja, hogy *mind az öt intézmény a római Kúria szerve*.

A konstitúció kiterjesztette a Rota illetékességét, mert ezentúl korlátozás nélkül elébe tartoznak a házasságok semmissé nyilvánításának összes pereit, azok is, amelyeket eddig a Keleti egyházak kongregációja és a közbenzó reform előtt a Szent Officium intézett. A Hittani kongregáció most már csak a perekkel kapcsolatos tisztán tanbeli, a hitet közvetlenül érintő kérdések megítélésére illetékes. Az apostoli Szigetűre is nemcsak megtartotta azt a minőségét, hogy az egyház legfelsőbb törvényszéke, hanem hatásköre is bővült. Első ügyosztálya a legfőbb szerv, amely jogkérdésekben dönt — olyan, mint a semmitőszék —, és felügyeleti szerve az egyház valamennyi szentszéki bíróságának. Második ügyosztálya az egyházkormányzat közigazgatási bíróságának szerepét tölti be. Az apostoli Penitenciária ezentúl kizárólag illetékes a bűcsűk területén, kivéve a tanbeli kérdéseket, amelyek továbbra is a Hittani kongregáció számára vannak fenntartva.

Még fontosabbak azonban azok a rendelkezések, amelyek az egyházkormányzat *összpontosítását* s ugyanakkor — látszólagos ellentétként — *demokratizálását* is szolgálják. Eddig a Kúriát is jellemezte az intézményeknek az a törvényszerűen fellépő törekvése, hogy minél önállóbb és zártabb alakulattá küzdjék fel magukat, feltékenyen őrizve jogaikat és kiváltságaikat. A reform most áttörte az évszázados falakat, s *megnővelte a pápa irányító és ellenőrző hatalmát a Kúria valamennyi szerve fölött*.

Az államtitkárság most — bár továbbra is nevezhető így —, valójában a pápa titkársága lett, s vezetőjét, a bíboros-államtitkárt lényegében miniszterelnökké s egyben külügyminiszterré teszi meg a reform, azzal a különbséggel, hogy *ez a kormányzó csakis felfelé, a pápa irányában felelős*. Emellett az összes kongregációkat összefogó feladatköre is van, amely eddig a gyakorlatban a Szent Officiumot illette. A bíboros-államtitkár ezekután a *második személy* az egyházban. Új pozícióját egy hírmagyarázó találóan érzékelteti „a pápa egyetemes vikáriusa” kifejezéssel. További lényeges mozzanat, hogy a gazdasági prefekturán át a pápa immár közvetlen felügyeletet gyakorolhat a Szent-szék javainak és bevételeinek felhasználása fölött.

A pápa és a Kúria között a *felfogás és a cselekvés egységét* biztosítja a jövőben az a rendelkezés, hogy a kongregációk bíboros-prefektusainak és a Kúria összes magasabb tisztségviselőinek megbízatása többé már nem életfogytiglan,

hanem csupán öt esztendőre szól. De még így is, ha a pápa meghal, az összes megbízatások nyomban megszűnnek, kivéve a következő háromét: camerlengo, nagypenitenciárius és a római egyházmegye vikáriusa. Az új pápa viszont megválasztásának napjától számított három hónapon belül tartozik vagy megerősíteni hivatalukban az addigiakat, vagy újakat kinevezni helyükbe. Elettörő határt a konstitúció nem tartalmaz. Az új pápa tehát a saját kormányzati programjának megfelelően választhatja ki az alkalmasnak ítélt személyeket. Ezt a rendelkezést, mint mondják, nyilván az a rendkívül nagy nehézség sugallta, amelybe a jelenlegi pápa és elődje is ütközött, amikor új fordulatot kívántak adni az egyház életének, de számításba kellett venniök a régi irányzat híveinek ellenállását.

Ezzel a pápa személyes hatalmát erősítő, összpontosító vonallal párhuzamosan, mintegy dialektikus kiegészítőjeként, haladt előre a zsinat által meghatározott püspöki kollegialitás jegyében a Kúria demokratizálása. A *reform a Szerzetesek és világi közösségek kongregációjában tiz, a többi kongregációban hét-hét megyésfőpásztornak biztosít teljes jogú tagságot*, akiket keresztül előreláthatóan valamennyi kontinens püspöki karai képviselőkhöz jutnak. Ennek nyomán a főleg olaszok által betöltött római központi tisztségek elvileg nemzetközi jelleget öltenek. Ha tehát már az utolsó pápaválasztás előtt erősen vitázták a kérdést, lehet-e nem-olasz főpap is pápa, ennek lehetősége immár sokkal nagyobb volt. A Kúria megyésfőpásztor tagjai természetesen nem fognak állandóan Rómában tartózkodni, de az elvi jelentőségű fontosabb kérdéseket a konstitúció az évi teljes ülések elé utalja, amelyeken nekik is részt kell venniök. Nyilvánvaló azonban, hogy a kongregációk állandóan Rómában lakó tagjai nemigen foglalhatnak el a jelentősebb dolgokban olyan álláspontot, amely ellentétes lenne a távollévő főpásztorokéval, mert hiszen számolniuk kell minden ötödik évben a visszahívás lehetőségével. Az újítás így szinte forradalminak mondható, különösen ha figyelembe vesszük azt is, hogy a konstitúció kötelezőnek nyilvánította a folyamatos érintkezést és véleménycserét a püspöki konferenciák és a Kúria között, éspedig egyelőre a Püspökök, a Papok, a Rítusok és a Katolikus oktatás kongregációit illetően. Ezeknek a kongregációknak minden fontosabb döntés előtt ki kell kérniök a püspöki konferenciák hozzászólását. Az egyéni kapcsolatokat tehát, amelyek a múltban elszigetelten egy-egy püspök és a római hivatalok között alakultak ki, olyan intézményes kapcsolat váltja fel, amely megfelel a püspöki kollegialitásnak.

A Kúria szélesebbkörű nemzetközi jellegét célozza az a kíváncsi is, hogy a kulturális szervek lehetőleg az egész világról válogassák össze tanácsosaikat és szakértőiket. Közülük azokat, akik távol vannak Rómától, levélváltás útján is bevonhatják munkájukba. Tanácsosoknak ezentúl katolikus világiakat is meg lehet hívni a kongregációkba.

Gyakran szemére hányták a múltban a Kúriának, hogy olyan apparátus, amelyben karriert lehet futni. Részben öröksége volt ez azoknak az időeknek, amikor a pápák nemcsak egyházfők, hanem világi uralkodók is voltak. A reform most határozottan kifejezi azt az akaratot, hogy a Kúria mindenekelőtt és elsősorban az egyház küldetését szolgálja. A megbízatásokat úgy kell tekinteni, mint szolgálatot, amely önmagában még semmi jogot sem ad egyházi előmenetelre. Eppen ezért a Kúria szolgálatába való felvételt a jövőben még erősebb rostáláshoz kell kötni. Hozzáértés és tehetség mellett a konstitúció külön követelményként emeli ki az igazi jámborságot, az életvitel kifogástalanságát és a tökéletes önzetlenséget. Figyelembe kell venni a kinevezésnél a lelkipásztori tapasztalatot is. A hivatalok halmozását elvileg kizárja a konstitúció. Kivétel csupán a bíboros-államtitkár, aki prefektusa a közügyek tanácsának is.

Annak a rendelkezésnek, hogy megyésfőpásztorok is helyet foglalnak a kongregációkban, abból a szempontból is nagy jelentőséget tulajdonítanak, hogy a kongregációk így minden határozatuk meghozatalában mérlegelni fogják a lelkipásztori szükségleteket. Ez a pasztorális irányzat egyébként a Papok kongregációjának szervezetében mutatkozik meg a legvilágosabban. Három ügyosztálya van. Az első a lelkipásztori szolgálatban állók — áldozópapok és diakónusok — lelkiségének és képzettségének emelésével foglalkozik, felügyel

az egyházmegyéekben létesített papi tanácsok helyes működésére s elősegíti a papság célszerű megosztását is. A második ügyosztály főleg a papi tevékenységet igyekszik eredményessé tenni. Ide tartozik az igehirdetés színvonalának emelése, valamint új ösztönzések és módszerek a vallásoktatásban. A harmadik ügyosztály a papság anyagi ellátását kíséri figyelemmel. Oda kell hatnia, hogy a papok megfelelő jövedelemhez jussanak, s az egyházmegyék gondoskodjanak betegségi, rokkantsági és nyugdíjbiztosításukról.

Bármennyire átfogó és nagyszabású is azonban a Kúria átszervezéséről kiadott konstitúció, nem tesz például említést a *bíborosok kollegiumának* szerepéről, sem a *püspökök szinodusáról* és azokról az intézményekről, amelyekre a szinodus munkájának keresztülvitele hárul. Hiányzik még a Kúria és az egyes dikasztériumok belső szabályzata, amely — úgy vélik — a jövő év januárjára készül el. Nem tartják kizártnak, hogy ezzel kapcsolatban további reformintézkedések történnek. A pápa máris bizottságot jelölt ki annak megvizsgálására, hogy miként lehetne egyszerűsíteni az ünnepélyes pápai istentiszteleteket, a pápai udvart és háztartást. Bizonyosnak mondják az 1801-ben VII. Pius által létesített nemesi testőrség feloszlását és a trónálló herceg tisztégének megszűnését.

Befejezésül még egy római hír arról, hogy mindazok a tisztségviselők, akik a mostani pápa elődjétől kapták kinevezésüket, január elsején, amikor a Kúria reformja hatályba lép, *benyújtják lemondásukat* VI. Pálnak. Ma még ezek teszik a többséget a különböző kongregációkban, titkárságokban és bíróságokban. A pápa természetesen nem köteles elfogadni a lemondásokat, de aligha kétséges, hogy sor kerül személyi változásokra. (M. V.)

BIZOTTSÁGI SZAKVÉLEMÉNYEK A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS KÉRDÉSEBEN. A II. vatikáni egyetemes zsinat korszakos jelentőségű okmánya, a „*Gaudium et spes*” (Öröm és reménykedés) kezdetű lelkipásztori rendelkezés „az egyházzal a modern világban”, többhelyütt is foglalkozik a népesedés és a családtervezés kérdéseivel. A legfontosabb hely (51. sz.) határozottan kimondja, hogy az egyház tagjainak „nem szabad a születésszabályozás terén olyan utakra lépniük, amelyeket a tanítóhivatal az isteni törvény magyarázatában elítél”. E mondathoz a zsinati atyák a következő jegyzetet adták hozzá: „Egyes kérdéseket, amelyek további tüzetes tanulmányozást igényelnek, a pápa rendelkezésére átadtak a Népesedés-, Család- és Születéstanulmányi Bizottságnak, hogy ha ez befejezte teendőjét, a pápa mondjon ítéletet. A tanítóhivatal tanítása ilyen állapotban lévén, a zsinat nem szándékozik közvetlenül előterjeszteni konkrét megoldásokat.”

A konkrét megoldások (időszakos megtartóztatás, szájon át szedhető termékenyítő hormon-tabletták, csíraölő vegyi készítmények, mechanikai óvszerek, sebészi beavatkozások stb.) lelkiismereti megengedhetőségének vagy tilalmának kérdésében várt tehát döntést a zsinat; és a megnyilatkozás szakmai, főleg erkölcsstudományos előkészítése volt az említett pápai bizottság feladata. A bizottságot eredetileg még XXIII. János állította össze három világi és három egyházi szakemberből nagy titokban, pápasága legvégén. Először 1963 szeptemberében ültek össze, akkor már VI. Pál jóváhagyásával. Az új pápa növelte a tagok számát, és 1964. június 23-án tudatta a bíboros-testülettel, hogy a munkálatok folyamatban vannak. A zsinat október 29-én tudta meg, hogy a pápa „magának tartja fenn a döntést bizonyos készítmények erkölcsi megengedhetőségéről”. Ekkorra már hatvanan dolgoztak a bizottságban, kétharmadrészen világi szakemberek. Két esztendő megfeszített munkája után, 1966 márciusában a pápa hét bíborost és hét püspököt vont be a munkába: ők lettek a tulajdonképpeni bizottság tagjai, a többiek attól fogva csak szakértőként szerepeltek. Hitbevágó kérdésekről lévén szó, a hittanításügyi kormányzók (Congregatio de Doctrina Fidei) vezetője, Ottaviani bíboros lett az elnök, a német Döpfner és az angol Heenan bíborosok pedig alelnökök. Csaknem két hónapon át tartó ülésük után készültek el a zárójelentéssel, mégpedig — amint kiszivárgott — két különbözővel, minthogy a többség haladóbb álláspontot foglalt el, a kisebbség pedig a hagyományosat. A hittudományi albizottságban tizennégyen képvisel-

ték az előbbi nézetet, négyen az utóbbit, és a hittudósok többségéhez csatlakozott a püspökök nagy többsége is. A szövegeket Döpfner és Ottaviani 1966. június 26-án nyújtotta át a pápának, aki aztán castelgandolfói nyaralása idején alaposan áttanulmányozta az eltérő nézetek indokolását. Megnyilatkozásra azonban mindaddig nem szánta el magát, sőt további vizsgálódást tartott szükségesnek, és nem oszlatta fel a bizottságot. A híveket ugyanakkor arra kérték, hogy egyelőre tartsák magukat nagylelkűen „az eddigi tanításhoz, kiegészítve a zsinat bölcs útmutatásaival”.

1967. április 10-én születésszabályozási világértelmezlet nyílt meg a chilei Santiagóban, és a 84 országból megjelent szakemberek seregében — egyházi jóváhagyással — katolikus papok is voltak, köztük egy argentin püspök. Közös felszólalásukban arra kérték a Szentszéket, hogy „siettesse a népesedéssel kapcsolatos kérdések tanulmányozását”. A népek haladásának előmozdításáról szóló pápai körlevél, az „*Populorum progressio*”, amely e felszólalással csaknem egyidőben jelent meg, beszél ugyan a születésszabályozásról, de nem tartalmaz többet annál, amit a zsinat maga is előadott. A bizottsági munka zárójelentéseit továbbra is szigorú titoktartás védte, noha tartalmuk világszerte élenként érdekelte volna a keresztény erkölcstudomány művelőit.

Egyszerre azonban, váratlan meglepetésként napvilágra került az egész szöveg csaknem szószserinti angol fordításban. Egy amerikai katolikus hetilap, a Kansas Cityben megjelenő *The National Catholic Reporter* közzölte 1967. április 19-i számában. Az anyag Párizsból került a szerkesztőséghez néhány túrelmevesztett szakértőtől, akik már az év elején sikertelenül felkínálták a *Le Monde* című világlapnak. A Vatikán kijelentette, hogy titoksértés történt, de felháborodást nem mutatott. Büntetés sem ért senkit, sőt az angol katolikus klérus tekintélyes hetilapja, a *The Tablet* már április 22-én megkezdte a szöveg folytatásos közlését; majd olcsó különlenyomatban is forgalomba hozta az egészet, hogy minden pap hozzáférhessen.

Az immár ismeretessé vált okmányok első érdekessége, hogy nem is két, hanem három külön szövegből állanak. Az elsőt voltaképpen egy jövőendő pápai körlevél bő vázlatának szánta a bizottság többsége, beállítva az új erkölcsi tételt a keresztény világszemlélet és a katolikus tanítás egységébe, sőt levonva igehirdetői és nevelési következményeit is. A másik irat az eddigi tantételekhez ragaszkodó ellenzék terjedelmes szakvéleménye, amelyet négy jeles moralista írt alá: egy redemptorista és három jezsuita, az utóbbiak egyike a római Gergely-egyetem tanára. A harmadik okmány a többségi álláspont védelmére az előző ellenvéleménnyel szemben, és három szakértő aláírását viseli. Egyikük ismét jezsuita: *Josef Fuchs*, szintén Gergely-egyetemi tanár, a másik a magyar *Sigmond Rajmund*, domonkosrendi, a római Angelicum professzora, a harmadik, *Philippe Delhaye*, a liliei katolikus egyetem tanára, egyházmegyei pap. A három okmány — a *Violilla* szedéstükrével — mintegy 30 nyomtatott oldal lenne egvéttvéve. Amit lelkiismeretes szakemberek ily terjedelemben adnak elő, azt lényegesen rövidebbre főzni megtevésztő volna. Inkább csak a szembenálló nézetek alap gondolatait emeljük ki.

Köztudomású, hogy a terméketlenséget biztosító hormonkészítmények voltak a vita közvetlen elindítói. A bizottság azonban nem akarta „tabletta-üggvé” szűkíteni a kérdést, hanem kiterjesztette vizsgálódását a születésszabályozás minden szóba jöhető eljárásmódjára. Ám a többségi nézet sem állítja, hogy ami eddig erkölcstelen és tilos számba ment, az a jövőben feltétlenül megengedhetővé válhat. A házassélet termékenységét meghiúsítani ezután sem szabad. Az önkényes vagy önző házassági fogamzásgátlás súlyos bűn Isten és a természet ellen. A házastársi tiszta élet a többség szerint is jórésztben épp a szülői szerep nagylelkű, de felelősségteljes és meggondolt vállalásában áll. A születésszabályozás csak a házasság céljainak, nevezetesen a felelős családtervezés szolgálataiban lehet erkölcsös — még az általánosan ártatlannak vélt időszakos megtartóztatás módszerével is! A házasság főcélja az emberi társadalom életbentartása, sőt ésszerű tovább-sokasítása, megfelelő számú új emberpéldány létbehívása által. A házasságnak ezt a nagy célját azonban — a többségi nézet szerint — nem szabad összetévesztenünk az egyes házastársi aktusok mind-

egyikének tökéletességével és termékenységevel. A természetes folyamatok megváltoztatása, e nézet szerint, nem bűn, ha uralkodunk általa a természet adottságain, és emberséges célok szolgálatába állíthatjuk őket. Így a házastársak joga lenne minden szempontot latbavetve eldönteni, hogy hány gyermeket vállalhatnak jó lelkiismerettel, és hogy adott körülményeik között melyik születésszabályozó módszer ad számukra biztonságot, és vehető igénybe anélkül, hogy kettejük szeretet-egységét és bármelyikük testi-lelki egészségét veszélyeztetné. A terhesség megszakítása vagy a megtermékenyült pete elhajtása azonban mindenképp bűn az emberi élet ellen; ezért a keresztény erkölcs sohasem engedheti meg. A tilalom kiterjesztendő az abortus-gyanús módszerekre is. Pontosabb tehát, ha születésszabályozás helyett csak *fogamzás-korlátozásról* beszélünk. Látni való, hogy az új megoldás egyáltalán nem egyszerűsítene a házasság erkölcstanán, sőt nagyobb erkölcsi érettséget kívánna meg a házastársaktól: kiműveltebb lelkiismeretet és kapcsolatuk sokkalta emelkedettebb fel fogását.

Az elleniratban a kisebbség igen aggódik, hogy az eddigi hivatalos tanítás „továbbfejlesztése” súlyos következményekkel járhat a nemi élet erkölcstanának egyéb fejezeteiben is. E szempontjuk azonban csak mellékes ahhoz a másikkhoz képest, hogy a hittudósok egyértelműen tanították, és az egyház tanítóhivatala (a pápák és a püspökök) vagy két évszázadon át egyértelműen hirdették a házassági fogamzásgátlás súlyos bűn voltát minden körülmények között. „Ha az egyház ily súlyosat tévedett volna a lelkek felelősségteljes vezetésében, ez burkoltan azt jelentené, hogy cserben hagyta a Szentlélek.” A kisebbség véleménye tehát állítja a fogamzásgátlás kérdését az erkölcstanományból az alapvető hittanba, vagyis a teológiai ismeretelmélet körébe utalja.

A többség viszontválasza elismeri, hogy a múltban a tanítóhivatal „sohasem hagyta jóvá a fogamzásgátló beavatkozásokat; sőt mihelyt a kérdés felmerült, el is ítélte. Ez többször előfordult az utóbbi évszázadok folyamán. Amde itt szó sincs apostoli hagyományról vagy a hit kifejeződéséről, hanem csak egy tanbeli hagyományról, amelyet koronkint másképpen fogalmaztak. ... A legutóbbi évtizedekben egyre hajlamosabbak egyesek arra, hogy a gyakorlatban tévedhetetlennek tekintsek a tanítóhivatal hiteles, de nem-tévedhetetlen megnyilatkozásait, noha voltaképpen arra kellene számítanunk, hogy nem-tévedhetetlen megnyilatkozásokban olykor tévedés is akad.”

A bizottsági okmányok tartalmának, a kérdés életbevágó volta ellenére, csak elméleti jelentősége van. Mostantól fogva nem képzelhető el főiskolai szintű katolikus erkölcstanítás, amelynek során a tanár ne az ismeretessé vált érvelések számbavételével vázolná hallgatóinak a kérdés állását, és ne indokolná a maga álláspontját a két ütköző bizonyíték-rendszer valamelyikével szemben. Mondanunk sem kell, hogy az elmélet kérdéseiben nem a vélemények száma dönt, hanem a szempontok súlya. A gyakorlat emberének nincs feltétlenül szüksége az elméleti viták lezáródására. Az isteni törvényekkel kapcsolatos lelkiismereti kétségeiben jól eligazítja a *probabilizmus*, vagyis az érvekkel jól valószínűsíthető nézetek bármelyikének követése. Merő emberi törvényekkel kapcsolatban pedig segítheti az *epikia*: a rendkívüli esetek különleges kivételként való méltánylása. Ám a tudományos igazságmegállapítások és az egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásai ennyivel be nem érhetik. A sötétbe-vagy félhomályba-ugrás ellenkezik a tudomány művelésének etikájával. Az egyháznak sem szabad öletszerű döntéseket hoznia, még tévedhetetlensége tudatában sem. Innét érthető a pápa tartózkodása. De egyelőre talán nincs is szükség hiteles tanításra a születésszabályozó módszerek megengedhető volta kérdésében. A századokon át súlyos bűnnek nyilvánított kamatszédés erkölcsi újraértékelésénél elég volt 1830-ban egy szentszéki utasítás a gyónatókhoz, amely nem tartalmazott tanbeli állásfoglalást. Az elméleti vizsgálódásnak azonban folytatódnia kell. Csak sajnálhatjuk, hogy a nagy és merész barokk moralisták nem ismerhették meg problémánk mai állását. Ők — mint egyebekben is — bizonyára meg tudták volna fogalmazni a kielégítő megoldást.

(Medvigy Mihály)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Nagy költőnek a játéka is komoly. Csupa tündéri csillogás, ami azonban csak a bölcsesség takarója; és csupa tragikus-vidám kavargás, melynek ábráiból végül mégiscsak a lét és az emberélet titkosírása olvasható ki.

Kiolvasható, kiérezhető. Hogy ugyanakkor világosan megfejthető is? Ez már más kérdés.

Végso soron minden nagy játék talányos. Weöres Sándor játékai is azok.

Új kötete két drámát tartalmaz.* Az első, *A holdbeli csónakos* „kalandos-játék húsz képben”, 1941-ből. A második, *Octopus, avagy Szent György és a Sárkány históriája* majdnem negyedszázaddal későbbi: 1965-ből való, és írójának műfaji megjelölése szerint „tragikomédia öt felvonásban”.

Így, együtt, egymás mellett majdnem jelképesek a költő útjára, a fiatal-ság „kalandos játékától” tragikus és komikus változatokon át addig a fanyar-bölcs kiegyenlítődéssé, amit a „tragikomédia” minősítés jelent. Más kapcsolat látszólag nincs is köztük, mint hogy ugyanegy pályának egymástól meglehetősen távol fekvő állomásai.

De talán mégis van köztük mélyebb kapcsolat, éppen a pálya és a költői világ szerves egységében. Mert mindkettőben ugyanaz a Weöres Sándor játszik, vagy játszat; csak éppen a játék „minősége” változott. Az elsőben a képzelete tündérvizében megfürösztt, de népi bábosok kezével faragott bábukat a költő jókedvű keze vezette és igazgatta valami fantasztikus-bájós, keverék történelmi ósvilág groteszkül elbűvölő díszletei közt. A másodikban a lét emberbábuit mozgatja a sors, vagy a végzet, lökdösve őket a vértől lucskos és szerelem gőzétől homályos színpadon. Ez a színpad ismerős: Shakespeare-é. Amaz, a régi is ismerős volt: a népmeséké, népi bábos színjátszásé, és Vörösmartyé is annak idején a *Csongor és Tündében*. A korábbiiban a népi játékok, regösénekék, fantáziáján áttükrözött vogul-osztják énekek mese-történelme keveredett az ősi *commedia dell'arte* hagyományaival és hagyományos képeivel-figuráival. Vitéz László, Paprika Jancsi, meg Bolond Istók mellett Medvefia, kínai császár, sumír fejedelem, s régi Trója-regények, széphistóriák mesekirályai és királynői mozogtak előttünk. A későbbiekben egy shakespeare-i Silene város zsúfolt délszaki világában pusztulás és önpusztítás orgiája folyik, a túlzásnak — a teremtmény költészetnek — azzal a valóságnál érvényesebb valóságot teremtő erejével és igazságával, ami Shakespeare színpadát jellemzi.

Weöres Sándor mindig is a mimikri művésze volt. Egyik kedvelt költői eljárása kezdettől fogva az, hogy álcázva vallja meg magát, és proteusi alak-változásokban élje ki természetete néha már határtalannak tetsző lehetőségeit. A két darab remeklése ennek a mimikri-művészetnek is. Tudatos vállalása egy-egy hangnak, modornak és világnak; időleges sajátjává-élése egy-egy sajátos művészetnek; játék közben a játékból fölvetett köntös ránő, húsává-bőrévé lesz, olyan letéphetetlenül, hogy már csak egy újabb, egy következő köntös fedheti el, mely aztán ugyanúgy hússá-bőrré válik (és ugyanúgy jellemmé is mind, illetve megvalósításává, kiforrásává a hallatlanul gazdag költői jellem egyik vagy másik lappangva meglévő, pillanatát váró lehetőségének). *A holdbeli csónakos* valahol a cseremiszt dalok rokonságában született, az *Octopus* a nagy, ószövegségien zord, vagy homérián őshangulatú mítoszidézés és látomás szomszédságában. Két világ, és egyben két pólus is: Weöres Sándor képzeletének és művészetének két (lehetséges) sark-pontja.

Volt „tanulása” 1941-ben *A holdbeli csónakos*nak? Ha volt, akkor az ősi bölcsességgel megegyezőleg ez volt: ne ábrándképekbe szeressünk, hanem maradjunk a földön. Tündér csapongások után végül is a józanság örök leckéje, melyet azonban igazában csak az előtte történt csapongások igazol-nak. Aki megjárta az eget, az már berendezkedhet a földön. De aki úgy rendezkedik be, hogy előtte sosem járt eget? Az ilyen lapos filozófia mindig távol állt Weöres Sándortól.

* Weöres Sándor: *Hold és sárkány*. Magvető, 1967.

Pávaszem végül is ráeszmélt, hogy a hazug-hitető holdbeli csónakosnál többet ér egy igazi, hús-vér lurkó, egy derék, bátor legény: Medvefia. Rájött a maga módján erre az igazságra Weöres Sándor is? Így, ilyen derűs mosollyal nyilván sosem. Csak az nem hal bele semmibe, aki úgysem élt: ez a legvégső tanulság, amit Vitéz László búcsúzóul a közönség lelkére köt.

De aki él, annak halnia kell, százszor is, míg egyszer végül végleg meghal. Az Octopusban alighanem erről van szó, illetve erről is szó van. A történelem hol itt, hol ott, elérve egy-egy pontjára, shakespeare-i mészárszékké züllik. Aztán a holtak és romok fölött elkezdődik valami új, és abból is mészárszék lesz végül. Szent György megöli a Sárkányt, vagy meg sem öli: a Sárkányok megdöglenek maguktól, amikor megjelennek a Szent Györgyök. De már melegszi a tojás, melyből majd kikel az új Sárkány, vagy hamvából fölkél ugyanaz a régi. S már érleli egy anyaméh (vagy Gondviselés) az új Szent Györgyöt is? Mindegy: a világ végül is ugyanúgy forog tovább.

Nem valami vidám tanulság, kétségkívül. De Shakespeare-é sem mindig vidám; a történelmet illetően a legkevésbé sem az. És Weöres Sándor talán éppen azért választotta ezúttal ezt a ragyogóan hű shakespeare-i mimikrit (amiben persze van egy leheletnyi persziflázs is, hiszen akkor nem volna Weöresé — erre látszik utalni a darabra pontot tevő „the end” a darab végén), mert maga is megdöbrent a tragikus-komor tanulságtól és látomástól: attól, hogy közvetlenül, „első személyben”, áttételek nélkül mondja ki, amit meglátott, megsejtett, megérezett.

Nem kimondta, hanem megjelenítette, megteremtette, és ezzel lényegében le is győzte a káosz. Amit teremtett, nem egyértelmű, mint egy példázat. Életet teremtett, ráadásul tudatosan shakespeare-it, tehát sokrétűt, talányosat, sokfelé mutatót. Tehát út is több indul belőle. És azért van köztük, amelyik fölött mégis biztat csillag, hogy érdemes.

* * *

„Tanulni kell.” Ezzel a mondattal kezdődik Nemes Nagy Ágnes új kötetének első verse, a *Fák*.* „Lírai költőtől” (érjük be pillanatnyilag, jobb híján, ezzel a nagyon rossz és semmitmondó megnevezéssel) mindenesetre meglepő, akár vallomásnak vesszük, akár megállapításnak, akár parancsnak. A mi közkeletű (még mindig közkeletű) fogalmaink szerint a lírai költő nem „tanul”, hanem *költ*, dalol, mint a madár, esetleg ostoroz, buzdít, serkent, és mindenekelőtt vall, önmagáról, a koráról, esetleg az emberekről, esetleg mindezekről együttesen. Aztán van olyan költő is, aki „tanul”, akinek lírájában „túlsúlyban van a gondolati elem”; ezekre általában azt szokták rábélyegezni, hogy „intellektuális lírát” művelnek, ami még legutóbb is valóban megbélyegzésnek számított, mintha az „értelem ihlete” valamiféle eltévelyedés, perverzítás, legjobb esetben eredetieskedés lenne. Verseskötet élén egy ilyen mondat: „Tanulni kell” — már-már kihívásnak is számíthatna.

Nem kihívás. Egyszerű tényközlés; hosszú és kemény tapasztalatok tömör összefoglalása. Tanulni kell.

Mit? Erre is megfelel egy-egy jelzéssel, vers módján a vers. „Meg kell tanulni azt a sávot, — hol a kristály már füstölög, — és ködbe úszik át a fa, — akár a test emlékezetbe...” Azt kell megtanulni, ami „között” van, azon a határmezsgyén, ahol „a kristály már füstölög” — de ugyanakkor és ugyanolyan súllyal a mondat negatívja is érvényes: vagyis hogy ami „már” füstölög, készen rá, hogy halmazállapotát megváltoztassa, ebben a határszéli pillanatban azért *még* az, ami, még nem vált másnévűvé: a kristály „még” kristály. Ezért lehetné némi paradoxióával azt mondani Nemes Nagy Ágnesre, akiről kezd közhellyé lenni, hogy „modern költő”: — antimodernül modern költő. Legalábbis ahhoz a (valószínűleg efemer) modernséghez képest, amelynek a kristály már csak akkor és úgy „érdekes”, ha megszűnt (ha megszűntette) kristálynak lenni: vagyis, egyszerűbben szólva, amely a

* Nemes Nagy Ágnes: Napforduló. Magvető, 1967.

lehetőségig tárgyaltan, súlytalan, „szerkezetlen”, véletlenülre hagyatkozó. Ehhez képest határozottan antimodern. Amikor kemény munkával kialakítja a versét, minden fölösleget lehánt róla, mindent eldob, ami dekoráció, vagy éppen csak „szép”, de funkció nélkül; egyet azonban sosem vet el: az értelem. A költészetben azonban az értelem nem a didakszist és a következtető, nyomról nyomra lépő logikát jelenti. Valami mást jelent, bensőbbet, a dolog lényegében lévő, a dolog lényegét alkotót, magát a dolog „elvét”: amiért és ami által a dolog létezik. A versnek (ennek az antimodernül modern versnek) a gerince az értelem. *Gerince*, tehát nem közvetlenül látható; belül van, legfőképpen ki lehet tapintani. Nem képlet, melyet le lehet vezetni, meg lehet oldani, s végül „kijön az eredmény”. Itt akárhány levezetéssel kísérleteznék valaki, „eredmény” (valami, a versből lepárolható „végösszeg”) sosem jön, nem is jöhet ki; illetve mindig csak egy eredmény jön ki, és mindig ugyanaz: maga a vers. Tehát nem is érdemes „levezetésekkel” kísérletezni. Egy természeti jelenséget nem lehet levezetni. Egy levél: levél; egy kő: kő; sem a levél, sem a kő nem azonos a levelet vagy követ alkotó elemek összegével. Hogy az elemekből „valami” legyen, az a fölcserélhetetlen forma, amiben a dolog létezik: ehhez kell az „értelem”; ez az, ami az értelem műve. *Raison d'être* — mondja nagyon találóan a francia, és valamivel kevésbé pontosan magyarul létértelem, illetve a dolog létezésének értelme, elve. Ez az, amiben a modern költészet (egy bizonyos változata) nem hisz, és amiben Nemes Nagy Ágnes körömszakadtáig hisz, mert ez nemcsak a versének, hanem neki magának is *raison d'être*-je, az az „értelem”, ami nélkül nem bírna létezni.

Tehát ebben az „objektív lírában” (mert az is kezd közhely lenni, hogy költészete „objektív líra”, és a közkeletű lírai szubjektivitásához képest valóban az is) végül is a lehető legszemélyesebből van szó: egy létezés (és benne az emberi létezés) értelméről. A „között” helyzete nem sehol-sem-levés, hanem ellenkezőleg, a létezés a dolgokból sugárzó erők metszéspontjában; tehát hevített, telített létezés, maximális feszültséggel élés: „A szagatások, hasogatások, — a víziók, a vízhiányok, — a tagolatlan feltámadások, — a függőlegesek tűrhetetlen — feszültségei fent és lent között...” Ez az „intellektuális” líra igazában olyan elemi indulatú és annyira elemien alapvető lét-feszültségeket át, hogy kifejeződésében valami adekvát, kézenfekvő, legpontosabb néven-nevezésekként használ bizonyos „technikai” és „természettudományos” képeket és szavakat. Egy szép példa a sok közül, egyben a bonyolult hiteles képalkotás érzékeltetésére is: „Egy eltévedt vörösfenyő. — Valami zűmmögés: a kérge-foszlott, — pikkelyes-gyökerű fenyőfaoszlop — roppant törzsében most halad — egy paleolit távirat.” — Megbocsáthatatlan vétek volna „szételemezni” ezt a képet, illetve képnél is többet, mondhatni „jelenséget”; de lehetetlen azért nem utalni legalább egyrészt az észlelés végsőkéig menő pontosságára, a „természetrizajzi leírás” hitelére, másrészt az éppen ebben működő és ebből növesztő-építő, a nyelv „ajándékait” sem megvető költői képzelőerőre; meg a költői látomás erőteljes komplexségére: ahogy a magányos fenyőfaoszlop (olyannak tűnik, mint egy) távirőoszlop, melyen távirat zűmmög, de mert ez az oszlop élő fenyő, amolyan ősa, tehát paleolit távirat; — ám az egész végül is szételemezhetetlen, komplex egység, s éppen ebben az egyszerre objektív és szubjektív egységben — és az egységes észlelet, primér „impresszió” hasonló impressziót keltő objektív „tárggyá” alkotásában van ennek a lírának az igazi, és ugyanakkor antimodern modernsége.

Tárgyi, anyagi, elemi líra; de anyaga nem „holt anyag”, hanem sajátos súly, tartalom jelenlét: élő anyag, maga is állandóan a létezésnek azon a peremvidéken, ahol — nemléte állandó partján — a fenyegetett lét a lehangsúlyosabban „valósítja meg” magát és lényegét a Semmivel szemben (és ha a szó nem lenne sokszorosán is félreérthető és félremagyarázható, azt lehetne mondani Nemes Nagy Ágnes lírájáról, ebben a sajátos értelemben, hogy *egzisztenciális*). S ezzel — mert az egzisztencia végső tényeit tolmácsolni, érzékeltetni fogalmakkal nem, csak képekkel és „történetekkel” lehet: természetes, hogy Nemes Nagy Ágnes költészete mítoszkészítő és mítosz-

termelő líra (nem mítosz-reprodukáló). Ennek a mítosznak a középpontjában, vagy inkább talán ormán áll Ekhnaton, akiben a „tárgyak” a tárgyak fölé lényegülnek, s akiben egy metafizikai dráma ölt alakot. Ekhnaton, az istent teremtő: „Valamit mégis kéne tennem, — valamit a gyötrelem ellen. — Egy istent kellene csinálnom, — ki üljön fent és látva lásson” — Ekhnaton, aki a maga hiányából „teremt” istent (de nem Isten hiánya-e, tehát nem maga Isten-e ez a hiány benne?) — Ekhnaton, aki földrétegeket áttörő gejzír-indulat erejével, kőfaragó keménységgel emeli valóságul maga fölé posztulátumát: „Amikor én istent faragtam, — kemény köveket válogattam. — Keményebbeket, mint a testem, — hogy, ha vigasztal, elhihessem” — Ekhnaton, a „teremtő”, aki teremtésével végül is kilát a teremtés fölé: „Mert fény van minden tárgy fölött. — A fák ragyognak, mint a sark-körök. — S jönnek sorban, derengő végtelen, — fény-sapkában 92 elem, — mind homlokán hordozva mását — hiszem a test feltámadását.”

A *Napforduló* lírája kivételesen nagyfeszültségű költészet; és nagy költészet. „Egy hosszú, függőleges pillanat”: a birtoklásé, melyben a költő végleg, értelmet találva benne és értelmet adva neki, hatalmába veszi kitárgyalt világát. „Belepusztulok, míg mondatomat — a végtelenből elrekesztem” — mondja egyik versében. Talán épp ebben a kettőben van e líra nagyságának titka: egyfelől az „elrekesztés” belepusztulásig kemény munkájában, „a formátlan” formába igazításában, másfelől abban, hogy amit a formátlan, a véghetetlen, vagy a semmi ellen „elkerít”, az a „vödörnyi óceán” mégis óceán, tükrében, lényében és körülötte a nyilvánvaló végtelennel.

(Rónay György)

KÉPZŐMŰVÉSZET. ALFRED JARRY ÉS RIPPL-RÓNAI. *Jékely* Zoltán fordításában, *Kondor* Béla illusztrációival nemrégiben magyarul is megjelent — az Európa kiadónál — az avantgarde irodalmi mozgalmak előfutárának tekintett *Alfred Jarry*-nak (1873—1907), a nyárspolgár-ingerlő gesztusairól nevezetes francia költőnek és színműfőrnak, „A pénzhamisítók” című Gide-regény egyik hőséneke, „Übű király” című bóhozata. (E művet — Jarry más munkáival együtt — sokra becsülte *Georges Rouault* is.)

Kevésbé számontartott, hogy a nagy magyar posztimpresszionista festő: *Rippl-Rónai József* (1861—1907) közeli kapcsolatban állott Jarry-val, akiről a mester ízes-színes „Emlékezései”-ben (Nyugat-kiadás, 1911) ezeket olvassuk: „Egy másik ismerősöm, akit talán nem érdekelten itt felemlítenem, *Alfred Jarry* volt, a fiatal író... Ugyanaz, akinek különcködéseiről eleinte sokat beszéltek; előbb halálfejekkel kirakott szobája volt sokat emlegetett, majd *Ubu le roi* darabja, amely a *merde* szóval kezdődött. Tehetséges, érdekes ember volt, aki később komoly írásra szánta magát: a *Revue Blanche* hozta kritikáit. Úgy látszik, tetszettek neki dolgaim, mert Öreganyám című képem kiállítása alkalmával csak erről, továbbá Whistler-ről és Cottet-ről beszélt írásában, — a többi ezer képről hallgatott. Életrajzom megírásával is fenyegetett, de ezt nem válthatta be, — én hazautaztam Párizsból.”

Kár, hogy Jarry Rippl-Rónairól tervezett biográfiája (vagy esszéje) nem született meg. De azt a cikkét, amelyben a „Nabis”-csoport magyar tagjának híres festményét méltatja, érdemes lenne felkutatni, s a „Művészet”-ben, a „Művészettörténeti Értesítő”-ben, a „Nagyvilág”-ban (vagy másutt) közreadni, mint a századforduló francia—magyar szellemi érintkezésnek egyik dokumentumát.

* * *

KIÁLLÍTÁSOK. *Ferenczy Károly* halálának (1917) ötvenedik évfordulója alkalmából a szentendrei múzeumban kiállítás nyílt a mester fiatalkori, Párizsban, Szentendrén és Münchenben (az 1880-as évek legvégén és a következő évtized első felében) készült festményeiből és rajzaiból. A kiállításon portrékat (Kallós Ede, Csók István, Ferenczy Ferenc színműíró kép-mása), a Bastien-Lepage- és Dagnan-Bouveret-féle „finom naturalizmus” szellemében fogant életképeket („Kertészek”, „Kavicsot hajigáló fiúk”) s egy szép bibliai kompozíciót („A három király hódolata”) láthattunk, továbbá a

művész 1893-as müncheni önarcképét, amely póztalanságával, nemes, puritán hangjával már a néhány évvel későbbi Ferenczy-remekművek — a „Hegyi beszéd”, a „Három királyok vonulása”, a nagybányai tájképek, a Valért, Noémit és Bénit ábrázoló művek, a mester pályáját lezáró ülő és fekvő női aktok — felé mutat.

A *Telepy Katalin* műtörténész által rendezett kis szentendrei tárlaton egy olyan mester munkáival volt jóleső találkozásunk, aki „egész életén át állhatatosan szolgálta művészi eszményeit”, példát mutatva az utódoknak „a művészi etika konok tisztasága” tekintetében (*Dési Huber István*).

* * *

A Győrött élő *Cziráki Lajos* festőművésznek az elmúlt tíz esztendő folyamán festett munkáival ismerkedhetett meg a közönség a Csók István galériában megrendezett — augusztus-szeptemberi — gyűjteményes kiállításon. Cziráki középkorú művész; a 30-as évek második felében *Szőnyi István* növendéke (kedves növendéke...) volt a főiskolán; 1940-ben elnyerte a Szinyei Merse Társaság egyik díját, később huzamosabb időt töltött Itáliában, majd Németországban; 1965-ben Párizsban is megfordult.

A kiállított művek a régi németalföldi és német piktúrával mutatnak szellemi rokonságot; Cziráki munkáit is az ábrázolás komolysága, áhítata, átszellemültsége és a tájak, tárgyak, emberek, állatok megfestésében való buzgó elmerülés jellemzi. De ez a részletezés nem azonos a naturalizmus földhözragadt, pepecselő módszerével: Cziráki festményei *szimbolikus* értelműek, hiszen — mint *Maurice Denis* írja egyhelyütt — „minden művészet jelképes, amely többet fejez ki a dolgok felületénél s a természet belső értelmét szemlélteti.”

A Cziráki-festmények jelkép-rendszerébe behatolni nem mindig könnyű; „Sebzett cselló” című képén például egy nyílvevő által átütött hangszert látunk. A mű szimbolikája enigmatikus, — ez azonban nem csökkenti, inkább növeli az alkotás szuggesztivitását. (*Sir Herbert Read* helytállóan írja: „A szimbólumok jelentésének felfedése nem mindig hasznos; titokzatos sértetlenségükben a leghatásosabbak... Csak veszedelmünkre fejtjük meg őket.”) A szép nyílvevő-gordonkás kompozíció esetében is elmaradhat a magyaráztatás; elegendő, ha megsejtjük, hogy e festmény (s a többi is) ugyanazt a tragikus életerzést fejezi ki a képzőművészet eszközeivel, mint a szívenütő Füst Milán-i vesszorok: „És jobbról is, meg balfelől / A hiábavalóság dalát zengték a kórusok”.

* * *

A nyáron a Múcsarnok termeiben közszemlére tették azokat a festményeket, szobrokat és rajzokat, amelyeket az állami intézmények az 1966-os évben művészeinktől megvásároltak. A mennyiségileg óriási anyagban akadtak ugyan értékes, tartalmas művek is (így Barcsay, Czóbel Béla, Vilt Tibor, Kondor Béla, Szántó Piroska, Bolmányi Ferenc, Schéner Mihály, Varga Hajdu István, Jánossy Ferenc, Galambos Tamás munkái vagy Szinte Gábor kitűnő portréja Vilt Tibor szobrásról), a megvásárolt művek zöme azonban nem több ügyes, technikás, de üres, lélektelen készítménynél. Maradéktalanul egyetértünk *Perneczky Gézával* s más kritikusokkal, akik szerint a múzeumoknak és egyéb közületeknek a jövőben gondosabban, kevésbé „tágkeblűen” kellene megválogatniuk azokat a műveket, amelyek közgyűjteményeinkbe kerülnek, — Gulácsy, Egry, Derkovits, Nagy Balogh János és Medgyessy Ferenc munkái mellé...

* * *

A tihanyi múzeumban *Bene Géza* festőművész (1900—1960) emlékkiállítását rendezte meg *É. Takács Margit* múzeológus. Bene a két háború között tűnt fel képeivel a KÜT és az ÜME — a két akkori vezető, progresszív szellemű művészeti tömörülés — tárlatain. A művész festészetünk franciás szárnyához tartozott; a „fauve”-ok, a kubisták és a konstruktivisták eredményeire építve alakította ki alkotói kifejezőmódját, amely — mint a képes katalógus előszo-

vában olvassuk — Barcsay és Gadányi Jenő törekvéseivel rokon. Olajfestmények és grafikák, figurális művek és tájképek váltakoznak a tihanyi kiállításon; úgy érezzük, a lendületes, komprimált tájképek a legmaradandóbb munkái Benének, — s nem széles skálájú és nem átütő erejű, de igen kulturált rokonszenves, megbecsülést érdemlő művésznünknek.

* * *

Az esztergomi Technika Házában a Pápán élő Heitler László festményeinek és metszeteinek egy kisebb gyűjteménye fogadta júniusban a látogatót. A fiatal festő (1937-ben született) művészeti íróként is tevékenykedik; különböző folyóirataink („Új Írás”, „Jelenkor”, „Művészet”, „Életünk” stb.) több tanulmányát, cikkét közölték Beck Ö. Fülöpről; Egryről, Vass Elemérről, Borsos Miklósról s más alkotókról. Heitler munkái főleg dunántúli és dalmáciai táj- és városképek; a festő még korántsem kiforrott művészegyéniség, de olyan festményei, mint a „Falusi barokk” vagy a „Koper temploma”, sok reményre jogosítanak munkássága további alakulását illetően.

* * *

A budapesti Központi Hittudományi Akadémia épületében az 1906-ban született Pituk József Viktorián munkáiból nyílt bemutató. Pituk annakidején Glatz Oszkár növendéke volt, s a mesterére jellemző tetszetősségtől, a könnyű ellenállás irányába való haladástól a tanítvány termése sem mentes. A sokféle technikában (olajfestmény, gouache, üveglak stb.) és több műfajban (tájkép, csendélet, figurális kép stb.) otthonos festő művei közül főként a „Szülővárosom: Selmecbánya” címűt éreztük sikerültnek. (D. I.)

ZENEI JEGYZETEK. (Incze Aurél és Tamás Alajos halálára.) Súlyos földindulás rázkódtatta meg a magyar egyházi zene ügyét: egy héten belül eltávozott az élők sorából két karnagy-zeneszerző, Incze Aurél, a kőbányai Szent László Énekkar vezetője, s Tamás Gergely Alajos, aki alapítása óta vezette a Kapisztrán Kórust és Zenekart, s egyházzenei műveivel világszerte elismerést és méltánylást keltett. Elvesztésük az első pillanatban szinte pótolhatatlannak látszik, hiszen mindketten kiváló nevelők voltak, új énekesek és zenészek egész sora került ki a kezük alól, s mindketten módjuk és tehetségük szerint igyekeztek felkarolni a speciálisan magyar egyházi kompozíciók ügyét.

Incze Aurél két meglepetésre is készült a halála előtti hetekben. Miséjét simogatta, melyet karácsonykor akart bemutatni kórusával és zenekarával, s emellett váci hangversenyre készült, ahol régi atyai barátját akarta meglepni műveiből összeállított műsorral. Reméljük, ez utóbbi hangversenyre mégis sor kerülhet majd, s akkor hallgatói nemcsak a modern magyar egyházi zene egyik jelentős alakja, Pikéthi Tibor előtt tisztelgethetnek, hanem visszaemlékezhetnek Incze Aurélra is, aki kórusa élén oly sok szeretettel és fáradtsággal készült erre a koncertjére.

Talán két héttel halála előtt találkoztam vele a Kossuth Lajos utcai aluljáróban. Megdöbbenett, milyen rosszul néz ki, de akkor úgy gondoltam, hogy csak a világítás sötétebb árnyalatai változtatják oly fakóra arcszínét. Az egyházi zene ügyéről beszélt akkor is, abban a néhány percben aggodalommal emlegette, hogy a kórusok egy része bizonytalanságban van, aztán felhívta figyelmemet a tervezett váci hangversenyre. Végül felszállt a 9-es autóbuszra. Pillanatra utána néztem, búcsút intett. Akkor még nem tudhattam, hogy a búcsú örökre szól.

Sokat és sokszor kerestem fel Incze Aurélt lapunk megbízásából, sokszor hallgattam hangversenyeket is, s mindannyiszor meglepett folytonos művészi érlelődése. Ritkábban vezényelt zenekari miséket, de egy-egy ilyen alkalommal mindig akadt újdonság értelmezésében. Haydn Nelson-miséjét szerette talán legjobban. Az utolsó alkalommal szinte éteri tisztaságba emelte a megnyitás ujjongó örömét, s megdöbbenő mélységet sejtetett a záró béke-könyörgésben. Arra gondoltunk akkor, vajon milyen meglepetéseket tartogat még a kiváló

karnagy. Az igazi meglepetés kétségkívül a népi ihletésből fakadó s a gyermeki bizalom hangját megzengető karácsonyi miséje lett volna. Szemérmes, szerény ember volt, s bizonyára alapos művészi mondánivaló kényszere dajkálta ki benne a tervezett kompozíciót. Reméljük, hogy így, töredékes voltában is módunk lesz meghallgatni mintegy utolsó emlékeztetőül.

Mintegy három éve múlt, hogy arcképet kaptam tőle ajándékba. Mosolyogva, derűsen áll rajta, a háttérben egy hegy árnya sötétlik fel, egyébként azonban minden derűs, verőfényes a képen. Aki itt látja, megértheti, miért vezényelte olyan tökéletesen Händel Allelujáját. Sokáig emlékezünk majd még a kőbányai zenei áhítatokra, melyeket oly buzgón szervezett és vezényelt. S a tűnő múltból visszazengenek legszebb művészi teljesítményei is, a Nelson mise, Pikéthy Tibor Missa pro pace-ja és az OMCE hangversenyek kiváló produkciói. A fénykép jóvoltából megőrizhetem derűs egyéniségét is, s olyan emberre emlékezhetem, aki tudta, „milyen szép dolog is embernek lenni, ha igazán az az ember”.

Talán még nehezebb és megrendítőbb a búcsú Tamás Alajostól, hiszen atyai barátomat tiszteltem benne, s neki köszönhettem, hogy megszerettem az igazán szép és klasszikus zenét, s az ő ösztönzésére és szerető bírálata közben írtam első zenekritikámat. Nem ismertem nála derűsebb, szeretetreméltóbb embert. Azt mesélik, hogy egy órával halála előtt még a többieket biztatta a kórházi szobában, és azokban tartotta a lelket. Olyan ember és művész veszett el benne, aki nagyon sok befejezetlen tervet, beváratlan zenei ígéretet vitt magával.

Ha valaki végiglapozza azt az albumot, amelybe a Kapisztrán Kórus és Zenekar adatai kerültek, megdöbbenhet azon a magabizó bátorságon, amelylyel Tamás Alajos a zene birodalmának kapuján kopogtatott. 1945-ben alapította kórusát, de már ugyanebben az esztendőben hatalmas műsorú zenei estéket adott, állandóan szerepelt a rádióban, s visszatérő vendége volt a Zene-művészeti Főiskola oratórium-estjeinek. Az első kritikák szerint még várnia kellett volna: túlságosan elsiette a bemutatkozást. Sztravinszkij miséjének magyarországi bemutatója után azonban Tamás Alajost már a leglelkesebb, legátermettebb művészi vezetők között emlegették, s a szakkritikusok elképedve figyelték kórusa és zenekara szinte ugrásszerű fejlődését. A Sztravinszkij bemutató — ennek alkalmából érdekes levélváltás történt a zeneszerző és a bemutatót vállaló karmester között — fordulópontot jelentett a Kapisztrán Kórus és Zenekar történetében, s talán ez a bemutató indította el Tamás Alajos zeneszerzői pályáját is.

Szerencsés zeneszerző volt, hiszen mindegyik alkotását rögtön ellenőrizhette is kórusának hangzásában. Legjelentősebb alkotása kétségkívül a Radó Polikárp szövegére írt Nándorfehérvár 1456 című oratóriuma, melynek külföldi lemezfelvétele s mintegy negyven-ötven előadása ismert. Az egyik előadást száznál több rádióállomás is közvetítette. Tamás Alajost e műve nyomán ismerte meg az egyházzenét kedvelő művésztszadalm, és sok helyen emlegették a legigéretesebb zeneszerzők között. Érthető talán, hogy későbbi műveiben is minduntalan ennek az oratóriumnak a hangjait zengette vissza, nem tudott szabadulni a sikerült zenei megoldásoktól. Elsősorban miséiben érződik az oratórium hatása, de kantátáiban sőt egyéb alkotásaiban is meg-megcsendül a Nándorfehérvár egy-egy zenei frázisa.

Kodály tanítványához illően Tamás Alajos igyekezett megőrizni és művészi módon újraértelmezni a magyar népi dallamkincset. A Kánai menyegző, majd a Lacrimae Petri című sirató, melynek szövegét Magyar Ferenc gyűjtő munkája óvta meg a feledéstől, ennek a folyamatnak zenei állomásai. Közben Tamás Alajos egyre-másra szerezte miséit, melyekkel megelőzte a vatikáni zsinat reformját. Közvetlenül a legmodernebb törekvésekhez csatlakozott legnépszerűbb alkotásával, a Missa iuventutis-szal, amely e műfaj legismertebb példáival is állja az összehasonlítást. (Előadásainak száma, és népszerűsége a Nándorfehérvárét is meghaladja, legutóbbi megszólaltatását, melyet Kunrad Kvam vezényelt, több mint háromszáz rádióállomás közvetítette.) És Kodály hatását is kell keresnünk Tamás Alajos utolsó nagy tervében: operájában, amely félig-meddig történelmi realitás, félig azonban mesejáték. Ennek a mű-

nek is a Nándorfehérvár szolgált zenei alapjául, s a szerző szinte minden energiáját, zenei tudását a partitúrába öntötte. Olasz pályázatra készítette az operát, az Egyesült Államokban, s részben a megfeszített munkatempónak, részben egyéb gátló körülményeknek tulajdonítható, hogy amerikai útjáról hazajöve már nem volt egészséges. (Az opera-pályázat eredményét még mindig nem hirdették ki!) Hosszan tartana elmondani, milyen szenvedéseken ment keresztül, hányféle kórházban próbálták visszaadni egészségét. Az egyik műtét után elvesztette hangjának csengését. Ekkor már nyilvánvaló volt, hogy gyógyíthatatlan beteg. Senki nem tudja meg, tudta-e ezt vagy nem. Amikor utoljára látogattam meg, interjút kértem tőle az egyházzene újabb kérdéseiről a Vigília számára. Nagyon fáradt volt, úgy egyeztünk meg, majd néhány nap múlva folytatjuk a beszélgetést. A legnagyobb öröme ekkor az Ifjúság mise magnófelvétele volt.

Egy hónappal később fulladni kezdett. Kórházba vitték, és ott halt meg egy este, amikor metszően tiszta volt az ég, és millió csillag világította meg a földet.

Az egész ország ismerte, hiszen mindenütt megfordult kórusával s hirdette az egyházi zene szépségét és hatalmas erejét. De büszkén hozzátehetjük, hogy világszerte megbecsültté és elismertté tette a magyar egyházi zene ügyét. Jelentősége, tevékenysége messze túlnő a búcsúztató keretein. E sorok írója azonban úgy érzi, így is búcsúznia kell, hiszen sosem felejtí el Lojzi bácsi derűs arcát, kedvességét, és szentpáli eszményekből táplálkozó szeretetét. Róla írtam első zenei cikkemet, s most sírja fölött nem marad egyéb vigasztalásom, csak emlékezete, amely maradandó az egész magyar zene történetében.

(Rónay László)

FILMEK VILÁGÁBÓL. Akit nem szeretnek, Janusz Nasfeter lengyel rendező filmje. A tartalom ismeretében valóban többszámra volna szükség: két embert akadályoz meg önzése abban, hogy szeressék egymást. Mindegyik csak magára gondol, s a másiktól várja el a megértést. Nincsenek pedig eszmények híján, éppen az eszmények hitére nevelték őket; jól megtanulták tehát, hogy minden embernek joga van az öröme; túl sokat várnak ettől a jogtól, s ez a magabiztos várakozás korlátolttá teszi őket. Süketen és vakon, a 18–20 évesek műveltséggel palástolt animális meggyőződésével követelik egymástól a megértést. Csak önmaguk iránt elnézőek, személyiségük szűk világán kívül semmiről sem vesznek tudomást. Érzelmi korlátosságuk így értelmi korlátossággal párosul; nem hajlandók megérteni a velük szemben álló másik embert, értetlenül állnak a világgal szemben is, s adott esetben minden külső esemény katasztrófát jelenthet számukra. A háború néhány nap múlva megsemmisíti Lengyelországot, s közben ez a jelképpé nőtt két ember csak szerelmének kudarcával foglalkozik. Gúnyoros cím, az önsajnálát címe.

A filmnek két rétege van. Az egyik a közvetlen cselekményé, a képzőművész fiatalember és a hivatalnok lány kicsinyes viszonyának története. A férfi tehetsége azonban semmire sem biztosíték; önzése a legsilányabb nyárspolgárrá teszi. Saját egyéniségének, személyes szuverenitásának féltékeny őrzésén keresztül egy ritkán látható emberfajtat testesít meg: a kisszerű művészintellektuel alakját, aki tulajdonképpen csak azt tanulta meg alaposan, hogy érzékeny alkata van, s ezért jogosnak érzi egocentrizmusát. Valójában tehát nem kiemelkedő emberekről s nem kiemelkedően értékes kapcsolatról szól a film, hanem éppen valami visszataszítóan átlagosról, hétköznapiról. A látszólagos kiemelésre is éppen azért van szükség, hogy fokozza a kisserőség közönségességét.

A történet időbeli keretben jelenik meg a filmben. Az események a lány emlékezetében elevenednek meg, azokban az órákban, amikor a háború — a két ember tudta és „beleegyezése” nélkül — lángba borítja Lengyelországot. A külvilág realitásaira is csak ez a keret, a film eleje és vége utal félreérthetetlenül; az elején az egész lengyel történelmi középosztály értetlenségén, a végén pedig a lány magatartásán keresztül, aki abban a hajnali időpontban akar vasúti jegyet váltani, amikor már néhány rövid óra leforgása alatt Lengyelország egész közlekedése megbénul.

A film második rétegét tehát ez a keret jelzi világosan. De a történeten belül is lépten-nyomon találkozunk áttételesen ezzel az utalásokból szőtt világgal, mely nem föltétlenül a második világháborút megelőző lengyel társadalomra vonatkozik. Ezek a rejtett célzások azonban csak akkor fejthetik ki teljes hatásukat, ha a néző maga is tudja, mi volt a következménye 1939. szeptember 1-nek. Ennek hiányában is megmarad azonban valami szomorúsággal vegyes, szorongató érzés. A lány emlékezetében például föl villannak rövid kazimierzi tartózkodásának képei, a nyugatgalíciai kisváros sajátos lakói, különös, elzárt negyedei. A képek mind mozdulatlan állóképek, az emberek úgy állnak ott az utcákon, ahogy az emlékezetben megörögződtek. Világosak, majdnem fehérek ezek a fölvételek, egy olyan világ utolsó napjai, melyekről ma már tényleg csak néhány fénykép maradt fenn, s lakóiból néhány év leforgása után csak por és hamu maradt vissza. A világos, már-már fehérén fénylő állóképekben úgy alkalmazták a fehéret, akár a gyász színét.

Ezek, s a hasonló rejtett ellenpólusok szintén kiemelik a két főszereplő végzetesen beszűkült személyiségét. S bár egy szó sem hangzik el róla, a film valójában az emberi — s háttérben nemzeti — felelősség kérdését veti föl. Mégpedig azok felelősségét, akit magukat fontosnak tartva, érzelmi és értelmi igényekkel lépnek föl a másikkal szemben, anélkül azonban, hogy felelősséget éreznének nemcsak a velük szembenálló iránt, hanem a világ iránt is, amely őket körülveszi. Változtatni talán nem tudtak volna rajta, de enélkül a felelősség nélkül csak lelki törpék maradtak, mint a film két szereplője. Ezt a gondolatot *Nasfeter* harmonikus, egyébként teljesen hagyományos rendezői eszközökkel fejezi ki, azzal a realista igényű, jól szerkesztett ábrázolói módszerrel, mely az elmúlt évtized lengyel filmjeinek is jellegzetessége volt.

Oroszlánvadászat nyíllal. A film készítését többéves munka előzte meg, amelynek során a forgatócsoport a dokumentum-anyagot összegyűjtötte. A fölvételek a Szahara déli peremén, a Niger folyamtól északkeletre készültek, s a film valamennyi kockája hamisítatlan, eredeti anyag. A könnyebb emészthetőség kedvéért mindezt egy keretjátékban fogták össze a szerzők, szerencsére csak nagyon nagy vonalakban. A téma annyira sajátos, hogy a tisztán dokumentáló eszközök is elegendőek lettek volna. A filmen a szudán-négerek évszázados vadászmodsjerét láthattuk, ahogy a csapdába esett orosz-lánt mérgezett nyíllal leterítik. Ez a vadászat-filmezés tudományos jelentőséggel is bír: a néző némi fogalmat alkothat magának arról is, hogyan vadászhatott Európában a paleolit-kor embere; az időjárástól eltekintve, nem sok különbség lehetett a kettő között, valószínűleg még a vallási ceremóniák is hasonlóak lehettek. Kár, hogy a magyar főltíratózas olyan rosszul sikerült; a szöveg gyakorlatilag olvashatatlan a világos alsó képmező miatt.

Szüzet a hercegnek. Egy előnyös főúri frigy előzményei. *Vittorio Gassman* alakítja a herceget, a történet a reneszánsz idejében játszódik, s mindez együttvéve alkalmat nyújt a vaskos komédiázásra. A néző azonban a végén joggal állapíthatja meg, hogy a rendezők ugyan sok mindent megengedtek maguknak, ezt azonban ízlésesen tették. A filmen egyébként nagyon szép barokk kosztümök is láthatók; bizonyára ez sem akármilyen volt így, hiszen a történet adta nem mindennapos problémában az öltözködés szépségének is jelentős szerep jut. *Gassman* mindenesetre az *Előzés* című filmben képességeivel sokkal egyenrangúbb szerepet kapott annak idején, mint ebben az alkotásban, amelynek legfeljebb annyi hatása lehet, hogy a vidám percek után jól esik a vacsora. (Ungváry Rudolf)

MIÉRT NINCS HITELES KÉPMÁSUNK KRISZTUSRÓL? Annak ellenére, hogy mindazokban az ábrázolásokban, amelyek az Úr Jézust állítják eléánk, közös vonásokat találunk — hiszen éppen ezek alapján ismerjük föl rögtön, hogy kiről van szó —, a valóság az, hogy nem maradt fenn számunkra semmiféle leírás, festmény vagy szobor, amiből hitelesen következtetni tudnánk az Údvözítő emberi arcára és alakjára. Nem valami új megállapítás ez, tisztában voltak vele a múltban is, és sokan írtak is róla. Hogy azonban mivel magyarázhatjuk ezt a szinte érthetetlen hiányosságot, arra

vonatkozóan igen megnyugtatónak és eligazítónak érezzük Robert Henning okfejtését, amelyet a *Christ in der Gegenwart* tett közzé.

Henning mindenekelőtt arra mutat rá, hogy a zsidó vallás a legszigorúbban tiltotta Isten ábrázolását akár szoborban, akár képben. A tízparancsolat meghagyta: „Ne csinálj magadnak faragott képet, se valamely képmást arról, ami fenn az égen, vagy lenn a földön vagy a föld alatt, a vizekben van. Ne imádd és ne szolgálj ezeket, mert én, az Úr, a te Istened, erős és féltékeny vagyok.” (Éz 20, 4—5). A pogányokkal ellentétben, akik az istenek képét megfestették vagy kőbe faragták, a zsidók Istent szimbolikusan ábrázolták: megfestették a kinyilatkoztatást jelképező frigszekrényt, illetőleg a gyertyatartót, vagy pedig azt a szerződést szimbolizálták, amelyet Isten kötött a választott néppel. Isten képét, arcát vagy alakját sohasem ábrázolták, legfeljebb a kezét, hogy ilyen módon juttassák kifejezésre azt a munkát, amelyet Isten a világban végzett. Megjegyzi a szerző, hogy a zsidók általában nem sok érdeklődést tanúsítottak az ember külső megjelenése iránt. Amikor valakit jellemezni akartak, elsősorban tulajdonságait kutatták és azt mondták el, milyen hatást gyakorol az illető rájuk. Az Ószövetség történeti könyvei alig tájékoztatnak bennünket arról, hogy az egyes személyek külső megjelenése milyen is lehetett. Csupán itt-ott történik említés arról, hogy valaki szép; a szépséget azonban sohasem színezi ki, mert az az ő felfogásuk szerint csupán a belső tulajdonságok visszatükröződése a test dinamizmusa által. A zsidó költők „expresszionisták”, akik csakis benyomásaikat adják vissza. Ilyen értelemben beszélnek József szépségéről, amellyel megigézte Putifárnét (Gen 39, 6). Sámuel minden más kortársánál szebb volt; erről azonban csak olyan formában történik említés, hogy fejével emelkedett ki a többiek közül (1 Sam 9, 2), vagyis lenyűgöző, királyi termetű volt. Dávid király is szép volt, erről „tanúskodik” nagyfokú életvidámsága, megfontoltsága, bölcsessége (1 Sam 16, 12); míg Absolon szépsége részben öntudatosságában, részben kedvességében és népszerűségében nyilvánult meg (2 Sam 14, 25). Még az Énekek Énekében sem találunk a mi felfogásunknak megfelelő leírást, pedig az elég részletesen foglalkozik az emberi külsővel.

Ezek után már eléggé érthető — emeli ki Henning —, hogy az Újszövetség sem nyújt semmiféle képet Jézusról. Az evangélisták érdeklődését ugyanis — mint ahogy Szent Pálét sem — elsősorban nem Jézus földi, emberi megjelenése kötötte le, hanem sokkal inkább Krisztusnak, mint az Isten fiának és Megváltónak nagyszerűsége. Ezért nem is rajzolják meg Jézus külsejét. Az első keresztények sem gondoltak arra, hogy Jézusról képet fessenek, feltehetően már azért sem, mert nem gondolták, hogy hosszabb ideig távol marad tőlük. Így azután az első ábrázolásokkal csak a második és harmadik században találkozunk, de ezek is inkább teológiai megfontolások nyomán készültek, semmint áthagyományozott emlékezések alapján. A Jézus-kép kialakítása szempontjából a „görög szentírásnak” különösen két helye volt nagy jelentőségű: a 45. zsoltár, amely a Messiás-Krisztus szépségéről szól, és Izaiás 52, 53, amely a szenvedő Krisztust állítja elénk. Itt ezt olvassuk: „Nem volt sem szépsége, sem ékessége, hogy megnézzük rajta, és külseje sem volt kíváncsú.” Hozzá kell itt fűznünk, hogy a *Massoreth* (zsidó biblia) a szépség fogalmát, mint olyant nem ismerte, a *Septuaginta* (görög biblia) pedig csak értelem szerint alkalmazta. A dokéták, a legrégibb eretnek irányzat követői, egyenesen azt vallották, hogy Krisztusnak, mint Istennek, teste csak látszólagos volt; tagadták ezzel a megtestesülés valóságát is.

Minél inkább érvényesült azonban az egyházban a doketista felfogással szemben a Jézus természetes testiségéről és történelmi valóságáról való szemlélet, annál erősebbé vált a törekvés, hogy az idézett Izaiás jövendölésben megtalálják Jézus külső megjelenésének leírását. *Celsus*nak, a pogány filozofusnak, aki 178 körül élt és aki keresztény-ellenes írásában Jézus jelentéktelen külsejét mint bizonyítékot hozta fel istensége ellen, így válaszol *Origenes*: „Valójában azt írják, hogy Jézus teste nem volt szép, de nem azt, hogy csúnya volt; Jézus lemondott a testi szépségről, hogy ezzel is arra tanítson bennünket, hogy nem a földi dolgokra kell figyelnünk, hanem az égiekre.” Csatlakoztak hozzá a görög-egyiptomi szerzetesek is, amikor azt állítják, hogy

Jézusnak a külseje csúnya volt, vagy legalábbis jelentéktelen. Amit ugyanis a próféta a szenvedő és Jeruzsálem utcáin végighurcolt Krisztusról megjósolt, azt ők minden további nélkül Jézus külső, emberi alakjára vonatkoztatták. Jellemző ezzel kapcsolatban *Tertullianus* idevonatkozó leírása „Krisztus emberi testéről”.

A későbbi egyházatyáknak megoszlik a véleményük. Vannak, akik Izaiásra hagyatkoznak, de akadnak olyanok is, akik megkísérlik az említett szövegrész jelentőségének korlátozását. Végül is általánosságban az a vélemény alakul ki, hogy az idézett Izaiás-féle kijelentés csupán Krisztus megaláztatására, szenvedéseire vonatkozik, nem pedig emberi külsejére. Egyébként is — hangoztatja *Alexandriai Kelemen* — az Izaiás-jövendölésben utalás történik az Úr emberi testének feltűnő szépségére is. Összhangban volt ez a hellénizmus teológiai felfogásával, amely szerint a szépség szükségszerűen hozzátartozik az Isten lényegéhez. Isten a tökéletesség, tehát testének is tökéletesen szépek kell lennie — szögezte le *Athenagoras*. Ebben az elképzelésben gyökeresnek a „görög szentírásnak” idevonatkozó kijelentései Krisztus testi szépségéről. A 44. zsoltárban ugyanis ezt olvashatjuk: „Ékebb vagy az emberek fiainál, kedvesség ömlik el ajkadon...” Szükségszerű volt — jelentették ki a görög teológusok —, hogy az isteni természetnek az emberrel való személyes kapcsolata Jézusban az utóbbit, vagyis az emberit, olyan előnyökkel ruházza fel, amilyeneket senki másnál nem találhatunk meg. A negyedik és ötödik század egyházatyái már ekként is rajzolják meg az Urat. „Az ő szépsége lenyűgöző kell, hogy legyen, éppen úgy, mint ahogy szavai is magával ragadóak” — írja *Szent Agoston*. *Szent Jeromos*nál pedig ezt olvassuk: „Arcának fényessége és istenségének méltósága már első látásra megindítja a szívet, szemei pedig mennyei fénnel világítanak.” De hogy egy teljesen modern hittudóst szólaltassunk meg, *Karl Adam* is ezt írja Krisztus című könyvében: „Jézus külső megjelenésének szerfelett megnyerőnek, sőt elbűvölőnek kellett lennie. Amikor egy asszony a tömegből dicshimnuszba törve ki hirtelen így kiáltott fel: »Boldog a méh, mely Téged hordozott, és a keblek, amelyek Téged tápláltak« (*Luk* 11, 27), ez azt bizonyítja, hogy a lelki kiválóságok mellett Jézus előnyös külseje is hatással volt az asszonyra.” Henning maga is bizonyosra veszi, hogy bár az az erőteljes benyomás, amelyet Jézus azonnal, első fellépése alkalmával gyakorolt az egyszerű emberekre, férfiakra és nőkre egyaránt, elsősorban lelki fensőbbiségének a hatása volt, része volt ebben Jézus magával ragadó külső megjelenésének is, amely mindenkit bűvölkébe vont és abban meg is tartott. Különösen feltűnőnek kellett lennie Jézus szemének, gyűjtő és ébresztő tekintetének (lásd *Mt* 6, 22: „A test világa a szem. Ha szemed ép, egész tested világos lesz”). Márk evangélista, amikor az Úr valamely különösen fontos kijelentéséről ír, előszeretettel használja ezt a fordulatot: „...és rátekintett, azután így szólt” (*Mk* 3, 5; 5, 32; 8, 33). Az apokrif iratok, valamint a vértanúk is ilyen értelemben beszélnek az Ődvözítő elképzelt alakjáról. Az örök szépség és az örök fiatalság szükségszerűen hozzátartozik ahhoz a képhez, amelyet Krisztusról alkottak. *Szent Perpetua* és *Felicitas* passiója is „szőke hajjal és fiatal arccal” ruházza föl a megdicsőült Jézust. Végezetül nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat az ábrázolásokat sem, amelyek a katakombákban és üvegre festve maradtak fenn. Ezek az Urat szép és fiatal férfinak mutatják, s hol mint tanítót, hol mint pástort állítják elélnk, aki a bárányt viszi a vállán.

Jóllehet arcképszerű ábrázolás sehol sem fordul elő, tény, hogy valamennyi ábrázolás a legnagyobb eltérések mellett is mutat egyező vonásokat. Kialakult egy Krisztus-típus: a nemesen ovális arcúlaton a kifejezés komolysága ünnepélyes szelídséggel párosul; a nagy és mély értelmű szemek egyenesen előre tekintenek, az orr keskeny és hosszú; az arcot rövid, közepes szakáll keretezi, hosszú, barna, középütt elválasztott hullámos haj omlik a fejről a vállakra... Valami nagy jelentőséget azonban ennek sem kell tulajdonítanunk — állapítja meg Henning. Egyetlen Jézust ábrázoló képnél sem szabad valódiságot keresnünk. Mindegyik csak ösztönzés és figyelmeztetés arra, hogy mögöttük és a mélyben az evangéliumot keressük, amelyet az ábrázolni kívánt Jézus hirdetett. Olyan szép, megkapó és igaz a strasbourgi

egyházmegye új keresztúti ájtatosságában ez az ima: „Urunk Jézus Krisztus, aki a láthatatlan Istennek képe vagy, a te szent vonásaidat a keresztség szentségében nem a fehér kendőre, hanem a szívünkre rajzoltad. Add, hogy mi ezt a képet soha ne torzítsuk el bűneink által”.

Végezetül pedig számunkra, keresztények számára az a legfontosabb, hogy minden emberben, akivel csak találkozunk, képesek legyünk meglátni Krisztusnak az arcát.

(Joanelli Béda)

SIMON ISTVÁN KÖLTÉSZETE. A múlt századi magyar irodalomnak volt egy időszaka, amikor a költő művei és emberi alakja között szerves összefüggést, szinkronitást kerestek az olvasók, s a költőknek a lírai hevületet a személyes varázs hőfokával is igazolniuk kellett. A XX. század bonyolultabb világa, alkotóinak érzékenyebb, rejtőzést kívánó lénye inkább a mimikrit fejlesztette ki, — maguk a társadalmi és politikai viszonyok sem kedveztek az efféle szinkron kifejlődésének. Mai költészetünkben már nyíltan vállalni lehet a művészi és emberi jegyek azonosságát, az egyéni alkat azonban sokszor megghiúsítja ezt a szándékot. A költő és az ember harmonikus egységét Simon Istvánból magától értetődően, a virág nyílásának természetességével látjuk kibontakozni. Néhány évvel ezelőtt megismerkedésünk során, mintha a versei léptek volna elélem, beszédéből leírt sorainak melegsége, humánus türelme és romlatlan zamata áradt, — ismeretlenül is régi ismerősnek tűnt.

Simon korai verseinek forrásvízre emlékeztető, páras tisztaságát a tovább gazdagodó életmű érettebb termése sem homályosítja el; a *Négy kenyér* eszköztelen és mégis dúsan áradó érzelmessége, a *Petőfi Aranyéknál* derűs idillje, a *Zeng a fűrés* munkát, nemzedékek kapcsolatát megkapó finomsággal és valóságérzettel átfogó lírája egyszerűben teljes fegyverzetű költőt mutat be, s a mércét rendkívül magasra helyezi a soron következő kötetek számára. A pályakezdő lírikus nem torpan meg az első határkőnél, az újabb írások tovább mélyítik a korábbi hangütés megnyerő akkordjait. A „kiírás” veszélyét egy pillanatra sem érezzük, ez a költészet páratlanul gazdag, belső anyaggal töltődik meg — s itt helytelen volna pusztán a gyermekkor és a szülőfalu nyomot hagyo érintésére hivatkozni, hiszen ebből szűkebb horizontú magán-líra is fakadhatna, — Simon költői világában a falu, a paraszti élet és környezet szeretete többet jelent feldolgozható élménynél; a világgal való kapcsolat megértését, belső átélését s az emberek „egymáshoz közelítését” szolgálja megejtő természetességgel, ritkán észlelhető, pazar kolorittal. Az életbe vetett hit és bizalom ott leng e versek fölött, — milyen hamisítatlan derűvel fest meg egy jövőbeli képet, kedvesének hazavitelét a szülői házba:

*Az almárium tetején
pár piros alma les rád.
Kint didergő rózsák fején
kopog a cementes-zsák.
Nyargal a szél, ahogy télvíz
idején tenni szokta,
s úgy érezzük: ránk mégis
a nyár néz mosolyogva.*

*Az lesz a szép út, az első,
ha majd a jeges uccát
ropjuk reggel; a sürgő
népek a vizet húzzák,
s nem a vödörre, a kútra;
azt nézik, merre járunk, —
és fejüket összedugva
sugdolóznak utánunk.*

(Az első út)

Az egyszerűen kibomló érzések szinte észrevétlenül szökkennek lírába, művességek, áttételeknek nyomát sem találjuk; — a költő mintha csak egy-két pillanatra exponálna és máris egy csomó hiteles képet, magát az életszágú va-

lóságot nyújtana az olvasónak. A virágzó cseresznye alatt meghúzódó szerelmespár, az önfeladt kuglizók a nyári vasárnapon, a munkáról, bajokról diszkurálók vagy az országos esőt áhító s így a közösség óhajával eggyéváló költő mind ezt a sugárzó világot építik, erősítik. A derűbe oltott képek és harmóniát csendítő verssorok mindemellett az idill simább területére csalogatnák a költőt, de belső, egyetemes igénye inkább a göröngyösebb, problémákkal nehezített utat választja s innen kiindulva próbálja összecsomózni az ember sorsát a nagyvilággal.

Ez motiválja a bekövetkező tónus-változást: a súlyosabb témák a líra éresebb, keményebb hangjait szólaltatják meg. Ebben az időszakban már nagyobb hangsúlyt kap az ember, — a zsáner-képeket idéző, érdekes figurák után a lét nagy kérdéseit feszegető férfi belső világa tárul fel Simon költészetéből; érezni, hogy egyre magasabbra szárnyal s a „nem elég” büszke igényét és törekvését lobogtatja, lírai hitvallásként.

*Ha megyünk, előttünk a cél,
az is halad, nem érjük el.
Mint parazsat lánggá a szél,
a vágy bennünket úgy tüzel.
Az ész mindig többet kívánt:
a teljes nagy harmóniát,*

*rendet a létbe, igazi
megnyugvást, magyarázatot.
Hogy ne legyen — ha akai
kékek már — rémes a halott,
s vesszen a kín, könny, rejtelem,
s bolygón csak a fény legyen.*

(Nem elég)

Mentől jobban és hitelesebben próbálja kifejezni magát a költészet nyelvén; úgy érzi, hogy amit lát, verssé vagy versélménnyé oldódik benne, de az eredmény csak „törmeléke” lehet az elképzeléseknek. Önnön elégedetlensége, az újrakezdő macacsság újabb kísérletekre ösztönzi, költemények egész sora születik, amelyben a lírikus érzékenységek és felelősségérzetének elmélyült hangja csendül meg.

A gondolatok súlyos terhével a nemzet mindenkori sorsának hordozója lesz, szerves kapcsolatot érez a régebbi korok nagy szellemivel is; — az örökös lelkiismeret köti össze Vörösmartyval, együtt vallják, hogy az igazi költő a „nép érző idege”, aki sorsvállalással, helyben maradó, igaz munkálkodással tehet a legtöbbet nemzetéért.

Változatos, több irányban gyökeret eresztő líra kibontakozásának lehetünk tanúi a kötetek lapozgatása során. A dunántúli táj és falu vonzó megörökítésén túl egyre több a múltból, jelenből formálódó s az emlékezők könnyes-lázás állapotát idéző vers, a belső nyugtalanság és keresés eszmei és érzelmi lecsapódásai. Simon költői hőfoka mindig magasabb az átlagosnál, „örökké lázban” ég, ez a nyugtalan izzás hevíti át a látszólag szürke, semmitmondó témákat is; a bérház monoton élete vagy az egyszerű krumpolvirág kapcsán leírt sorai is az élet lüktető érverését tolmácsolják. Az életszeretet ritka, belülről fakadó áradása lenyűgöz bennünket, — ezek a versek szinte agitatív szándékú megnyilatkozások az élet mellett; nem afféle kilúgozott, csonttalan optimizmusban fogantak, sajtós igénylással sok-sok színt, derűt, de ugyanakkor terhet és lehúzó erőt is ábrázolnak: az emberi élet teljes spektrumát próbálják magukba fogadni, majd onnan kivetíteni az olvasónak.

A harmincadik életév betöltése után a tágabb világba kiruccant és tehetőségét számos kötetben igazoló költő újra a régi forrásból, a szülőföld ősi élményéből meríti ihletét, — szélesebb ívű, himnikusan áradó versek jönnek létre: a *Tavaszi enueveleg* ujjongó, panteista szárnyalása vagy az eddigi termés egyik legszebb példánya, a *Húsvéti körmenet*. A költemény megragadó szépsége, érzelmi telítettsége, valós és mégis lebegő hangulata önkéntelenül is a lírai próza bensőséges mesterét, Móra Ferencet idézi elének, az ő faluról, búza-

mezőkről szóló vallomásaiban találunk ilyen meghitt, őszinte kapcsolatot az ünneplő néppel; mindketten a hajszálerek érzékenységgel fogják fel az apró rezdüléseket a természet önfeledt érzékelésétől az emberi áhitaton át a liturgikus színek megcsillantatásáig. A Húsvéti körmenet első versszakának a hangulati indítása is megragadó, — a virágos fákról és a „meggyvirágsgú” égről hirtelen a földre vált át a lírai „kamera”:

*Elöl a gyerekek párja csoszog,
aztán a lányok fehérben,
s talpig feketében
iparosok —
s végül árad a görbe-útú
kék hegyek alatti tiszta falu
megfáradt, áhitatos
kimosdott népe...*

*Énekelnek istállók, pajták,
fészerek közt, a hosszú úton.
Fehér ingük alatt az ér
kötélként kidagad nyakukon.
Törtek sok századon át,
pestisen át,
háborún át,
de évenként egyszer csak vígan kidalolják
teli torokból,
világgá szórják a tavaszi porból
a nagy himnuszt, az álleluját.*

(Húsvéti körmenet)

Az utolsó versszak a természet megújulását, az élet ismétlődő, belső törvényt sejteti, valójában nem is lezáró kódának érezzük; a költemény úgy ér véget, mint ahogy egy madárdal olvad az ég és a föld végtelenjébe, már nem halljuk, de nyomában a szépség hamisítatlan derűje lebeg.

Simon lírája nem szorítható az egysíkú jellemzés kalodájába, vitalitása, a mában gyökerező ember eszmei nyugtalansága egyszerre több irányba nyit teret költészetének és a témák mezejét is kiszélesíti. A jelenkor és ezen belül az új társadalom számos problémája, az utazásai során beléivódott élmények a program keresettsége nélkül közvetlen, spontán töltéssel erősítik költészetét; a közéleti vonatkozások sem nyersen, emésztetlenül, hanem művészi megkomponáltsággal jelentkeznek verseiben. A hallal zsúfolt koreai kikötő, az óceán végtelensége, az izgalmas repülőutak vagy a banánsorral övezett vietnami táj nem csupán a környezet hiteles megörökítése által válnak emlékezetessé az olvasó számára; e versek legértékesebb alapanyagát a férfiasan áradó érzelmesség és az „emberközelség” őszinte vágya jelenti.

Simon István utolsó kötete, a *Szőlő és gesztenye* mintegy summázása az eddig megtett útnak; verssoraiban a nyár alkotó heve lobban, s mindezt érett bölcselkedések és nosztalgikusan kibuggyanó emlékezők teszik rendkívül változatossá. Önmagával és a világgal szemben tanúsított igényessége egy csöppet sem mérséklődik vagy lankad — „szállj rendbefogva, mint a csillag, hogy égig lendítsd magadat” — fogalmazza meg a „mindig mérlegen” lévő költő belső világát. Az emberre ráfér a biztatás, hiszen a csüggedés, az élet hiábavalóságának érzése néha a legerősebbeket is átjárja; Simon teljes hittel vallja, hogy a megtorpanások után sem szabad elveszíteni önmagunkat és életkedvünket.

*Sose félj, míg erődből futja: alkoss,
tedd dolgodat, szívják föl ízeit
egy új világnak mély gyökereid,
melyekkel odanőttél a talajhoz.*

(Biztató)

Mentől nagyobb szeptét ismeri meg a nagyvilágnak, annál mélyebbé válik a szülőföldhöz, az itthonhoz való ragaszkodás is; a narancsszínű hold Taorminá-

ban vagy a sarkkör büszke fenyő elemi erővel keltik benne életre a hazai táj szívbemarkoló szépségét. „Sehol a nagyvilág más táján a kikeleté színében nem hasonlít rád...” — forrósul fel a költő hangja, amint az exotikus tájak után maga elé idézi az „ittthon” különleges színeit.

*Mocorognak már a meggyfás
kaszálók és karós szőlők,
s ameddig párásan ellátsz,
éledezik a szülőföld
ez a partos, kicsi Hellász;*

*ahol mégse csak vándornak
néznek és ahol a szélnek
ízét érzem, mint a bornak,
s azt is tudom, miért kékebb
erretájon a Sándornap...*

(Tavaszi szőlővidéken)

Az idézett részleteken kívül egyre több verssor kopogtat emlékezetünk ajtaján, s ezek jellemző foltként gazdagíthatnák Simonról alkotott portrénkat egy seregnyi hosszú idő óta bennünk motoszkáló, eredeti költői kép és hasonlat kíséretében. Egyik versében a háború kísértő emlékének félelmes, őszi ábrái tűnnek fel; — az új rendbe nehezen beilleszkedő ember felemásan feszeng a kor testében, mint a feléig bevert szeg; — a kőkénysor, mint faluja küldte jó üzenet integet; — a fülemüle, az „almanach-madárka” az erdőbeli „esztráddenészek”, a csipke és a sombokor társaságában énekel; — a júliusi szél damaszt veronika-kendő; — a cseresznyefák habos lovakként remegnek a költő nem apadó képzetében.

A gyorsan tovatűnő évek ámulattal és talán egy csipetnyi szomorúsággal töltik el a lírikust, aki tizennegyedik kötetének megjelenése után is a pálya kezdetén tapasztalható lendülettel halad tovább és hivatásához méltó lobbaggással kutatja a lényegest, a maradandót. (Szeghalmi Elemér)

Aki kereszténynek nevezi magát, annak békét kell teremtenie, a békéért kell cselekednie. A keresztényeknek azon kell fáradozniuk, hogy maguk közül és önmagukban is leküzdjék a gyűlöletet és meghasonulást. Az ember sohasem lehet egyedül, önmagáért keresztény...

König biborcs

Valaki, akit szeretek, csalódást okoz. Írtam neki. Lehetetlenség, hogy ne ugyanazt válaszolja, amit a nevében én magam válaszoltam magamnak. Az emberek tartoznak nekünk azzal, amit beképzeltségünkben elvárunk tőlük. Elengedni azt az adósságot, elfogadni, hogy az emberek mások, mint beképzeltségünk teremtményei, egyet jelent azzal, hogy Isten lemondását utánozzuk. Magam is más vagyok, mint aminek képzelem magamat. Ezt tudni, ez a megbocsátás.

Simone Weil

HELYREIGAZÍTÁS. „A katolikus hit korszerű bemutatása” című dolgozat második részében, amelyet szeptemberi számunkban tettünk közzé, a 29. fejezet fölöttébb sajnálatos fordítási hibával jelent meg. E fejezet második bekezdésében ugyanis az első két mondat helyes fordítása a következő:

Az alkalmas időben Isten kikérte Mária hozzájárulását a Szentlélek művéhez, amely csodálatos módon ment végbe benne, hogy a Megváltó emberi anyja legyen. A keresztények az ókor végétől kezdve az „Isten anyja” kitüntető címmel tisztelik, amivel nem azt akarják kifejezni, hogy ő „Istennek anyja”, mint Istennek, hanem azt, hogy anyja az Istentől Krisztusban felvett emberi természetnek,

Revue mensuelle — Directeur: Vid Mihelics — Rédaction et administration: Budapest V.,
Kossuth Lajos u. 1. — Abonnements pour un an 4,50 US dollars.

S O M M A I R E

Thomas Merton: Sur la charité et la justice — **Balduin Pénczes:** Arany, l'homme et le poète. — Présentation moderne de la foi catholique III. (Elaboration du Secrétariat pour les non-chrétiens) — **Antal Somogyi:** Les plus nouvelles tendances de l'architecture des églises — **Dino Buzatti:** Humilité (nouvelle traduite par István Telegdi Polgár) — **Rózsa Ignácz:** Le vieux carosse de Nikla (petit roman, 2ème partie) — **János Szedő:** Lajos Károly; **András Némédi;** Csilla Kárpáti: Poèmes. — **Vid Mihelics:** Idés et faits (Réponses aux avis de Maritain) — **Ferenc Sinkó:** Le petit sentier (Intervention dans l'orientation professionnelle de nos enfants).

JOURNAL: Réforme de la Curie de Rome — Opinions des experts de la commission dans la question du contrôle des naissances (*Mihály Medvici*) — Journal du lecteur (*György Rónay*) — Beaux-arts (I. D.) — Chronique musicale (*László Rónay*) — Films: *Rudolf Ungváry* — Pourquoi n'avons nous pas de portrait authentique du Christ? (*Béda Joanelli*) — La poésie d'István Simon (*Elemér Szeghalmi*).

COMPTES-RENDUS ET CRITIQUES

Dans sa chronique musicale, László Rónay fait l'éloge de l'oeuvre de deux compositeurs et chefs d'orchestre de musique liturgique hongrois renommés: Aurél Incze et Alajos Gergely Tamás, décédés tous deux pendant la dernière semaine du mois d'août.

Alajos Tamás, dont les oeuvres liturgiques étaient appréciées dans le monde entier était plus connu à l'étranger. Son ouvrage le plus important est sans contredit l'oratorio composé sur le texte de Polikarp Radó intitulé „Nándorfehérvár”, 1956, enregistré à l'étranger et représenté de 40 à 50 fois. L'une de ces représentations a été transmise par plus de cent stations de radio. C'est par cette oeuvre que la société d'artistes amateurs de musique liturgique connu Alajos Tamás, qui, souvent, fut cité au nombre des compositeurs à l'avenir le plus prometteur. Dans ses oeuvres suivantes, il a souvent répété les motifs de cet oratorio. C'est surtout dans ses messes que l'influence s'en fait sentir, mais dans ses cantates et même dans ses autres ouvrages on retrouve ça et là une des phrases musicales de „Nándorfehérvár”.

En sa qualité de disciple de Zoltán Kodály, Alajos Tamás s'est efforcé de conserver et d'interpréter de manière artistique les mélodies populaires hongroises. Les „Noces de Cana” puis la complainte „Lacrimae Petri” sont autant de professions de foi de cette tendance. Entre temps, Alajos Tamás ne cessait de composer ses messes, par lesquelles il a pour ainsi dire devancé la réforme du Vatican. Sa composition la plus populaire „Missa Juventutis” se rattache directement aux tendances les plus modernes et soutient la comparaison avec les exemples les plus connus du genre. Le nombre de ses représentations dépasse celui de „Nándorfehérvár” et la dernière, dirigée par Kunrad Kvam a été transmise par plus de trois cents stations de radio. Son dernier grand projet était la composition d'un opéra, dont le sujet était mi-historique, mi-fabuleux. Il l'avait préparé pour un concours italien et y avait travaillé pendant la récente tournée qu'il avait faite aux Etats-Unis. C'est en partie au surmenage que l'on peut attribuer le déclin de ses forces survenu après son retour d'Amérique. Rónay mentionne que les résultats de ce concours n'ont pas encore été publiés.

Alajos Tamás était connu dans toute la Hongrie. Par lui, le chœur organisé: le Chœur Kapisztrán et son orchestre, pour faire connaître de nos jours aussi la beauté et la force de la musique liturgique. Son souvenir est impérissable dans l'histoire de la musique hongroise tout entière.

Dans la chronique des beaux-arts, Iván Dévényi annonce en première ligne que la pièce bouffonne du poète et auteur dramatique français Alfred Jarry (1873—1907) considéré comme le précurseur des mouvements littéraires d'avant-garde intitulée „Le roi Ubu” vient de paraître en traduction hongroise, illustrée par un artiste hongrois. A ce propos, Dévényi mentionne le fait peu connu que l'un des plus grands peintres post-impressionnistes hongrois, József Rippl-Rónai (1861—1907) était en relations avec Jarry, si bien que Jarry qui connaissait les oeuvres du peintre hongrois avait l'intention d'écrire un livre sur Rippl-Rónai. Ce projet ne fut pas réalisé, mais pourtant Jarry écrivit un long article dans lequel il fit l'éloge de trois tableaux du peintre. Cet article — constate Dévényi — constitue un document intéressant sur les relations intellectuelles franco-hongroises du tournant du siècle.

Parmi les expositions les plus récentes, Dévényi mentionne celle qui fut organisée au musée de Szentendre à l'occasion du cinquième anniversaire de la mort de Károly Ferenczy (1917). Ferenczy avait étudié à Paris et à Munich, et plusieurs des tableaux qu'il a peints à Paris figurent à l'exposition. On y retrouve le reflet du fin naturalisme de Bastien-Lepage et de Dagnan-Bouveret.

INFORMATIONS

C'est le 20 août, jour de la Saint-Etienne qu'a été inaugurée à Rome la maison destinée aux pèlerins catholiques hongrois, qui portera son nom. L'archevêque Mgr. András Hamvas, président du Corps épiscopal catholique hongrois a déclaré au correspondant du Magyar Kurir que le Présidence de la Fondation qui a créé la maison de pèlerins l'avait invité personnellement ainsi que le Corps épiscopal catholique hongrois, à la cérémonie d'inauguration. Le président du corps épiscopal a répondu à cette invitation par une lettre dans laquelle, en plus de sa joie sincère il exprimait son étonnement de ce que ni le corps épiscopal, ni son président n'avaient été jusqu'ici informés de la nouvelle entreprise ni de la nouvelle fondation. Pourtant „les racines historiques, les relations de droit canonique et, actuellement aussi notre mission envers tous les catholiques hongrois nous engagent et nous revêtent de la compétence requise” écrivit dans sa lettre, Mgr. l'archevêque Hamvas qui souligna également que, faute de temps, il n'avait pas été possible au corps épiscopal d'étudier suffisamment les circonstances et les buts de la fondation, ni d'exprimer son point de vue à ce sujet. Quoiqu'il en soit, Mgr. Hamvas a chargé le professeur György Zemplén, directeur de l'Institut Pontifical hongrois de Rome, de transmettre ses salutations, et il a envoyé sa bénédiction aux prêtres et aux fidèles hongrois rassemblés pour la cérémonie.

Aurél Incze, compositeur et chef d'orchestre renommé de musique liturgique, membre de la direction de l'Association Nationale hongroise Sainte-Cécile, est décédé subitement le 21 août 1967, à l'âge de 54 ans.

L'émission hongroise de la radio de Londres a transmis un entretien avec le poète János Pilinszky séjournant dans la capitale de l'Angleterre. Pilinszky a rendu compte de son voyage à Vienne, Bruxelles, Paris et Londres, au cours duquel il a discuté l'édition de son volume de vers dans ces pays. Il a annoncé que la BBC présentera son oratorio et que, sur l'invitation de la radio du Vatican, il prononcera trois conférences à Rome.

Mgr. l'évêque József Cserhádi, administrateur apostolique de Pécs qui s'est rendu récemment aux Etats-Unis sur l'invitation de Mgr. Péter W Bartholome évêque de St. Cloud, s'est prononcé à Új Ember tout d'abord sur le nouvel esprit qui s'éveille dans l'Eglise catholique américaine sur la transformation lente, mais résolue de la vie liturgique, sur le mouvement biblique et sur la vie religieuse des colonies hongroises d'Amérique.

Au début de septembre, sous la direction du rédacteur en chef Georges Montaron un groupe de cent trente membres dont onze prêtres catholiques du

cercle amical de l'hebdomadaire catholique français „Témoignage Chrétien" a passé une huitaine de jours dans notre patrie. Les visiteurs ont été accueillis à l'aéroport par la Commission des Affaires Etrangères du Corps Episcopal Catholique hongrois, puis ils ont rencontré les personnalités catholiques hongroises dans l'aula du Séminaire Central de Budapest. Au cours de la semaine, ils ont visité des institutions laïques et ecclésiastiques de province et de la capitale.

Alajos Tamás G, chef d'orchestre et de choeurs de l'Actio Catholica, l'une des plus éminentes figures de la musique liturgique hongroise de ces dernières années est décédé le 29 août 1967, dans sa 52ème année. Mgr. l'évêque Imre Szabó a procédé à la cérémonie funèbre de l'inhumation. Le 18 septembre, le choeur de l'Actio Catholica a chanté un requiem à la mémoire d'Alajos G. Tamás.

Avec l'autorisation de Mgr. l'évêque Pál Brezanóczy, administrateur apostolique d'Eger, un couple de religion réformée de la commune de Görbeháza a célébré son mariage à l'église catholique, selon les rites de l'Eglise réformée, puisqu'il n'y a pas de temple protestant à Görbeháza.

Entre les 20 et 23 septembre on a tenu au siège de la radio autrichienne une conférence internationale intitulée: „Radio ecclésiastique (Kirchenfunk) entre l'Est et l'Ouest „Le rédacteur responsable de Új Ember, Béla Saád y a également fait une conférence intitulée: „Kirchenfunk et les catholiques des pays socialistes."

L'évêque diocésain catholique romain de Gyulafehérvár, Mgr. Aron Márton a aussi pris part aux cérémonies organisées en Roumanie pour le 450ème anniversaire de la fondation du couvent orthodoxe et du lieu de pèlerinage de Gurtea de Arges.

Le 13 septembre, le Corps Episcopal Catholique hongrois a tenu sa troisième conférence de cette année. En sa qualité de doyen Mgr. Lajos Shvoy, assistant au trône, évêque diocésain de Székesfehérvár a ouvert les débats, puis on a traité d'une manière approfondie des nouvelles instructions concernant la célébration de la sainte messe, de la préparation de l'édition du nouveau missel et du lectionarium, des affaires en cours du Séminaire Central et de l'Académie Centrale de Théologie, de l'Edition d'un nouveau catéchisme, des affaires de l'Institut Pontifical hongrois de Rome, du congrès mondial de l'apostolat des laïques tenu à Rome, de même que des propositions du Corps Episcopal Hongrois concernant l'ordre du jour du synode épiscopal. Après les débats Mgr. l'évêque Pál Brezanóczy, administrateur apostolique et secrétaire du corps épiscopal a soumis son rapport, puis il a annoncé qu'il se rendra à Rome pour assister au synode épiscopal qui s'ouvrira sous la présidence du pape Paul VI, où il représentera la Corps Episcopal Hongrois.

Le Praesidium de la République Populaire Hongroise a autorisé la nomination de Maria Margit Dési comme supérieure de l'Ordre des soeurs pauvres scolaires portant le nom de Notre-Dame.

La nouvelle supérieure a prononcé son serment de fidélité à la Constitution de la République Populaire Hongroise devant Pál Losonczy, président du Praesidium. Lajos Cseterki, secrétaire du Praesidium et József Prantner président du Bureau des Affaires Ecclésiastiques de l'Etat étaient également présents.

Le comité exécutif du Conseil National catholique de la Paix et l'Opus Pacis ont tenu une conférence commune, qui a été ouverte par Mgr. l'évêque Pál Brezanóczy, administrateur apostolique d'Eger. Puis Béla Mag directeur administratif d'Opus Pacis a rendu compte des résultats de l'année de travail écoulée. Les participants à la séance ont blâmé l'agression des Américains au Viet-nam et ont également pris position dans la question de la guerre au Proche-Orient. Le ministre József Prantner, président du Bureau des Affaires Ecclésiastiques a aussi pris la parole à la conférence des présidents et des secrétaires du mouvement des prêtres en faveur de la paix, qui suivit.

K Ö Z L É S E K É S V Á L A S Z O K

Új katolikus kiadványok: Képes miscskönyv. Összeállította *dr. Babócsa Endre*; 70 oldal, ára 8,— Ft. — *Jan Dobraczynski*: A szent kard. Regény Szent Pál életéről. Fordította: *Pályi András*. 292 oldal, ára 40,— Ft. — Mindkettő az *Ecclesia* (Budapest V., Károlyi Mihály u. 4/8.) kiadása.

Szent István ünnepén, augusztus 20-án, avatták fel a Szent Istvánról elnevezett magyar katolikus zarándokházat Rómában. *Hamvas András* érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke közölte a *Magyar Kurir* tudósítójával, hogy a zarándokházat létrehozó Alapítvány Elnöksége az ünnepségre őt személy szerint és a Magyar Katolikus Püspöki Kart is meghívta. Erre a meghívásra a püspöki kar elnöke levélben válaszolt, melyben őszinte öröme mellett csodálkozásának is kifejezést adott, mivel a vállalkozásról s az új létesítményről mindaddig sem a püspöki kart, sem annak elnökét nem értesítették. Pedig „a történelmi gyökerek, az egyházjogi összefüggések, a jelenben is minden magyar katolikushoz szóló küldetésünk köteleznek, megfelelő illetékességgel ruháznak fel” — írta levélében *Hamvas érsek*, majd rámutatott, hogy az idő rövidsége nem tette lehetővé, hogy az alapítvány létrejöttének körülményeit és célkitűzését a püspöki kar kellően tanulmányozza és álláspontját kifejtse. Mindenesetre felkérte *Zemplén György* professzort, a *Pápai Magyar Intézet* igazgatóját köszöntése tolmácsolására, s áldását küldte az ünnepségre összegyűlt magyar pap- és hívőtestvérekre.

Incze Aurél, neves egyházzenei szerző, egyházkarnagy, az Országos Magyar Cecilia Egyesület igazgatósági tagja 1967. augusztus 21-én, életének 54. évében tragikus hirtelenséggel elhunyt.

A londoni rádió magyar adása beszélgetést közvetített az angol fővárosban tartózkodó *Pilinszky János* költővel. *Pilinszky* beszámolt bécsi, brüsszeli, párizsi és londoni útjáról, amelynek során verskötetétének ottani kiadásairól tárgyalt. Elmondta, hogy a BBC bemutatja oratóriumát, Rómában pedig a vatikáni rádió meghívására három előadást tart.

Cserháti József püspök, pécsi apostoli kormányzó, aki legutóbb *Peter W. Bartholome*, St. Cloud püspöke meghívására az Egyesült Államokban járt, nyilatkozott az Új Embernek elsősorban az amerikai katolikus egyházban ébredő új szellemről, a liturgikus élet lassú, de céltudatos átalakításáról, a bibliamozgalomról, valamint az amerikai magyar kolóniák vallási életéről.

A *Témoignage Chrétien* francia katolikus hetilap baráti körének százharminc tagú csoportja — köztük tizenegy katolikus pap — *Georges Montaron* főszerkesztő vezetésével szeptember elején egy hetet hazánkban töltött. A vendégeket a repülőtéren a Magyar Katolikus Püspöki Kar Külügyi Bizottsága fogadta, majd a budapesti Központi Szeminárium aulájában magyar katolikus személyiségekkel találkoztak. A hét folyamán vidéki és fővárosi, egyházi és világi intézményekkel ismerkedtek meg.

Tamás G. Alajos, az *Actio Catholica* Ének- és Zenekarának karnagya, az utóbbi évek magyar egyházzenejének egyik legjelentősebb alakja életének 52. évében 1967. augusztus 29-én elhunyt. Temetését *Szabó Imre* püspök végezte. Szeptember 18-án az *Actio Catholica* Énekkara megemlékező rekviemet énekelt Tamás G. Alajos emlékére.

Brezanóczy Pál püspök, egi apostoli kormányzó engedélyével Görbeháza községben egy református pár a római katolikus templomban kötött házasságot a református egyház szertartása szerint, minthogy Görbeházán nincs református templom.

Az osztrák rádió székházában szeptember 20. és 23. között nemzetközi konferenciát tartottak „Egyházi rádió (Kirchenfunk) kelet és nyugat között” címmel. A konferencián előadást tartott *Saad Béla*, az Új Ember felelős szerkesztője is „Kirchenfunk és a szocialista országok katolikusi” címmel.

Márton Áron gyulafehérvári római katolikus megyéspüspök is részt vett a romániai Gurtea de Arges-i ortodox kolostor és kegyhely alapításának 450. évfordulóján rendezett ünnepségeken.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar szeptember 13-án tartotta meg ezévi konferenciáját. A tanácskozást mint rangidős *Shvoy Lajos* pápai trónálló, székesfehérvári megyéspüspök nyitotta meg, majd behatárolva foglalkoztak a szentmise bemutatásának új rendelkezéseivel, az új misekönyv és lectionarium kiadásának előkészítésével, a Központi Szeminárium és a Központi Hittudományi Akadémia folyó ügyeivel, új hittankönyvek kiadásával, a római Pápai Magyar Intézet ügyeivel, a laikusok apostolkodásának római világkongresszusával, valamint a Magyar Püspöki Karnak a püspöki szinodus tárgysorozatával kapcsolatos javaslataival. A tárgyalás után *Brezanóczy Pál* püspök, apostoli kormányzó, püspökkari titkár előterjesztette jelentését, majd bejelentette, hogy a VI. *Pál* pápa elnöklete alatt megnyíló püspöki szinodusra a Magyar Püspöki Kar képviselőjében Rómába utazik.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa hozzájárult *Dési Mária Margit*, a hazánkban működő női szerzetesrend, a Miaszszonyunkról elnevezett szegény iskolanővérek tartományfőnöknője kinevezéséhez. Az új főnöknő *Losonczy Pál*, az Elnöki Tanács elnöke előtt letette az esküt a Magyar Népköztársaság alkotmányára. Jelen volt *Cseterki Lajos*, az Elnöki Tanács titkára és *Prantner József*, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke is.

Az Opus Pacis és az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának intézőbizottsága együttes értekezletet tartott. A tanácskozást *Brezanóczy Pál* püspök, egri apostoli kormányzó nyitotta meg, majd *Mag Béla*, az Opus Pacis ügyvezető igazgatója ismertette az elmúlt munkaév eredményeit. Az ülés résztvevői elítélték az amerikaiak vietnami agresszióját és határozatlan foglaltak állást a közel-keleti háború kérdésében is. A papi békemozgalmak megyei elnökeinek és titkárainak ezt követő értekezletén jelen volt és felszólalt *Prantner József* miniszter, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke is.

„Happening”. Ez az angol szó annyit jelent, mint „történet”, „esemény”. Egy új dramatikus „műfajt” neveznek így, amely részleteiben előre nem rögzített közvetlen „történetek” útján magukat a nézőket is igyekszik bevonni a játékba. Kezdetei még a huszas évekre nyúlnak vissza, amikor a polgári ízlés ellen fellépő egyes színpadi szerzők ilyen módon próbálták kiragadni a nézőket csupán szemlélődő magatartásukból. Némiképpen fogalmat alkothatunk az új műfajról abból a játékból, amelyet az idei év tavaszán ezzel a címmel rendeztek a nyugatberlini Művészeti Akadémia nagytermében: „Történetek műanyagokkal tűz, levegő, víz és föld alkalmazásával.” A színpadról a nézők is tetszésük szerint vehettek magukhoz különböző műanyag-készítményeket, és azt csinálhatták velük, amit akartak. Amikor azonban a hozzá nem értő „laikusok” kezében több plasztik-darab is fellobbant, az ügyeletes tűzoltó a dohányzás abbahagyására szólította fel a közönséget. Am ezt is úgy fogták fel, mint „történet” és tovább játszadoztak, sokan a leszakított plasztik-függönyökbe burkolózva táncoltak. A rendezők végül is kénytelenek voltak a rendőrség beavatkozását kérni, de közel 20 percbe került, amíg a karhatalom ki tudta üríteni a helyiséget.